

Ha-Kol

BROJ IZDANJA: 160
SVIBANJ-LIPANJ-SRPANJ 2019.
NISAN / IJAR / SIVAN / TAMUZ 5779.

TEMA BROJA:
ŽIDOVSKJE INSTITUCIJE

SADRŽAJ

- 4 UVODNIK
- 5 REAKCIJA ŽOZ-A NA NAJAVU
GRADNJE SPOMENIKA ŽRTVAMA
HOLOKAUSTA U ZAGREBU
- 6 SVJETSKI ŽIDOVSKI KONGRES:
SPOMENIK SVIM ŽRTVAMA
HOLOKAUSTA U ZAGREBU
UMANJUJE ULOGU NDH
- 7 SANJA TABAKOVIĆ:
IZGRADNJA SPOMENIKA ZA
6 MILIJUNA ŽIDOVA A NE ZA ŽRTVE
NDH JE SKRIVANJE ISTINE
- 10 JOM HAŠOA NA MIROGOJU
— PODSJETNIK NA VELIKI DOPRINOS
ŽIDOVA ZAGREBU
- 14 JOM HAŠOA U KARLOVCU I OSIJEKU
- 14 KOMEMORACIJA NA ŽIDOVSKOM
GROBLJU U ĐAKOVU
- 15 SJEĆANJE NA NEVINE ŽRTVE
ŽIDOVSKOG NARODA MEĐIMURJA
I PREKMURJA
- 16 DAN SJEĆANJA NA JADOVNO
- 17 MAUTHAUSEN: UVIJEK ĆEMO
SE SJEĆATI S KOJIM JE VELIKIM
ŽRTVAMA IZBOREN NAŠ SVIJET
- 17 BRANKO LUSTIG
— POČASNI GRAĐANIN
GRADA ZAGREBA
- 18 DR. ANDREAS WIEDENHOFF:
“NIKADA VIŠE” TEMELJ
JE EUROPSKE UNIJE
- 22 71. ROĐENDAN DRŽAVE IZRAEL
PROSLAVLJEN U ZAGREBU
- 23 SVIBANJ U ZNAKU ŽIDOVSTVA U
VARAŽDINSKOJ ŽUPANIJI
- 25 DEMANTI ŽOZ-A VEČERNJEM LISTU
- 26 PET GODINA ČITATELJSKOG KLUBA
ŽENSKJE SEKCIJE ŽIDOVSKJE
OPĆINE ZAGREB
- 27 HRVATSKA JOŠ JEDNOM POMOGLA
U GAŠENJU POŽARA U IZRAELU
- 28 IZRAELSKA PLESNA SKUPINA
AVSHALOM POLLAK DANCE
THEATRE U ZAGREBU
- 28 DVOJE IZRAELACA DOBITNIKA
NOBELOVE NAGRADE NA
KONFERENCIJI U SPLITU
- 29 ŽIDOVSKJE INSTITUCIJE
— JEDINSTVEN SLUČAJ MANJINE
U DIJASPORI
- 34 JEŠIVA — NAJVAŽNIJA
ŽIDOVSKA INSTITUCIJA
- 37 BET DIN
— ŽIDOVSKA “KUĆA PRAVDE”
- 38 UDRUGA PREŽIVJELIH
HOLOKAUSTA U HRVATSKOJ
- 40 UNIJA ŽIDOVSKIH ŽENA HRVATSKE
- 41 CENDO — ISTRAŽIVAČKI I
DOKUMENTACIJSKI CENTAR ZA
ŽRTVE I PREŽIVJELE HOLOKAUSTA
- 42 JEVREJSKO GOSPOJINSKO
DOBROTVORNO DRUŠTVO
U LUDBREGU
- 44 KOL YISRAEL AREVIM ZEH BEZEH
— SVI ŽIDOVI SU ODGOVORNI
JEDNI ZA DRUGE
- 46 ŽIDOVSKA AGENCIJA I SAN O
ŽIDOVIMA U VLASTITOJ DRŽAVI
- 48 ABRAMOVICH DONIRAO 5 MILIJUNA
DOLARA ŽIDOVSKOJ AGENCIJI
- 49 TRIDESET GODINA ZAKLADE
RONALD S. LAUDER
- 50 BEČKI ŽIDOVSKI SALONI
- 52 JEWISH CARE — ŽIDOVSKA SKRB
U VELIKOJ BRITANiji
- 54 STOGODIŠNJIKA SMRTI ROSE
LUXEMBURG — NEUNIŠTIVA SNAGA
MISLI CRVENE ROSE
- 58 UMBERTO ECO: UR-FAŠIZAM
JE SVUDA OKO NAS I MORAMO
GA RAZOTKRITI

U REALIZACIJI OVOG BROJA SVOJIM SU PRILOZIMA SUDJELOVALI:

DR. SC. OGNJEN KRAUS, MAŠA TAUŠAN, TENA BUNČIĆ, DR. ANDREJ PAL, DR. ANDREAS WIEDENHOFF,
MILIVOJ DRETAR, MR.SC. NARCISA POTEŽICA, DR. SRĐAN MATIĆ, LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ,
DR.SC. MELITA ŠVOB, VESNA DOMANY HARDY, JAROSLAV PECNIK

TODA RABA!

UVODNIK

Drage čitateljice i čitatelji,

netko je jednom pametno rekao kako bi bilo lijepo živjeti u dosadnim vremenima. A ovo naše vrijeme stvarno nije ni najmanje dosadno. Od raznih događaja i tema koji bi mogli biti zanimljivi čitateljima Ha-Kola treba izabrati one najzanimljivije i uklopiti ih u određeni broj stranica. To, vjerujte mi, nije uvijek ni jednostavan ni lak zadatak.

Grad Zagreb odlučio je graditi spomenik žrtvama Holokausta usprkos protivljenju i argumentima židovske zajednice. Svakako pročitajte što o ovoj važnoj temi kažu Židovska općina Zagreb, Koordinacija židovskih općina RH, Svjetski židovski kongres, izraelski veleposlanik u RH Ilan Mor, te Sanja Tabaković, predstavnic židovske manjine u Gradu Zagrebu. Sanja Tabaković o svojoj ulozi u Gradu Zagrebu i drugim važnim pitanjima vezanim uz židovsku zajednicu govori u intervjuu koji je s njom napravila Maša Taušan.

Proteklo razdoblje bilo je, između ostaloga, obilježeno komemoracijama za žrtve Holokausta, a na središnjem obilježavanju Jom HaŠoa u Zagrebu predsjednik ŽOZ-a dr. Ognjen Kraus podsjetio je na veliki doprinos koji su Židovi tijekom dugih desetljeća davali i daju svom gradu — Zagrebu.

Iz tog grada, s kojim ga veže više nego što je to na prvi pogled vidljivo, odlazi austrijski veleposlanik dr. Andreas Wiedenhoff. S čitateljima Ha-Kola na kraju svog veleposlaničkog mandata podijelio je svoja razmišljanja i sjećanja. A mi ćemo ga zauvijek pamtiti kao velikog prijatelja židovske zajednice u Hrvatskoj i zaželjeti mu puno sreće u novom životu.

Bilo je to i puno drugih događaja koje smo zabilježili: u Zagrebu je svečano proslavljen još jedan rođendan Države Izrael, hrvatski vatrogasci ponovno su pružali pomoć Izraelu, Branko Lustig postao je počasni građanin Zagreba, Split su posjetili izraelski nobelovci, Čitateljski klub u ŽOZ-u obilježio je svoju objećnicu...

Tema ovog broja su židovske institucije. Kako su se Židovi diljem svijeta organizirali i kako im je ta organizacija pomogla u tome da prežive i opstanu kao narod i kao zajednica? Pažljivi čitatelji primjetit će da na popisu židovskih institucija koje predstavljamo nema nekih važnih. Npr. Makabija, Hevre Kadiše ili JOINT-a. O sportskim društvima u Hrvatskoj i svijetu opširno smo pisali prije nekog vremena u broju posvećenom sportu, Hevra Kadiša

bit će tema već sljedećeg broja, koji će biti posvećen grobljima i važnosti njihovog očuvanja. U ovom broju nema ni teksta o Domu zaklade Lavoslava Schwartza o kojem smo već više puta pisali. Da, nije uvijek lako izabrati i odabrati one teme o kojima pišemo, a neke teme s vremenom će doći na red. Do tada, sigurna sam da ćete sa zanimanjem pročitati tekst Srđana Matića koji nas uvodi u temu broja, jednako kao i tekstove našeg rabina Luciana Moše Prelevića koji piše o možda najvažnijim židovskim institucijama ješivi i Bet Dinu. Ova tema bila je prava prilika da predstavimo i institucije unutar naše zajednice o kojima možda ne znamo dovoljno a o kojima piše Melita Švob. Milivoj Dretar vraća nas u povijest židovske zajednice Ludbrega, a Vesna Domany Hardy piše o tome kako se židovska zajednica u Velikoj Britaniji skrbi za svoje članove.

A na samome kraju ovog broja bogatog raznim temama, Jaroslav Pecnik piše o jednoj velikoj, ponekad ne dovoljno istaknutoj, ženi — Rosi Luxemburg. Jer naša povijest puna je onih koje ne smijemo nikada zaboraviti.

*Do sljedećeg puta,
Nataša Barac*

REAKCIJA ŽOZ-A NA NAJAVU GRADNJE SPOMENIKA ŽRTVAMA HOLOKAUSTA U ZAGREBU

Gradska skupština Grada Zagreba
n/r dr.sc. Drago Prgomet, predsjednik
Ulica sv. Ćirila i Metoda 5
10000 Zagreb

Zagreb, 17. lipnja 2019.
Broj: 95 /19

Predmet: Spomenik žrtvama Holokausta
u Zagrebu

Poštovani g. Prgomet,

obraćamo Vam se vezano uz zaključak Gradske skupštine Grada Zagreba donesen na 23. sjednici, dana 4. lipnja 2019. godine, o podizanju spomenika žrtvama Holokausta u Zagrebu. Židovska općina Zagreb, kao najbrojnija organizacija koja okuplja Židove u Zagrebu i Hrvatskoj, vjerska zajednica i institucija s najduljom tradicijom u Gradu Zagrebu, nedvojbeno je i snažno izrazila svoje protivljenje ovom spomeniku.

U nekoliko smo navrata vodili na temu spomenika razgovore s g. Bandićem, gradonačelnikom, koji je obećao suradnju i uvažavanje našeg stava, a s protivljenjem ovoj ideji upoznali smo na sastanku i g.

Plenkovića, predsjednika Vlade RH. O istome smo izdali i nekoliko javnih priopćenja iz kojih je jasno vidljivo naše neslaganje. I Vijeće gradske četvrti Donji grad izdalo je negativno mišljenje o podizanju spomenika, no usprkos tome Gradska skupština, na naše je veliko razočaranje, odobrila ovaj projekt.

Kako se spomenik Žrtvama Holokausta odnosi isključivo na stradale Židove, velikom većinom naše članove ili članove drugih židovskih općina koje su pripadale istoj krovnoj organizaciji, smatramo da do takve odluke nikako nije trebalo doći bez uvažavanja našeg mišljenja i konzultacija s nama.

Mišljenja smo da se ovim konceptom i podizanjem ovakvog spomenika želi prikriti prava istina o stradanjima Židova na području NDH te da se značaj i težina zločina nad više desetaka tisuća naših članova pobijenih temeljem rasnih zakona u periodu od 1941. do 1945. godine želi umanjiti temom koja obuhvaća šest milijuna Židova pobijenih diljem svijeta. Umjesto toga, sugerirali smo podizanje spomenika žrtvama Holokausta u NDH, kojim bi se izrazio pijetet stradalima na ovim prostorima, a primarno bismo podržali podizanje spomenika, svim žrtvama rasnih zakona NDH, Romima, Srbima

i Židovima, antifašistima te protivnicima ustaškog režima, a u kojem slučaju se isti ne bi niti mogao nazvati spomenikom žrtvama Holokausta.

Spomeniku za šest milijuna Židova nije mjesto u Zagrebu i Hrvatskoj, jer isti već egzistira u Berlinu. Pojedine su europske zemlje, uvažavajući ovu činjenicu, obilježavale stradanja Židova na svojem teritoriju spomenicima i memorijalima, uvijek i bez iznimke uz pristanak i suradnju lokalne židovske zajednice.

Lijepo Vas molimo, i od Vas tražimo, da ovu temu ponovno uvrstite na dnevni red Gradske skupštine, uvažite naš stav te ukinete ovu po našem mišljenju, sramotnu odluku.

S poštovanjem,

dr.sc. Ognjen Kraus,
Predsjednik

SVJETSKI ŽIDOVSKI KONGRES: SPOMENIK SVIM ŽRTVAMA HOLOKAUSTA U ZAGREBU UMANJUJE ULOGU NDH

PRIPREMILA: NATAŠA BARAC

Svjetski židovski kongres (WJC) reagirao je na najavu izgradnje spomenika žrtvama Holokausta u Zagrebu, te objavio priopćenje u kojem se ističe da “podizanje spomenika svim židovskim žrtvama umanjuje ulogu koju je u Holokaustu imao NDH”, te izražava podršku židovskoj zajednici u Hrvatskoj u osudi odluke o podizanju takvog spomenika u Zagrebu.

“Vlasti u Hrvatskoj kontinuirano su pokušavale izmijeniti povijest i osloboditi ustaški režim neupitne umiješanosti u okrutna masovna ubojstva Židova, Roma i etničkih Srba u razdoblju od 1941. do 1945. Uvijek postoji velika vrijednost odavanja počasti svim žrtvama Holokausta, no novi spomenik Grada Zagreba iskrivljavanje je povijesti i predstavlja uvredu sjećanju na muškarce, žene i djecu koji su bili žrtve ustaša i njihova vođe Ante Pavelića. Hrvatske vlasti opet ulažu sve napore da prikriju monstruozne zločine ustaša stvaranjem lažnog dojma da je samo nacistička Njemačka odgovorna za užase Holokausta. Ne može se govoriti o Holokaustu u Hrvatskoj bez ukazivanja na središnju ulogu ustaškog režima u donošenju i provođenju rasnih zakona kojima su Židovi, Romi i etničkih Srbi izloženi progonu, mučenju i smrti. U do-

datku na javno odavanje počasti žrtvama Hitlerova rata protiv Židova, Hrvatska mora posebno odati počast žrtvama ustaškog režima”, poručio je predsjednik WJC-a Ronald S. Lauder.

“Svjetski židovski kongres pridružuje se svojoj zajednici u Hrvatskoj u osudi odluke zagrebačke Skupštine o podizanju spomenika za šest milijuna židovskih žrtava Holokausta kojom se bezočno ignorira aktivna uloga NDH za vrijeme ustaškog režima u počinjenju tih zločina tijekom Drugog svjetskog rata”, ističe WJC.

“Pozivamo zagrebačku Gradsku skupštinu da odustane od svojih planova za taj spomenik i započne ispočetka, ovaj put u punoj koordinaciji s lokalnom židovskom zajednicom”, navodi se u priopćenju WJC-a organizacije koja predstavlja židovske zajednice u 100 zemalja.

Vijest o spornom spomeniku prenijeli su i neki svjetski mediji, a izraelski list Jerusalem Post naveo je da “ideju o izgradnji spomenika Židovima ubijenima u Holokaustu obično pozdravljaju židovske zajednice u svijetu”. Međutim, nedavna odluka Grada Zagreba da podigne takav spomenik žrtvama Holokausta u središtu grada izazvala je nezadovoljstvo brojnih židovskih organizacija, uključujući i Svjetski židovski kongres, navodi Jerusalem Post koji u svom članku na ovu temu donosi i reakciju Židovske općine Zagreb i predsjednika Ognjena Krausa.

VELEPOSLANIK MOR: SVAKA ZEMLJA MORA SE SUOČITI SA SVOJOM POVIJESĆU BEZ ULJEPŠAVANJA

Veleposlanik Izraela u Hrvatskoj Ilan Mor kazao je kako vjeruje da će ŽOZ i Grad Zagreb pronaći rješenje za izgradnju spomenika žrtvama Holokausta, istaknuvši važnost da svaka zemlja u kojoj su Židovi ubijeni, uključujući Hrvatsku, pogleda vlastitu povijest i suoči se s njom bez pokušaja da je uljepša.

“Treba pogledati povijesti u oči i reći da smo odgovorni, te da se moramo sjećati jer su Židovi u Hrvatskoj, Mađarskoj, Poljskoj bili dio našeg društva te da su bili ubijeni od nacista i njihovih saveznika”, kazao je izraelski veleposlanik, dodajući da je Holokaust važna i osjetljiva tema s kojom se židovska zajednica u Zagrebu treba nositi zajedno s vlastima

Ilan Mor je također rekao da će podržati odluku predsjednika ŽOZ-a Ognjena Krausa kakva god ona bila, te istaknuo da se važno sjetiti kako su hrvatski Židovi bili dio hrvatskoga društva, da su mnogo pridonijeli hrvatskom prosperitetu u prošlosti te da su bili ubijeni zbog antisemitizma.

Poručio je i kako Holokaust, suprotno mišljenju mnogih, nije započeo u Auschwitzu niti Jasenovcu, već je započeo antisemitizmom “Protiv antisemitizma se treba boriti edukacijom”, zaključio je.

SANJA TABAKOVIĆ: IZGRADNJA SPOMENIKA ZA 6 MILIJUNA ŽIDOVA A NE ZA ŽRTVE NDH JE SKRIVANJE ISTINE

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

Sanja Zoričić Tabaković, pravnica po struci i aktivistica za židovska pitanja, ističe kako cijeli život na ta dva kolosijeka pokušava stvari promijeniti na bolje. S jedne strane kao sutkinja, s druge kao aktualna predstavica židovske nacionalne manjine u Gradu Zagrebu, ali i na svojim negdašnjim funkcijama predsjednice Vijeća nacionalnih manjina RH i članice Saborskog pododbora za ljudska prava. Sa Sanjom Zoričić Tabaković, koja je i voditeljica Šoa akademije, razgovarali smo u prostorima Židovske općine Zagreb početkom lipnja o poslovima kojima se godinama bavi, o pitanjima koja muče Židove u Zagrebu, kao i o najaktualnijim zbivanjima u gradu i državi. Među njima, iskočilo je ono o izgradnji spomenika u Zagrebu za šest milijuna Židova. Gradska skupština upravo je bila donijela odluku o izgradnji tog spomenika pa se pitanje samo po sebi nametnulo.

Grad Zagreb donio je odluku da će u Branimirovoj ulici, pokraj Glavnog kolodvora, podići Spomenik žrtvama Holokausta, autora Dalibora Stošića i Krešimira Rogine, kao gestu sjećanja na šest milijuna Židova stradalih u Holokaustu s porukom da se

prošlost ne ponovi. Ne mislite li da bi se trebalo graditi spomenik Židovima stradalim u Zagrebu ili u Hrvatskoj?

Kada je predsjednica Kolinda Grabar-Kitarović bila u Izraelu ona je najavila, ničim izazvana, da će Zagreb izgraditi spomenik za šest milijuna Židova. Gradonačelnik Milan Bandić je to objeručke prihvatio, osnovao je komisiju — njezin član je bio i Branko Lustig, proveden je natječaj, izabran je autor. Cijelo to vrijeme mi smo tražili prijem i bunili se protiv cjelokupne ideje. U jednom trenutku gradonačelnik nas je primio, predsjednika ŽOZ-a Ognjena Krausa i mene, i tada smo mu rekli da spomenik za šest milijuna Židova graditi u gradu Zagrebu smatramo nedopustivim. Prvo, takav spomenik postoji u Berlinu. Kao drugo, smatramo da treba napraviti spomenik stradalim Židovima u NDH, ili u Hrvatskoj ili u Zagrebu. Njima — a ne za šest milijuna Židova.

Tada smo mu rekli da smatramo gradnju takvog spomenika stavljanjem istine pod tepih o tome što se dogodilo Židovima u Hrvatskoj. Druga stvar, jednako važna, rekli smo mu da se ne može ra-

diti spomenik Holokaustu bez židovske zajednice jer još uvijek postojimo. Tada je Bandić rekao: prekidamo sve poslove i mislili smo da je to gotovo, a sada se to ponovno aktualiziralo.

Ako se spomenik izgradi, hoće li predstavnici židovske zajednice doći na njegovo otkrivanje?

Ja imam puno poštovanje za gospodina Lustiga koji je bio član komisije, ali njega u tu komisiju nije delegirala židovska zajednica nego gradonačelnik, a to ne ide. Taj se spomenik ne može graditi bez židovske zajednice. Kakva je to poruka? Pa se onda pitam, hoće li se dogoditi da jedino gospodin Lustig od Židova bude na inauguraciji...

Vratimo se na Vaš rad kao predstavnice židovske nacionalne manjine u Gradu Zagrebu. Sada ste izabrani na peti mandat. Što izdvajate kao važna pitanja kojima ste se bavili otkad je 2002. donesen Ustavni zakon o nacionalnim manjinama a Vi na prvim izborima 2003. izabrani na tu funkciju?

Bila sam članica Komisije za izradu Ustavog zakona o manjinama koji je donesen

2002. Nakon izbora 2003. ušla sam u Radnu skupinu koju je osnovao Grad Zagreb za izmjenu i dopunu Statuta Grada Zagreba. Tada su manjine dobile vrlo važno tijelo, Odbor za nacionalne manjine Grada Zagreba čija sam i danas članica. Time su manjine ušle u piramidu vlasti te postale vidljive u Gradu Zagrebu. Sve ove godine pokušavala sam, na svim razinama koje postoje, i gdje sam imala veliku podršku od Koordinacije nacionalnih manjina i Savjeta nacionalnih manjina, ishoditi da predstavnici dobiju pravnu osobnost jer su ovako prilično diskriminirani i njihov rad se komplicira. Predstavnik je po svojem sadržaju pravna osoba i trebao bi imati sva prava i obveze koje pravnoj osobi pripadaju.

Kako ocjenjujete položaj nacionalnih manjina u Zagrebu i u Hrvatskoj?

Ne mogu reći da je generalno loš, nacionalne manjine su pravno zaštićene, ali problem je u tome što je atmosfera u društvu sve gora. Primjerice, nije se spriječio antiromski prosvjed u Čakovcu što smatram da je nešto strašno jer se radilo o profašističkom skupu usmjerenom protiv Roma i to se moralo spriječiti, a posebno stoga jer su Romi doista ugrožena manjina, i to na svim razinama, bez obzira što država mnogo čini za njih. Što se tiče Židova, otvorenog antisemitizma nema ali kad se otvori internet čovjek se prenerazi. Ne mislim samo na određene stranice, već na komentare na određene članke koji su zapanjujući. Nekad imamo osjećaj da nas se doživljava kao strano tijelo što je grozan osjećaj. Biti stranac u vlastitoj sredini.

Kako stoji s povratom židovske imovine?

To sve skupa je jedna mučna stvar, uključivo i povrat židovskim zajednicama. Sve stoji na istom mjestu otkad je donesen zakon o povratu imovine oduzete za vrijeme komunističkih vlasti koji se odnosi na sve

FOTOGRAFIJA: SANJA ZORIČIĆ TABAKOVIĆ / IZGRADNJA SPOMENIKA ZA 6 MILIJUNA ŽIDOVA A NE ZA ŽRTVE NDH JE SKRIVANJE ISTINE

od 1945. Takav je zakon usmjeren protiv žrtava NDH-a i mi smo pisali Saboru, bunili se, tražili izmjene i dopune. Zakon je ostao isti, ništa se nije promijenilo.

Uz to, tražili smo da se primjenjuje zakon o nasljeđivanju, to bi bilo jedino pravedno. Ali odlučeno je da se može primijeniti samo na prvi nasljedni red, a sve institucije države toliko to odugovlače

na apsolutno sve različite načine, da de facto sabotiraju dok svi ti ljudi ne pomru.

Kada se radi o židovskim zajednicama, ŽOZ je tražio da nam se vrati zgrada u Amruševoj. Oko toga smo se natezali godinama i na kraju nam je država ponudila zauzvrat Dežmanovu. Ali na to nam je i zaračunat porez! Što ne bi mogli da su nam vratili Amruševu. Imali smo

dva odmarališta prije Drugog svjetskog rata... oko tih odmarališta se nateže-mo trideset godina. Natezali smo se i oko odmarališta u Pirovcu, trebalo im je dvadeset ili dvadeset pet godina da nam vrata nešto što je bilo vlasništvo Saveza jevrejskih općina Jugoslavije. U međuvremenu, odmaralište je toliko propalo da se ovo ljeto u njega neće moći ni ići, dok ga ne uspijemo sanirati i vratiti u upotrebljivo stanje.

Kada ćemo u Praškoj vidjeti novu sinagogu, odnosno židovski centar?

Mi smo do 2004. imali preliminarni dogovor s Vladom RH da će se graditi židovski centar koji će imati i sinagogu. To je trebao biti projekt države i grada u koji smo mi trebali biti uključeni. Svugdje u svijetu, ili gotovo svugdje, države koje su srušile sinagogu za vrijeme Drugog svjetskog rata su ju i izgradile. Tako da ja mislim da su i zagrebačku trebale izgraditi država i grad. Strašno je to očekivati od nas, ovako male zajednice. Uglavnom, sve je stalo 2005. Nadam se ipak da ćemo ju graditi, ali to će biti financijski napor koji će biti teško izdržati. To bi trebao biti centar koji bi sadržavao i sinagogu, i muzej, biblioteku, željeli bismo da ima i vrtić i umirovljenički dom.

Voditeljica ste Šoa akademije u Židovskoj općini Zagreb. Možete li reći nešto o tome čime se bavite unutar te institucije?

Prije sedam godina osnovali smo Šoa akademiju u koju su danas uključeni naši vrhunski profesori: Neven Budak, Tvrtko Jakovina, Hrvoje Klasić, Mirjana Krizmanić, Snješka Knežević, Zlatan Gelb, Renato Matic, Žarko Puhovski i Zoran Pusić. To je zapravo projekt obrazovanja o Holokaustu i ljudskim pravima kojim se želi ukazati na tragične povijesne događaje, posebice Holokaust kao najgori oblik kršenja ljudskih prava, i druge oblike nasilja i netolerancije te pobuditi

svijest o građanskim i ljudskim pravima, a kako bi se u budućnosti slični događaji spriječili. Šoa akademija s edukativnim motivima provodi različite radionice, seminare i tribine, različite programe prilagođene učenicima osnovnih i srednjih škola, studentima te posebne seminare namijenjene nastavnici-ma. U početku smo imali odlične odnose s Agencijom za odgoj i obrazovanje, što je za Šoa akademiju važno kao mogućnost postojanja, jer mi ne možemo raditi seminare za hrvatske profesore ako nas Agencija u tome ne podržava. Sada već godinama odnos nije dobar, suradnja je postala strašno nevoljka.

Što biste željeli organizirati u bliskoj budućnosti u okviru Šoa akademije?

Moja je ideja da organiziramo tribinu posvećenu strahu profesora da govore o povijesti. I to ne samo o Holokaustu, nego uopće o Drugom svjetskom ratu. Jer ako skrivate istinu o Drugom svjetskom ratu, onda vam je i sadašnjost takva. Poslala sam pismo sadašnjem predstojniku Agencije za odgoj i obrazovanje, nije mi ni odgovorio. A mi ne možemo takve seminare imati bez Agencije, jer cijela je ideja Šoa akademije namijenjena ne članovima židovske zajednice, nego ljudima izvan nje.

U okviru učenja o Holokaustu, bilo bi edukativno da škole posjećuju Jasenovac. Koliko ih posjećuje taj bivši logor?

Prošle godine Jasenovac je posjetilo 12 škola, godinu prije 9 škola. To je strašno.

Je li se tamo išta pomaklo u smislu izmjene postava koji su i strani stručnjaci ocijenili vrlo neprimjerenim?

Mi se s postavom dubinski ne slažemo. To je nešto što godinama pokušavamo promijeniti, da to postane istinito i edukativno, što sad nije. Sadašnji postav prikazuje Jasenovac više kao radni lo-

gor nego kao logor smrti. Kada je IHRA (Međunarodna organizacija za sjećanje na Holokaust) bila u Hrvatskoj, pozvali smo i Laurencea Weinbauma, povjesničara iz Izraela, porijeklom Poljaka, koji je direktor Svjetskog židovskog kongresa za Izrael. On je sa svima nama posjetio Jasenovac i tada je rekao da tako nešto grozno kao što je postav Jasenovca nikad nije vidio, a obišao je sve muzeje i memorije Holokausta u svijetu.

Imali smo priliku vidjeti kako se društvo može suočiti sa svojom prošlošću kada su ove godine povodom Međunarodnog dana sjećanja na Holokaust u Hrvatskoj boravili pripadnici "Marša živih", organizacije koju čine potomci nacista koji se žele ispričati obiteljima žrtvama za zlodjela svojih predaka. Radi se o Vašoj ideji i realizaciji.

Da, stupili smo u kontakt i bila sam apsolutno zaprepaštena. To su relativno mladi ljudi, neki jako mladi, čiji su djedovi i bake bili nacisti. Oni su primjer kako je suočavanje s prošlošću teško ali potrebno. Bila sam strašno uzbuđena kada su došli u Zagreb, imala sam veliku tremu, jer nisam znala tko bi na taj skup mogao doći. Nisam željela ni da ti Nijemci dožive neugodnosti, niti itko od publike. Bojala sam se da će doći ljudi koji bi to mogli iskoristiti. Ali sve je dobro prošlo. Apsolutno je senzacionalno to što oni rade rade i fascinantno je kako se Njemačka suočila sa svojom prošlošću. Ipak je u taj nacizam bio uključen gotovo cijeli narod. Tamo su nacisti bili većina. A danas zapravo možemo upravo Njemačkoj i tamošnjoj denacifikaciji zahvaliti što smo dugo vremena imali mira i spokoja od fašizma koji se sad ponovno javlja. I to velikim koracima. I vlasti ove države vode nas u mrak fašizma.

JOM HAŠOA NA MIROGOJU — PODSJETNIK NA VELIKI DOPRINOS ŽIDOVA ZAGREBU

PRIPREMILA: NATAŠA BARAC
FOTOGRAFIJE: TVRTKO UJEVIĆ

FOTOGRAFIJA: JOM HAŠOA NA MIROGOJU — PODSJETNIK NA VELIKI
DOPRINOS ŽIDOVA ZAGREBU / OGNJEN KRAUS

Zagrebačka židovska općina i ove je godine obilježila Jom Hašoa — Dan sjećanja na žrtve i heroje Holokausta kod spomenika Mojsiju na zagrebačkom groblju Mirogoj. Uz čitanje imena židovskih žrtava stradalih u koncentracijskim logorima,

zapaljene su svijeće u spomen na 6 milijuna ubijenih Židova te položeni vijenci u ime ŽOZ-a, predsjednice RH, Hrvatskog sabora, Vlade i drugih institucija u RH. Vijence su položili i predstavnici više veleposlanstava, među njima i izraelski

veleposlanik u RH Ilan Mor, a nazočni su bili i predstavnici drugih vjerskih zajednica u Hrvatskoj.

Molitvu za mrtve-kadiš održao je glavni rabin RH i Crne Gore Luciano Moše Prelević, a predsjednik ŽOZ-a i

Koordinacije židovskih općina u RH dr. Ognjen Kraus održao je govor u kojem je podsjetio na veliki dugogodišnji doprinos Židova Zagrebu.

GOVOR DONOSIMO U CIJELOSTI.

“Šalom dragi prijatelji, sastali smo se danas na Jom HaŠoa Ve Hagvura — Dan stradanja i herojstva koji se kao i svake godine obilježava 27. nisan na tradicijskom židovskom danu sjećanja. Mi ovdje na Mirogoju, a Židovi širom svijeta na svečanim komemoracijama s tugom, pijetetom i poštovanjem sjećamo se svojih sestara i braće Židova-mučenika žrtava Holokausta, Šoe.

Da vas podsjetim, izraelski je Kneset 12. travnja 1951. — tri godine nakon osnutka Države Izrael—donio zakon o Jom HaŠoi kao izraz osjećaja cijelog židovstva koje je izgubilo šest milijuna ljudi u najvećem genocidu nad jednim narodom u povijesti civilizacije, genocidu koji je ostvario nacistički Treći Reich sa svojim suradnicima u razdoblju od 1938. do 1945. Taj su izraelski zakon Židovi cijelog svijeta prihvatili kao svoj zakon koji ih zavjetuje na vječno sjećanje.

Toga dana, 27. nisan svake godine, Židovi čitavog svijeta sjedinjuju se u ritualu sjećanja u jednu jedinu zajednicu i time svjedoče da su unatoč strahotama koje su doživjeli u četiri tisućljeća svoje povijesti i unatoč tome što žive na svim kontinentima ovog planeta jedinstveni narod.

Zajedništvo je najveće blago židovske tradicije. Zajedništvo je održalo židovstvo u stoljećima dijaspore kada su se nakon razaranja Drugog hrama rasuli cijelim svijetom. Zajedništvo nas je održalo unatoč progonima, pogromima i neljudskom paklenom Hitlerovom planu potpunog uništenja Židova. Zajedništvo i vjera su nam pomogli da uvijek nanovo obnovljamo židovsku egzistenciju. Ono nam daje vjeru u budućnost židovstva.

Zajedništvo, vjera, tradicija, i prije svega edukacija, bili su i jesu osnova bivstvovanja židovskog naroda. Gdje god smo živjeli i gdje živimo, ostavili smo i ostavljamo tragove našeg doprinosa u suživotu s narodom koji nam je dao priliku i mogućnost da to činimo davši nam građansku ravnopravnost. Gotovo svagdje smo se osjećali dijelom naroda gdje smo živjeli. Na žalost sredine gdje smo živjeli i živimo, nas nisu tako tretirale niti nas tretiraju.

Zagreb je između dva svjetska rata bio tipičan građanski srednjoeuropski grad u procvatu a u isto vrijeme i židovska zajednica ovog grada doživjela je svoj procvat i vrhunac baš kao i ostalih četrdesetak židovskih zajednica u Hrvatskoj (Split, Rijeka, Dubrovnik, Osijek, Slavonski Brod, Daruvar, Đurđevac, Koprivnica, Čakovec, Virovitica, Varaždin, Karlovac, Sisak, Vinkovci, Virovitica, Križevci, Našice, Đakovo, Bjelovar, Valpovo, Orahovica, Petrinja, Požega, Pakrac, Slatina, Ilok, Donji Miholjac, Županja, Darda, Prelog, Ludbreg, Đurđevac, Krapina, Kutina, Grubišino polje, Batina, Velika Gorica, Opatija, Vukovar)

ŽIDOVCI SU OVOM GRADU DALI VELIKI DOPRINOS. SPOMENIMO SAMO NEKE:

- Emanuel Prister (1814.-1882.) veletrgovac, poduzetnik, mecena, gradski zastupnik, darovao je gradu nacrt i troškovnike vodovoda i potaknuo gradnju istog koji je otvoren 1878., darovao zemljište za izgradnju zagrebačke sinagoge i darovao Gradu Zagrebu Glazbeni paviljon na Zrinjevcu.
- Dr. Moritz /Mavro Sachs (1817. – 1888.) liječnik, diplomirao u Beču, prvi Židov koji je postao građanin grada Zagreba
- Vilim Schwarz (1832. – 1905.) poduzetnik, izdavač, osnivač telefonske mreže u Zagrebu, gradu u kojem je telefonski promet uspostavljen 1887. s telefonskom centralom koja je bila u njegovoj kući na Kravom mostu.
- Dr. Adolf Holzer (1834. – 1895.) liječnik pionir balneologije i amater meteorolog, radio u Daruvaru i Lipiku, izradio statute za kupališta u Hrvatskoj i Slavoniji. Darovao meteorološki stup na Zrinjevcu postavljen 1884. godine.
- Hermann Erlich (1835. – 1895.) građevinski poduzetnik i industrijalac, uredio šetaliste između Tuškanca i Zelengaja, postavio tri paviljona i sagradio vilu-restauraciju Josipovac otvorenu 1890. — današnji hrvatski Muzej arhitekture HAZU.
- Dr. Ljudevit Schwarz (1858. – 1941.) odvjetnik, prvi Židov saborski zastupnik, osnivač i predsjednik društva “Zagrebački tramvaj” od 1892. do 1914. godine.
- Salomon Berger (1858. – 1934.) industrijalac, veletrgovac tekstilom, kolekcionar narodnih nošnji, osnivač Etnografskog muzeja u Zagrebu.
- Adolf Ehrlich (1864. – 1935.) građevinski inženjer, sin Hermannova, suvlasnik građevinskog poduzeća “Adolf i Ernest Ehrlich”, od osmorice braće u tvrtki su radila njih petorica a izgradili su sve važnije objekte i infrastrukturu u Zagrebu.
- Šandor A. Aleksander (1866. – 1929.) industrijalac, veletrgovac, filantrop. Godine 1908. osnovao “Društvo za prehranu siromašne školske mladeži” a 1914. javnu kuhinju “Prehrana” koja je do kraja Prvog svjetskog rata razdijelila 15 milijuna besplatnih obroka.
- Eugen Viktor Feller (1857. – 1936.) ljekarnik, koji je izumio Elikvir Fluid i izvezio ga u čitav svijet. Izgradio obiteljsku rezidenciju na Trgu kralja Tomislava, reprezentativnu zgradu na Trgu bana Jelačića i kuću u Jurjevskoj ulici.
- Dr. Ivo Stern (1889. – 1961.) suosnivač Radio Zagreba 1925. godine.
- Adolf Muller (1857. – 1932.) građevinski poduzetnik. 1885. osnovao modernu ciglanu u Črnomercu, izgradio kino Helios, danas Dramsko kazalište Gavella, kao i Apolo i Union i današnje kino Europa.

FOTOGRAFIJA: JOM HAŠOŠ NA MIROGOJU — PODSJETNIK NA VELIKI DOPRINOS ŽIDOVA ZAGREBU

- Dr. Eugen Rado (1868. – 1920.) pionir moderne stomatologije, godine 1897. patentirao zubnu četkicu a 1903. osnovao Zadrugu hrvatskih stomatologa (danas HSD).
- Dr. Željko Hahn (1876. – 1941.) pionir socijalne medicine u Hrvatskoj
- Dr. Antun Gottlieb (1880. – 1968.) kirurg, osnivač zagrebačke kirurške škole bolnice “Sestara milosrdnica”, 1930. godine penzioniran kao nepoželjan zbog židovskog porijekla.
- Akademik Josip Goldberg (1885. – 1960.) meteorolog i klimatolog, utemeljitelj Geofizičkog zavoda u Zagrebu.
- Dr. Dragan Plamenac (1895. – 1983.) utemeljitelj muzikologije u Hrvatskoj.
- Dr. Stjepan Betlheim (1898. – 1970.) sljedbenik Freudovog nauka, pionir psihoterapije i psihoanalize u Hrvatskoj.
- Dr. Vilim Feller (1908. – 1970.) hrvatsko-američki matematičar svjetskog glasa, 150 matematičkih pojmova nosi njegovo ime a od 1996. godine i jedan asteroid “21276 Feller”.
- Ljerko Spiller (1908. – 2008.) violinist, pedagog, dirigent svjetskog glasa.
- Marko Rothmuller (1908. – 1993.) operni pjevač, znameniti bariton.
- Arhitekti Leo Honigsberg (1881. – 1911.) i Julius Deutsch (1859. – 1922.) vlasnici projektno-građevinskog poduzeća i najvažniji i najplodniji arhitekti na prijelomu stoljeća koji su dali snažan pečat urbanom identitetu grada Zagreba izgrađivši između ostaloga Starčevićev dom, hotel Palace, palaču Vlahe Bukovca.
- Ignjat Nathan Fischer (1873. – 1935.) arhitekt, među njegovim djelima su Kuća Rada, Sanatorij Klaićeva, zgrade Medicinskog fakulteta i Gradske štedionice.
- Rudolf Lubynsky (1873. – 1935.), jedan od najvećih hrvatskih arhitekata secescije, osmislio zgradu Nacionalne i sveučilišne knjižnice današnji Državni arhiv, Središnji ured za osiguranje radnika u Mihanovićevoj ulici, poslovnu zgradu Shell, te sinagogu u Sarajevu.
- Hugo Ehrlich (1879. – 1936.) arhitekt u čije radove spada regulacija Strossmayerova šetališta, zgrada Zagrebačke nadbiskupije tzv. Vatikan.
- Stjepan Gomboš (1895. – 1975.), arhitekt
- Ernest Weissmann (1903. – 1985.), arhitekt
- Slavko Lövy (1904. – 1996.) izgradio kuću Radovan, prvi zagrebački neboder u Masarykovoj 22 1933. godine.
- Edmund Moster (1873. – 1942.) vlasnik tvornice Moster (danas TOZ) i suosnivač tvrtke “Penkala-Moster”, zajedno sa Slavoljubom Penkalom razvio proizvodnju mehaničke olovke a kasnije i gramofonske ploče Edison Bell, također Penkalin izum. Ubijen u Jasenovcu.
- Žiga Stern (1874. – 1941.) vlasnik zagrebačke tvornice kože osnovane 1869.,

bankar i poduzetnik. Počinio samoubojstvo 1941.

- Armin Schreiner (1874 – 1941) utjecajni industrijalac i bankar, potpredsjednik Gradske štedionice, Zagrebačkog zbora i Saveza industrijalaca. Ubijen u Jasenovcu.
- Dr. Lavoslav Šik (1881. – 1942.) odvjetnik, publicist, bibliofil. Njegova biblioteka judaice pohranjena danas u biblioteci Židovske općine Zagreb ima status spomenika kulture. Ubijen u Jasenovcu.
- Oskar Jozefović (1890. – 1941.) skladatelj i dirigent, dirigent zagrebačke opere. Počinio samoubojstvo 1941.
- Leo Muller (1897. – 1941.) sin Adolfa, s bratom Alfredom (1888. – 1945.) podijelio očevo poslovno carstvo. Naslijedio ciglanu i gospodarstvo s plantažama voća i povrća a njegov brat Alfred kino Europa. Leo je ubijen u Jasenovac 1941., a Alfred 1945. u Dachau.
- Rikard Schwarz (1897. – 1441.) skladatelj, kritičar i glazbeni pisac ubijen u Jasenovcu.
- Dr. Pavao Ebenspanger Markovac (1903. – 1941.) kritičar, publicist, skladatelj, dirigent, doktor muzikologije. Prvi glazbeni urednik Radio Zagreba. Strijeljan u šumi Dotrščina nakon neuspjelog proboja iz logora Kerestinac.
- Dr. Erich/Eliša Samlaić (1913. – 1942.) skladatelj, dirigent, muzikolog, pedagog i pjesnik. Sa suprugom ubijen u Jasenovcu.
- Lea Deutsch (1927. – 1943.) dječja primadona zagrebačkog kazališta 1930-ih godina. Počela nastupati s 5 godina. Preminula u vlaku za Auschwitz.

Sjetimo se i onih koji su obilježili Zagreb preživjevši ustaški teror, bijegom na talijanski teritorij, u prekomorske zemlje, partizane. Mnogi od njih vratili su se u grad kojih je otjerao i osudio na istrebljenje.

- Oskar Herman, slikar

- dr. Makso Grossman internist, pionir endokrinologije i diabetologije
- Franjo Mosinger, fotograf
- dr. Miroslav Feldmann, dugogodišnji predsjednik društva književnika Hrvatske i PEN-a
- Hinko Bauer, arhitekt, publicist
- Dr. Viktor Hahn, kemičar suosnivač Kaštela danas Plive
- Elvira Kohn, fotografkinja
- Dr. Lavoslav Glesinger, neuropsihijatar
- Dr. Arpad Hahn, internist gastroenterolog
- Dr. Mirijana Fišer Hermann, utemeljiteljica medicinske biokemije u Hrvatskoj
- Dr. Laslo Kalaj, internist, gastroenterolog, profesor Medicinskog fakulteta
- dr. Stjepan Steiner, internist kardiolog
- dr. Zdenko Njemirovski, stomatolog
- dr. Miroslav Suvin, stomatolog
- dr. Erich Rosenzweig, ginekolog
- dr. Vladimir Vranić, matematičar, dekan Arhitektonsko-građevinsko-geodetskog fakulteta
- Dr. Ivan Brihta, kemičar
- Dr. Dragutin Kolbach, kemičar osnivač istraživačkog instituta "Plive"
- Dr. Ljudevit Rosenberg, pravnik, profesor na Pravnom fakultetu

- Akademik Aleksandar Goldštajn, pravni znanstvenik i pisac, sveučilišni profesor
- Dr. Zlatko Bienenfeld, kemičar, toksikolog
- Dr. Mirijana Despot, povjesničarka
- Akademkinja Maja Bosković Stulli filologinja, folkloristica i povjesničarka
- Dr. Elsa Polak, vrtna arhitektica
- Lea Ukrainčik, povjesničarka umjetnosti, upraviteljica Umjetničkog paviljona u Zagrebu
- Klementina Schwarz-Požgaj, slikarica
- Stella Skopal, keramičarka i kiparica
- Alfred Pal, slikar, pripadnik legendarnog židovskog Rabskog bataljuna, žrtva Golog otoka
- Eva Domany Grlić, novinarka i spisateljica
- Dr. Mirjana Gross, povjesničarka
- Mirko Mirković, leksikograf, publicist i dugogodišnji predsjednik PEN-a
- Branko Polić, muzički kritičar i publicist
- Slavko Goldstein, publicist
- Zora Dirnbach, novinarka, dramaturginja i književnica
- Vera Dajht Kralj, kiparica i keramičarka
- Zlatko Bourek, crtač, grafičar i scenograf
- Vera Fišer, slikarica
- Akademik Bruno Bjelinski, skladatelj
- Žuži Jelinek, modistica

FOTOGRAFIJA: JOM HAŠOA NA MIROGOJU — PODSJETNIK NA VELIKI DOPRINOS ŽIDOVA ZAGREBU / OGNJEN KRAUS

JOM HAŠOA U KARLOVCU I OSIJEKU

PRIPREMIO: F.C.

Jom HaŠoa obilježen je ove godine i u Karlovcu u sklopu projekta “Židovi u Karlovcu” u organizaciji profesorice povijesti Ekonomsko-turističke škole Tatjane Protulipac. Učenici su obišli židovsko groblje u Karlovcu te zapalili svijeće u znak sjećanja na šest milijuna ubijenih Židova tijekom Drugog svjetskog rata.

Kao i svake godine predstavnici Židovske općine Osijek, Osječko-baranjske županije i Grada Osijeka položili su vijence kod spomenika “Majka i dijete”, autora Oscara Nemona, kipara židovskog podrijetla.

“Podsjećam da je od sredine travnja do sredine svibnja 1943. trajao ustanak Židova u Varšavskom getu i zbog toga se

obilježava Jom HaŠoa, dan patnje, mučeništva i junaštva. Obilježavanjem ovog dana vraćamo žrtve u sadašnjost i istovremeno upozoravamo na veliko zlo koje se događalo, upozoravamo na genocid koji se dogodio u 20. stoljeću u kojem je stradalo više od 6 milijuna Židova”, rekao je predsjednik ŽO Osijek Željko Beissman. U Osijeku je prije Drugog svjetskog rata živjelo oko tri i pol tisuće Židova a danas ŽO Osijek ima oko 150 članova.

“Odgovornost svih nas je da radimo na tome da se nikada više ne dogodi zločin iz mržnje i genocid nad bilo kime samo zato što je druge vjere, nacionalnosti ili rase”, rekao je zamjenik gradonačelnika Osijeka Boris Piližota, ističući da se stradanja koja su Židovi pretrpjeli u Drugom svjetskom ratu nikada ne smiju zaboraviti.

FOTOGRAFIJA: JOM HAŠOA U KARLOVCU

KOMEMORACIJA NA ŽIDOVSKOM GROBLJU U ĐAKOVU

PRIPREMIO: F.C.

Na Židovskom groblju u Đakovu prve nedjelju u lipnju održana je komemoracija u spomen na žrtve nekadašnjeg logora za Židove koji je postojao u tom gradu, na prostoru na kojem se danas nalazi benzinska crpkica u Nazorovoj ulici.

Komemoracija je započela kod spomen-obilježja na Židovskom groblju na kojem su predstavnici četiriju židovskih općina — iz Osijeka, Sarajeva, Zagreba i Beograda te predstavnici grada Đakova položili vijence, a služen je i vjerski obred. Predsjednik Koordinacije židovskih opći-

na Hrvatske dr. Ognjen Kraus podsjetio je na brojne žrtve Holokausta istaknuvši kako je to zlo koje se više ne smije ponoviti čovječanstvu. Komemoraciji, koju je organizirala Židovska općina Osijek, nazočilo i nekoliko preživjelih logoraša, sada već u devetom desetljeću života.

Sabirni logor za Židove u Đakovu djelovao je od 1941. do 1942. godine. U tom logoru većinom su bili deportirani Židovi iz Bosne i Hercegovine oko 2.000 žena, djece i staraca. U njemu je umrlo oko 550 logoraša, a brojnika je Đakovo bilo

tek privremena postaja do drugih logora, Jasenovca, Auschwitza i drugih.

Židovsko groblje u Đakovu posebno je i jedinstveno u svijetu i po tome što je tadašnji grobar Stjepan Kolb sve logoraše koji su skončali u đakovačkom logoru pokapao na židovskome groblju u Đakovu uz označavanje njihovih imena, godine i mjesta rođenja na limenim pločicama. Limene pločice s podacima žrtava nedavno su zamijenjene kamenima.

SJEĆANJE NA NEVINE ŽRTVE ŽIDOVSKOG NARODA MEĐIMURJA I PREKMURJA

PIŠE: DR. ANDREJ PAL

Dostojanstveno, mirno i u tišini obilježili smo kao i svake posljednje nedjelje u svibnju sjećanje na nevine žrtve židovskog naroda Međimurja i Prekmurja. Prisutni su bili preživjeli, članovi obitelji ali i mnogobrojni prijatelji i poznavatelji pripadnika židovske zajednice s ovog područja.

Članovi lokalne vlasti, udruge anti-fašističkih boraca, manjina, kulturnih udruga iskazali su svoje duboko žaljenje zbog njihove uzaludne žrtve.

Na tom tužnom skupu govorio je predsjednik Židovske općine Čakovec Andrej Pal čiji govor možete pročitati na kraju ovog teksta a skupu se obratio i predsjednik Koordinacije židovskih općina Hrvatske Ognjen Kraus.

Kao što su spomenuli govornici svjedoci smo vremena kada revizionizam i negacija tragičnih događanja Drugog svjetskog rata poprima sve veću učestalost. Otvoreno iskazivanje netrpeljivosti prema drugima i drugačijima kao i pisana riječ te snimani materijali, kao i novi oblik kulture u obliku grafita, nažalost pokazuju stav dijela naših sunarodnjaka o tragičnom periodu naše povijesti. Očito je da su određene institucije pokazale svoje slabosti u odgoju mladih ali i represivnim mjerama. Na nama koji održavamo sjećanje na taj tragičan trenutak naše povijesti leži zadaća da ga otrgnemo zaboravu i onemogućimo da nazovi povjesničari i kroničari umanje tragične

događaje kao i nepotreban i neprocjenjiv gubitak kojem je naš narod bio izložen.

Vjerski obred održao je glavni rabin RH Luciano Moše Prelević uz pomoć gospođina Vlade Hura. Hvala svima koji su došli i uveličali naš skup. Hvala svima na sjećanju i iskazanom pijetetu.

**U NASTAVKU GOVOR PREDSEDNIKA
ŽIDOVSKJE OPĆINE ČAKOVEC,
ANDREJA PALA**

“Poštovani uzvanici, dragi gosti — Šalom, okupili smo se na ovom mjestu danas da odamo počast našim rođacima, prijateljima i sugrađanima čiji je život prekinula jedna bolesna ideologija. Toliko bolesna da čak i danas postoje pojedinci, grupe ljudi, a nažalost i institucije koje nastoje da se taj, do tada nezabilježeni zločin, proglasi nemogućim, nestvarnim i na taj način prepusti povijesnom zaboravu.

Ta ideologija nije bila skup slučajnih činjenica, ta je ideologija bila svjesni i organizirani pokret da se uništi i s lica zemlje izbriše jedan narod, ali i svaki dokaz o njegovom postojanju.

Povijesni revizionizam, danas toliko živ i gotovo svakodnevno, omogućuje, ali i potiče zaborav. Snimaju se i javno prikazuju čudni filmovi kojima se širi neistina, a pišu se i nove knjige. Stvara se neka nova povijest, povijest koja je negacija naše prošlosti. Sve to događa se danas, ovdje i kraj nas, u našem susjedstvu. Nacističkim grafitima, simbolima zla i straha, nagrđuju se pročelja zgrada.

Svjedoci smo da se i danas napadaju, a često i ubijaju oni, koji su drugačiji. Ovdje smo da ne šutimo. Ovdje smo da riječju i činjenjem onemogućimo zaborav. Moramo biti aktivni. Dužnost nam je da edukacijom mladih, i podsjećanjem onih starijih, učinimo da sjećanje na tragične radne i koncentracijske logore, plinske komore i masovna streljanja nikada ne izbljedi.

Ne smijemo dozvoliti da zbog administrativnih zavrzlama i stručne nedosljednosti budu prekapani grobovi i na taj način uništeni dokazi njihova postojanja. Isto tako, ne smijemo dozvoliti da nestaju zgrade i ustanove koje su nekada služile židovskom narodu i bile sastavni dio njegova života. Ne, nemojmo to zaboraviti. Ne smijemo!

Ovdje smo jer se sjećamo i odajemo počast židovskom narodu. Ubijeno je više od 6 milijuna Židova u svijetu, među njima je 7.000 hrvatskih Židova i oko 700 međimurskih. Odvođenjem Židova nestalo je 10% tadašnjeg stanovništva grada Čakovca.

Ali, ubijani su i drugi: Srbi, Romi, bolesni, politički neistomišljenici i mnogobrojni ostali. Svi oni zavređuju da o njihovoj patnji govorimo s dubokim poštovanjem i da sjećanje na njih prenosi monovim naraštajima. Njihova žrtva nije i ne smije biti uzaludna.

Neka im je vječna slava i hvala!
Zihronam livraha!”

DAN SJEĆANJA NA JADOVNO

PRIPREMIO: F.C.

Dan sjećanja na Jadovno i na stradanja žrtava u tom koncentracijskom logoru NDH u kojem je pobijeno više od deset tisuća Srba, Židova, Roma i Hrvata obilježen je 23. lipnja kod središnjeg spomenika u Jadovnu, gdje su čelnici Srpskog narodnog vijeća, Koordinacije židovskih općina RH i Saveza antifašističkih boraca i antifašista upozorili da se u Hrvatskoj negiraju zločini počinjeni u NDH. Židovsku zajednicu u Hrvatskoj predstavljali su predsjednik Koordinacije židovskih općina u RH i predsjednik Židovske općine Zagreb dr. Ognjen Kraus, te glavni rabin RH Luciano Moše Prelević.

Kako je u svom govoru istaknuo dr. Kraus, Jadovno je bio “zaista logor smrti, prvi logor smrti NDH, a brzinom i brutalnošću egzekucija nadmašio je i logor Jasenovac”.

Jadovno i kompleks logora Jadovno, podsjetio je, “osnovan je samo dan nakon uspostave NDH, a postojao je od 11. travnja do 25. kolovoza 1941., dakle, 136 dana”, a dnevno je iz Gospića u logor stizalo 400 do 500 muškaraca, žena i djece — Srba, Židova, Hrvata, antifašista i drugih nepoćudnih. Ustaše su nakon talijanske okupacije morale zatvoriti logore i htjeli su uništiti tragove svojeg zločina, ali već tada su se širile u tom kraju jezive priče o počinjenim strahotama. Žrtve su završavale u jamama i u moru.

Kraus je podsjetio da je u Jadovnu 1956. postavljen spomenik Vanje Radauša u znak sjećanja na patnju i smrt tisuća nevinih ljudi, a to je umjetničko djelo uništeno

devedesetih godina, u jeku masovnog uništavanja antifašističkih spomenika.

“Srušen je i spomenik Ratka Petrića iz 1988., ali je nakon mnogih apela rekonstruiran 2011. Prije dvije godine ovdje su obnovljene i spomen-ploče, u ovom krugu gdje se nalazimo. U posljednjih 10 godina postavili smo u dva navrata spomen-ploče na otoku Pagu, koje su uništili vandali čim su postavljene”, rekao je ističući važnost poznavanja prošlosti te saznavanja pune istine o logorskom kompleksu Gospić-Velebit-Pag.

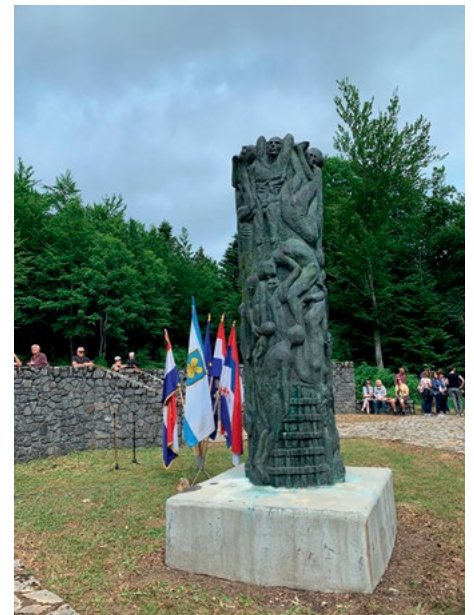
“Želimo da se otvoreno kaže da je NDH bila zločinačka tvorevina, sazdana na vlastitim rasnim zakonima, da je u NDH bilo više od 50 logora. Postoje grupe i pojedinci koji to godinama i sistematski negiraju, koji u tome imaju podršku mnogih medija, pa i nositelja najviše političke vlasti. Prije nekoliko dana je sama predsjednica RH primila predstavnike proustaške inicijative Hrvatski obredni zdrug Jazovka, za koje je ustaško Jadovno laž”, nastavio je te dodao da se “obožavatelji NDH godinama trude relativizirati ustaške zločine, pri čemu se služe svim sredstvima”.

“I danas, kao i prije, ponavljamo: zločine treba razlikovati, a ne izjednačavati. Ali sve zločine treba osuditi. Želimo da se jasno kaže tko je bio žrtva, a tko krivnik; tko je bio borac i pobjednik, a tko zločinac i poražen”, naglasio je Kraus ističući da Hrvatska ima budućnost jedino suočena s istinom, što je — kako je rekao — ponovno potvrđeno i na skupu u Brezovici, povodom Dana antifašističke

borbe, na kojem je bio izaslanik premijera Plenkovića ali ne i izaslanik predsjednice RH, koji je u isto vrijeme polagao vijenac u Jazovci.

Na kraju govora Kraus je pozvao na zočne da se prisjete svih žrtva NDH, a zatim je zajedno s izraelskim veleposlanikom Ilanom Morom, glavnim rabinom u RH Lucianom Moše Prelevićem te predsjednikom Savjeta za nacionalne manjine Aleksandrom Tolnauerom položio vijenac.

Dan sjećanja na Jadovno okupio je tristotinjak ljudi. Episkop Srpske pravoslavne Crkve i mitropolit zagrebačko-ljubljanski Porfirije Perić i vladika Gerasim služili opijelo pravoslavnim žrtvama, a glavni rabin u RH Luciano Moša Prelević kadiš za poginule Židove.

FOTOGRAFIJA: DAN SJEĆANJA NA JADOVNO

MAUTHAUSEN: UVIJEK ĆEMO SE SJEĆATI S KOJIM JE VELIKIM ŽRTVAMA IZBOREN NAŠ SVIJET

PIŠE: J. C.

Izaslanstva iz pedesetak država, uključujući Hrvatsku, obilježila su u svibnju 74. godišnjicu oslobođenja zatvorenika iz nekadašnjeg nacističkog logora Mauthausen u Austriji. Ove godine na komemoraciji je bilo oko 9.000 sudionika a glavne poruke odnosile su se na borbu protiv desničarskog ekstremizma i ideologije mržnje.

Preživjelima žrtvama Mauthausena pridružio se i austrijski državni vrh: bivši predsjednik Heinz Fischer, tadašnji kancelar Sebastian Kurz i predsjednik austrijskog parlamenta Wolfgang Sobotka.

Mauthausen je bio jedan od prvih koncentracijskih logora osnovan 1938.

Tijekom sedam godina u logoru je bilo zatočeno 200.000 logoraša, a polovica logoraša je ubijena. Među logorašima bilo je i oko 200 hrvatskih građana. Život u Mauthausenu je bio težak a logoraši su bili prisiljeni raditi u kamenolomu te industriji oružja. U logor su 5. svibnja 1945. ušli pripadnici američke vojske, a nacisti su zadnje likvidacije logoraša izvršili neposredno prije oslobođenja.

“Danas smo se okupili, mi predstavnici različitih naroda i vjera, da odamo počast žrtvama Mauthausena i obližnjih logora te da pokažemo da stradanja, strahote i zločini ne smiju biti zaboravljeni” rekao je predsjedavajući odbora za obilježavanje oslobođenja Mauthausena Willi Mernyi. Hrvatsku je na komemoraciji predstavljalo izaslanstvo u kojem je bilo osamdesetak

predstavnik ministarstva obrane, Udruge antifašista i antifašističkih boraca Splita, Udruge veterana domovinskog rata i antifašista (veDRA), Zajednice udruga hrvatskih branitelja liječenih od PTPS-a i izaslanstvo hrvatskog veleposlanstva u Beču, koje je u ime predsjednika Sabora Gordana Jandrokovića položilo vijenac na središnji spomenik žrtvama fašizma, te ispod spomen-ploče koju je Hrvatska postavila 2001. a na kojoj piše “U spomen ovdje poginulih pripadnika hrvatskog naroda”. U znak sjećanja na žrtve nacionalsocijalizma, uz brojne druge pročitano je i tekst na hrvatskom jeziku: “Uvijek ćemo se sjećati s kojim je velikim žrtvama svih nacija izboren naš svijet”.

BRANKO LUSTIG — POČASNI GRAĐANIN GRADA ZAGREBA

PIŠE: J. C.

Povodom Dana Grada Zagreba 31. svibnja na svečanoj sjednici zagrebačke Gradske skupštine naš istaknuti filmski producent i dvostruki oscarovac Branko Lustig proglašen je počasnim građaninom Grada Zagreba za izniman doprinos promicanju vrijednosti demokratskog društva, filmske umjetnosti i kulture razumijevanja

među različitima, čime je trajno zadužio Hrvatsku i Grad Zagreb.

“Jako me je dirnula ova pažnja i toliko vas na okupu, nisam to očekivao. Ne mogu vam izraziti što osjećam prema Gradu Zagrebu, prema ovoj zajednici i naročito prema gospodinu Milanu Bandiću, jer uvijek osjećam da je on, ne kao gradonačelnik nego kao prijatelj koji će učiniti sve za mene i u najtežim trenucima i onda kad mi je lijepo”, kazao je Branko Lustig, te zahvalio svima na dolasku.

“Nadam se da ću do kraja života još imati prilike biti s nekim od najpoznatijih glumaca i nadam se da ću dovesti ovamo u Zagreb i da ćemo nastaviti našu potragu za motivima po starom gradu i pokazati svijetu ovaj grad koji je stvarno jedan od najljepših u Europi. Prošao sam sve gradove i nigdje nisam tako lijepo doživio neki grad, neku arhitekturu kao u Zagrebu”, istaknuo je Lustig, dodajući kako je uvijek imao želju snimiti film “Grička vještica”.

Branko Lustig rodio se u Osijeku 1932. Zbog židovskog podrijetla bio je tijekom Drugog svjetskog rata logoraš koncentracijskih logora Auschwitz i Bergen-Belsen. Većina članova njegove obitelji ubijena je u koncentracijskim logorima, uključujući njegovu baku koja je ubijena u plinskoj komori i oca koji je ubijen u

Čakovcu. Iako vrlo mlad, uspio je preživjeti strahote logora, a na dan kada je oslobođen imao je samo 30 kilograma. Njegovo iskustvo iz logora ugrađeno je u “Schindlerovu listu”, film Stevena Spielberga, kojem je pomogao uvjerljivo prikazati mučne scene iz koncentracijskih logora. “Moj broj je A3317. Dalek

je put od Auschwitz do ove pozornice. Umirući su mi ostavili u amanet da — ako preživim — pričam kako je bilo”, rekao je Branko Lustig nakon što je kao najbolji producent nagrađen filmskom nagradom Oscar 1993. za film “Schindlerova lista”.

DR. ANDREAS WIEDENHOFF: “NIKADA VIŠE” TEMELJ JE EUROPSKE UNIJE

PRIPREMILA: NATAŠA BARAC

Biti diplomat nije uvijek lak posao. Iako nam se možda može učiniti kako je to vrlo uzbudljiv i dinamičan posao (što je sigurno točno), on sa sobom nosi puno odgovornosti, obaveza, dužnosti. Diplomati zastupaju interese i vrijednost svoje zemlje, ali u tom poslu uvijek donose i dio sebe. I upravo po tome ih razlikujemo i pamtimo.

Dr. Andreas Wiedenhoff u Hrvatsku je došao preuzeti dužnosti veleposlanika Austrije 2015. godine, nakon duge i uspješne diplomatske karijere. Dr. Wiedenhoff je tijekom svog boravka u Hrvatskoj svojim vrijednostima i pogledima na svijet, na Europu, na ljudskost, ostavio veliki trag. A ono po čemu će ga pamtiti židovska zajednica je prijateljstvo. Jer dr. Andreas Wiedenhoff je u pravom smislu ono što Židovi nazivaju “Mensch”, osoba s integritetom i časti.

Prije odlaska iz Hrvatske, u koju će se kako kaže rado vraćati, dr. Wiedenhoff za čitatelje Ha-Kola piše o svojoj povezanosti sa Zagrebom, sa židovskom zajednicom, o temeljima na kojima je izgrađena Europska unija i o mjestu koje Židovi moraju imati u Europi i svijetu.

Hvala Vam, dr. Andreas Wiedenhoff. Želimo Vam puno sreće u novom životu i nadamo se novim susretima.

MOJE OSOBNE VEZE S HRVATSKOM, ZAGREBOM I ŽIDOVSKOM ZAJEDNICOM

Piše: Dr. Andreas Wiedenhoff,
veleposlanik Austrije
u Republici Hrvatskoj

Ja nisam prvi pripadnik moje obitelji koji radi u Zagrebu: prije više od 100 godina, oko 1913. godine, moj austrijski djed

radio je kao mladić u Gradskoj kavani na Trgu bana Jelačića, ovdje u Zagrebu. Pronašao sam fotografiju u obiteljskom albumu koja pokazuje moga djeda, kako stoji ispred Gradske kavane, zajedno sa svojim kolegama i vrlo elegantno odjevenim gostima Kavane. To je najstarija fotografija Zagreba koju imam i jako mi se sviđa.

Nakon toga, tijekom Prvog svjetskog rata, moj djed je služio u habsburškoj vojsci. Na sreću je preživio i nakon rata izgradio mali hotel na jugu Austrije, pored jezera u blizini Villacha (Beljak). To je bilo u ranim fazama ljetnog turizma u Austriji. Nazivalo se to tada “Sommerfrische” (ljetno osvježanje), jer su ljudi odlazili na obale jezera na jugu Austrije kako bi pobjegli od ljetnih vrućina u glavnom gradu Beču. Među pionirima ljetnog turizma bile su židovske obitelji iz Beča.

FOTOGRAFIJA: DR. ANDREAS WIDENHOFF U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB S DR. DANIELLE SPERA, DIREKTORICOM ŽIDOVSKOG MUZEJA U BEČU I MIROM WOLF

Židovske obitelji dolazile su svake godine u srpnju i kolovozu i tijekom godina postali su na neki način dio obitelji moga djeda. Moja majka je bila najmlađa od sedmero djece i svi su oni živjeli u tom malom hotelu, zajedno s gostima. Sva djeca su se zajedno igrala. Zanimljivo, tijekom tog razdoblja, neke od riječi iz jidiša, jezika koji su koristili gosti hotela, postale su dio vokabulara koji se koristio u obitelji moje majke. Sjećam se najstarije sestre moje majke, koja je bila živa tijekom mog djetinjstva, koja je govorila vrlo mekani i muzički austrijski

dijalekt tipičan za jug Austrije, zajedno s nekim jidiš riječima koje je usvojila od hotelskih gostiju i koje je zadržala čitav svoj život, iako sama nije bila Židovka. Rezultat je bila jedinstvena i predivna mješavina jezika, što je dio mog sjećanja iz djetinjstva.

“NIKADA VIŠE” KAO TEMELJ EUROPSKE UNIJE

I Austrija i Hrvatska su se relativno kasno pridružile Europskoj uniji — Austrija 1995. a Hrvatska 2013. godine. Za zemlje poput Austrije i Hrvatske (i također za

sve druge zemlje koje su postale dio ovog procesa u relativno kasnijoj fazi) važno je znati koje su bile temeljne ideje te europske integracije — i znati ideje koje su još uvijek temelji EU-a.

Skloni smo na Europsku uniju gledati kao na izvor blagostanja. To je možda točno ali EU nije prije svega zajednički gospodarski projekt. EU je iznad svega mirovni projekt. Temelji EU-a položeni su u godinama koje su uslijedile odmah nakon Drugog svjetskog rata. Osnivači EU-a svjedočili su najmračnijim godinama u europskoj povijesti — ili možda

FOTOGRAFIJA: DJED VELEPOSLANIKA WIENDENHOFFA U GRADSKOJ KAVANI U ZAGREBU (STOJI S DESNE STRANE)

čak najmračnijim godinama u povijesti čovječanstva. Robert Schuman, vjerojatno najpoznatiji među osnivačima i očevima europske integracije, jedva se uspio spasiti iz koncentracijskog logora Dachau. To ne smijemo zaboraviti. To je ono odakle dolazimo, kao Europljani, kao građani Europske unije. To je naš DNK. To je naše nasljedstvo, naša baština. To je naša zadaća.

Jedan od temelja zapadnog svijeta nakon 1945. i, kao dio tog svijeta Europske unije, je najčvršće uvjerenje da židovske zajednice u našim zemljama više nikada

neće biti smatrane “drugom stranom”. Na to također mislimo kada kažemo “nikada više”. Izdvajanje Židova kao “drugih” postavilo je početkom 20. stoljeća temelje za ono što je dovelo do masovnih istrebljenja Židova u koncentracijskim logorima. Jedno od temeljnih načela europske integracije nakon 1945. je čvrsto uvjerenje da će židovske zajednice u našim zemljama imati, bez ikakve sumnje, punu zaštitu i biti integralni dio naših društava i zato nikada neće biti označeni kao “druga strana”. U Europi smo mi svi, Židovi ili ne-Židovi, dio istoga onoga što znači riječi “mi”.

Nedavno sam upitao mog hrvatskog prijatelja o dosadašnjem doprinosu Hrvatske Europskoj uniji. Odgovorio mi je da je Hrvatska, kao zemlja koja je sama prošla kroz rat devedesetih godina prošlog stoljeća, osvježila europsko sjećanja na to da je EU prije i iznad svega mirovni proces. Mislim da je u pravu. Taj mir je ono na čemu nam svijet zavidi.

Moramo se pobrinuti za to. Obrana europskih vrijednosti je stalan proces. Europa je obećanje za buduće generacije. Svi moramo raditi na tome, raditi zajedno. I moramo biti jasni oko toga kuda idemo.

POVEĆANJE SVIJEŠTI O ŠOI MEĐU MLADIMA / POSJETI KONCENTRACIJSKOM LOGORU (MEMORIJALNIM MJESTIMA)

Istraživanje koje je nedavno provedeno među mladima u Austriji jasno je pokazalo da mladi Austrijanci nemaju dovoljno znanja o Šoi. S obzirom na te zabrinjavajuće rezultate, austrijska vlada razmatra sistematsko uvođenje posjeta koncentracijskom logoru Mauthausen za austrijske tinejdžere ali i za osobe (koji mogu biti i odrasli ljudi) koji se doseljavaju u Austriju iz dalekih zemalja. Cilj je stvoriti solidno znanje o Šoi među svim ljudima koji žive u Austriji.

Kada sam pohađao gimnaziju u Austriji, i kada sam imao 17 godina, čitav razred otišao je u jednodnevni posjet Mauthausenu. Taj posjet su inicirale dvije djevojke iz našeg razreda koje su čule za Mauthausen i smatrale da čitav razred treba tamo otići i svojim očima vidjeti što se događalo. Naš profesor povijesti podržao je tu ideju i uspio je sakupiti novac kako bi škola mo-

gla iznajmiti autobus koji nas je odveo u Mauthausen. Taj se posjet dogodio prije gotovo 40 godina, 1979. ili 1980. godine, ali još uvijek ga se jako dobro sjećam. Moji razred je bio skupina vrlo živih mladih ljudi ali na povratku iz Mauthausena, tijekom vožnje autobusom, nitko nije izgovorio ni jednu jedinu riječi: ono što smo vidjeli i ono što smo naučili o nekim ljudima iz naše vlastite zemlje ostavilo nas je bez riječi. Razumjeli smo zašto je to “nikada više” apsolutno neophodno.

Smatram da bi svaki mladi čovjek koji živi u zemlji u kojoj je postojao koncentracijski logor trebao posjetiti takvo mjesto. Dob od 17 godina dob je kada osoba može razumijeti što je bio koncentracijski logor.

NEKOLIKO MISLI ZA KRAJ

Zagreb će biti posljednje mjesto u mojoj karijeri austrijskog diplomate. Ovdje sam proveo nešto više od četiri predivne godine. Bilo je jako puno posla ali uživao sam u svakom pojedinom trenutku. Što se tiče budućnosti, odlučio sam da je za mene došlo vrijeme da radim nešto

potpuno drugačije. Trideset godina bio sam austrijski diplomat, predstavljajući interese i vrijednosti moje zemlje. Te vrijednosti nisu samo austrijske već i europske. U ta tri desetljeća puno se toga dogodilo. Politika se razvija, društva se razvijaju, stvari se mijenjaju. Mislim da je ovo dobar trenutak za mene da podvučem crtu. U budućnosti bit ću podrška mojoj supruzi u njezinom poslu. Ona živi u Švicarskoj i radi tamo kao liječnica. Nas dvoje posljednjih 12 godina gotovo svaki vikend putujemo jedno drugome i mislimo da je sada dosta. Živjet ćemo na istoj adresi i jako se tome veselimo. Ali, ipak, ne okrećemo leđa Hrvatskoj, nastavit ćemo ovdje dolaziti u drugom svojstvu, provoditi ovdje godišnje odmore. I to je perspektiva koja mi se, moram priznati, jako sviđa. Iako ću se u Hrvatsku vraćati kao turist, uvijek ću znati da dolazim u zemlju u kojoj sam stekao prijatelje — neki od njih postali su moji vrlo bliski prijatelji. I mi ćemo ostati prijatelji. Nastavit ćemo se i dalje brinuti: nastavit ćemo se brinuti jedni za druge i za bolju budućnost.

Predsjednik Koordinacije židovskih općina Hrvatske dr. Ognjen Kraus uručio je austrijskom veleposlaniku dr. Andreasu Wiedenhoffu Megilu — zahvalnicu za iskazano prijateljstvo i podršku židovskoj zajednici tijekom njegova veleposlaničkog mandata u Hrvatskoj, na oproštajnoj večeri koju je u čast dr. Wiedenhoffa u svojoj rezidenciji u Zagrebu priredio izraelski veleposlanik Ilan Mor.

71. ROĐENDAN DRŽAVE IZRAEL PROSLAVLJEN U ZAGREBU

PIŠE: NATAŠA BARAC

Brojni predstavnici političkog, vjerskog, kulturnog i javnog života Hrvatske ođazvali su se pozivu izraelskog veleposlanika u Hrvatskoj Ilana Mora i njegove supruge Ore da 14. svibnja u zagrebačkom hotelu Westin zajedno proslave 71. rođendan Države Izrael.

“Prije točno 71 godinu, na današnji dan, prvi izraelski premijer David Ben Gurion proglasio je uspostavu Države Izrael, kao domovine za židovski narod. Svi smo izašli plesati na ulice: slavili smo nadu koja se konačno ostvarila — da budemo slobodan narod u svojoj domovini, s Jeruzalemom, kao vječnim glavnim gradom”, rekao je izraelski veleposlanik pozdravljajući nazočne na svom prvom obilježavanju Jom Ha'acmauta u Hrvatskoj.

Malo je događaja u povijesti, nastavio je, koji su se činili tako nevjerojatnim kao što je to bio mogući povratak židovskog naroda u zemlju svojih predaka i nakon toga i uspostava Države Izraela kao židovske i demokratske države. Veleposlanik je podsjetio na težak put koji je Izrael prošao i opstao unatoč svim preprekama, te istaknuo kako je izraelski narod izgradio sigurnu luku u kojoj Židovi mogu živjeti slobodno, bez straha od progona. “Izrael su izgradile izbjeglice na pepelu Šoe a razvio se u modernu, živu zemlju koja se pojavljuje kao globalni predvodnik u mnogim poljima”, rekao je ističući pri tome veliki doprinos “hrabrih ljudi koji su vjerovali u pravednu stvar i borili se za nju”.

Danas Izrael, rekao je Mor, za veliki broj zemalja u svijetu predstavlja model kako mala država može biti nezavisna i herojska. Izrael je postigao velike napretke u raznim poljima, od znanosti i medicine, do poljoprivrede i kulture a sve to “na temelju starog židovskog načela Tikkun Olam — pretvaranja svijeta u bolje mjesto za život”.

Veleposlanik se u svom govoru osvrnuo i na odnose između Hrvatske i Izraela koji su od uspostave diplomatskih odnosa prije 21 godine svake godine sve bolji i bolji što dokazuju i stalni dijalozi između dviju zemalja, izmjena mišljenja te pružanje međusobne podrške u brojnim pitanjima od zajedničkog interesa.

“Nikada nećemo zaboraviti kako su hrvatski vatrogasci u roku od samo jednog dana stigli u Izrael kada se Izrael suočavao s užasnim požarima u studenome 2017.”, podsjetio je.

“Mi dijelimo demokratske i europske vrijednosti i zajedno s našim dobrim političkim odnosima, imamo stabilne temelje za širenje naše mreže suradnje, za koju se nadam da ću je ojačati i obogatiti

tijekom mog mandata u vašoj predivnoj zemlji. Postoje brojna područja u kojima trebamo surađivati i učiti jedni od drugih u predstojećim godinama, da spomenem samo neke: cyber sigurnost, tehnološke inovacije i poljoprivreda. Ali pravo obećanje naših odnosa leži u ljudskim i društvenim vezama između naših građana. Pozivam sve hrvatske državljane da posjete Izrael i dožive iz prve ruke duh Izraela — duh slobode, poduzetništva i prijateljstva”, rekao je na kraju svog govora Ilan Mor.

Uzvanici su imali prilike uživati u glazbi Amira Gwirtzmana, glazbenika iz Tel Aviva koji je poznat širom svijeta po svojoj vještini sviranja drvenih puhačkih instrumenata. Ovaj umjetnik je još 2009. započeo svoj solo-projekt “Udahni-izdahni”, projekt u kojem nastupa na pozornici sam okružen s više od 20 drvenih puhačkih instrumenata. Multikulturalna glazbena tapiserija koju stvara na taj način nastala je pod utjecajem brojnih ritmova, uključujući jazz, blues, klezmer, irsko-keltsku glazbu te zvukove Bliskog istoka, američkih Indijanaca i romskih zajednica.

FOTOGRAFIJA: 71. ROĐENDAN DRŽAVE IZRAEL PROSLAVLJEN U ZAGREBU

SVIBANJ U ZNAKU ŽIDOVSTVA U VARAŽDINSKOJ ŽUPANIJI

TEKST I FOTOGRAFIJE: MILIVOJ DRETAR

Prema posljednjem popisu stanovništva, Židova se u Varaždinskoj županiji može nabrojati prstima jedne ruke. U jednoj od etničkih najhomogenijih županija, na pripadnike manjina otpada samo oko 2%. Židova je tek troje i svi su prijavljeni u gradu Varaždinu. Od nekadašnje velike i najstarije židovske zajednice u kontinentalnoj Hrvatskoj koja je brojala i više od 400 članova, ostalo je tek njih troje. U Ludbregu, gradiću koji je do Holokausta imao malu, ali utjecajnu zajednicu nije ostao baš nitko. Spominjanje Židova postalo je poput neke mistične ili egzotične fabule: “Da, čuli smo da su tu negdje živjeli, ali nitko ne zna gdje, ni tko...”. Tek poneka zgrada ili nadgrobni spomenik mogu zainteresiranog istraživača uputiti na nekadašnje prisustvo “izabranog naroda”. Iako Židova u Varaždinskoj županiji nema, tijekom svibnja organizirano je nekoliko aktivnosti koje su građane upoznale sa židovskom poviješću, kulturom, istaknutim pojedincima, sinagogama.

Prvo je 14. svibnja u varaždinskoj sinagogi otvorena najavljivana izložba “Židovi i Varaždin” u organizaciji Gradskog muzeja Varaždin. Kako se u istoj instituciji nalazi veliko židovsko “blago”, kustosicama i nije bio veliki problem iz-

FOTOGRAFIJA: SVIBANJ U ZNAKU ŽIDOVSTVA U VARAŽDINSKOJ ŽUPANIJI

dvojiti građu za 26 panela s fotografijama i tekstom o varaždinskim Židovima. Posjetitelji su mogli pročitati da su se Židovi naseljavali već u 18. stoljeću, da su 1777. osnovali Izraelitičku općinu, da su 1812. podigli svoju prvu sinagogu. Muzej još čuva službene dokumente velike vrijed-

nosti — dopis Poglavarstva o pravu naseljavanja Židova iz 1811. godine; zapisnik Gradske skupštine od 8. travnja 1848. o protjerivanju Židova iz slobodne i kraljevske Varoši Varaždinske; pismo bana Jelačića kojim zabranjuje protjerivanje Židova; carski patent Franje Josipa o pravu

posjedovanja nekretnina (1860.); osmrtnica Samuela Mosingera iz 1872.; knjiga ukopa s varaždinskog židovskog groblja. Bile su tu i fotografije zaslužnih Varaždina: Ele Deduš, stomatologa Ede Spitzera, veletrgovca Mavre Schlengera, Stjepana pl. Leitnera, dr. Artura Krajanskog, rabina Rudolfa Glücka. Nezaobilazni dio bio je panel posvećen sinagogi — gdje su se obavljala bogoslužja, kako su Židovi otkupili zemljište za sinagogu, kako je ona 1941. – 42. devastirana od ustaša te uvijek postojeći planovi obnove. Vrijedno je spomenuti da je Ministarstvo kulture dodijelilo 185.000 kn za obnovu fasade pročelja sinagoge te 80.000 kn za izradu projektne dokumentacije o mrtvačnici Židovskog groblja. Iako se na prvu čini da je riječ o pozamašnim svotama, dobri poznavatelji prilika znaju da je to kap u moru skupih troškova koji se penju i do 10 milijuna kuna. Ako će se obnoviti barem mali dio, bit će dobro jer sinagoga doslovno vrišti za obnovom. Stakla na pročelju su poispadala, boja sa zidova se ljušti, umjesto betonskog poda nasut je sitni šljunak. Isti je slučaj i s mrtvačnicom.

Sredinom svibnja, točnije 17. svibnja, širom Hrvatske održao se Dan povijesti, završni dio Kliefesta, manifestacije posvećene popularizaciji historiografije. Od Dubrovnika preko Karlovca do Belog Manastira organizirana su predavanja, radionice, gostovanja povjesničara, predstavljanja knjiga s povijesnom tematikom. I Ludbreg se uključio po treći puta. Gradska knjižnica i čitaonica "Mladen Kerstner" priredila je Memory_Walk, edukativnu šetnju centrom grada. Počelo se od same zgrade Knjižnice na čijem je mjestu pred 150 godina stajala kuća s prvim molitvenim prostorom i gdje je djelovao rabin Ezechiel Nussbaum. Potom Ljekarna, dom obitelji Kon, zatim kuća Mosesovih u kojoj se 1926. održavao ljetni plesni tečaj. U današnjem hotelu Amalia se 1811. rodio znameniti pisac

FOTOGRAFIJA: SVIBANJ U ZNAKU ŽIDOVSTVA U VARAŽDINSKOJ ŽUPANIJI

Eduard Breier, dok se u susjednoj kući Weinrebeovih nalazila prva benzinska pumpa. Okupljene je zanimalo i gdje je bila prva ludbreška banka i kako je uz pomoć jedne srećke s lutrije izgrađena kasnija banka obitelji Scheyer. Potom odlazak do Schlesingerove advokature i kožare obitelji Weiss, a završetak je bio u Židovskom prolazu u kojem se nalazio Templ s Izraelitičkom općinom koja je nasilno ugašena 1942. godine. U jednosatnoj šetnji glavnim trgovim i ulicama, Ludbrežani su čuli podosta gradskih štikleca koji su desetljećima bili zaboravljeni.

U posljednjem svibanjskom tjednu, povodom Tjedna upoznavanja znamenitih groblja Europe, tradicionalno je organizirana i edukativna šetnja Židovskim grobljem. Kako je groblje nastalo, odakle su pristigli prvi nadgrobni spomenici, što predstavljaju pojedini simboli na spomenicima, kako izgleda židovski pogreb, što je kadiš, tko je autor poznate skulpture Anđela smrti, tko je bila prva,

a tko posljednja žrtva Holokausta, jesu li doista na tom groblju pokopane bake Lavoslava Ružičke i Arnolda Schwarzeneggera (a nisu), zašto su gradske vlasti 1945. dozvolile prodaju 20-ak nadgrobničkih spomenika. Na jednom internet-skom portalu navedeno je da Židovsko groblje u Varaždinu spada među deset ukletih mjesta u Hrvatskoj. Zašto tako nije, čulo je pedesetak posjetitelja koji su se unatoč kišnom popodnevnu odlučili na posjet groblju. Raduje što je među njima bilo i više učenika varaždinskih škola koji su došli sa svojim profesoricama. Dokaz je to i gradskim vlastima da moraju pojačano raditi na skrbi o ovim preostalim fragmentima nekoć slavne židovske zajednice.

DEMANTI ŽOZ-A VEČERNJEM LISTU

Demanti Židovske općine Zagreb upućen Večernjem listu u vezi teksta "Koliku su Židovi dobili odštetu u bivšem zemljama komunizma"

Večernji list d.o.o.

n/p g. Dražen Klarić, glavni urednik

Zagreb, 13. lipnja 2019.

Ur.broj: 93 / 19

Vijeće Židovske općine Zagreb je na sjednici održanoj dana 13. lipnja 2019. godine razmatrajući članak objavljen u Vašem listu dana 3. lipnja 2019. godine pod naslovom "Koliku su Židovi dobili odštetu u bivšim zemljama komunizma" autora g. Marinka Jurašića donijelo odluku da na ovako sramotni i tendenciozni tekst moramo reagirati.

S toga tražimo da u smislu članka 40. stavka 1. Zakona o medijima objavite tekst koji vam u prilogu dostavljamo.

Ovaj demanti bit će objavljen u glasilima Židovske općine Zagreb.

Molimo Vas da naš demanti objavite u cijelosti.

S poštovanjem,

prof. dr.sc. Ognjen Kraus

u ime Vijeća Židovske općine Zagreb
Predsjednik Židovske općine Zagreb i
Kordinacije židovskih općina u RH

n/p g. Dražen Klarić, glavni urednik
Zagreb, 13. lipnja 2019.
Ur. broj: 94 / 19

S velikim interesom pročitali smo članak u Večernjem listu pod naslovom "Koliku su Židovi dobili odštetu u bivšim zemljama komunizma", a moramo priznati da nam je veliko zanimanje izazvala i slika objavljena uz tekst. Slika naime nema nikakve veze sa sadržajem teksta, ali ima itekakve veze sa stereotipnim izgledom Židova kako ih vide antisemiti.

Nije nam ni nakraj pameti da analiziramo članak koji obiluje neistinama i netočnostima, počevši od samog uvodnog dijela u kojem se navodi da je predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina u RH na Komemoraciji u Jasenovcu govorio o povratu imovine, pa do podataka o broju i vrijednosti imovine koju smo u ovih 30 godina uspjeli vratiti, a da o različitoj metodologiji kod navođenja brojeva stradalih u različitim zemljama da se i ne govori.

Već sama činjenica da nam Republika Hrvatska poklanja imovinu koja je prije II. svjetskog rata bila u našem vlasništvu je vrhunac cinizma. To posebno imajući u vidu da se naprimjer Katoličkoj crkvi, kojoj je gotovo sva imovina vraćena, nije nikada poklanjala. Ali kada malo pomnije pogledamo "poklone" koje smo dobili,

onda vidimo da je primjerice kuća u Dežmanovoj 6 nakon što nam je darovana u zamjenu za kuću koja nam je nekoć pripadala, oporezovana s 1.500.000,00 kuna koje u slučaju povrata ne bismo morali platiti, a zgrada je bila vlasništvo člana naše zajednice ubijenog u Auschwitzu kao što je i zgrada Ministarstva državne imovine.

Nadalje, odmaralište u Pirovcu je prije 1990. godine bilo u vlasništvu Saveza Jevrejskih općina Jugoslavije, pa bi bilo zaista nevjerovatno da je to odmaralište Republika Hrvatska prisvojila, suprotno dogovoru između svih židovskih zajednica kojima je to odmaralište pripadalo.

No, ono što je od svega najbitnije, nije koliko je nekretnina ova država na ovaj ili onaj način, ali uvijek nevoljko, vratila. Pravo je pitanje koliko nije vratila, a trebala je, čak i po važećem zakonu koji Židove i židovsku zajednicu dovodi u nepovoljan položaj.

S poštovanjem,

prof. dr. sc. Ognjen Kraus, dr.med.

u ime Vijeća Židovske općine Zagreb
Predsjednik Židovske općine Zagreb i
Kordinacije židovskih općina u RH

PET GODINA ČITATELJSKOG KLUBA ŽENSKE SEKCIJE ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

TEKST I FOTOGRAFIJE: MR. SC. NARCISA POTEŽICA

Peti rođendan Čitateljskog kluba Ženske sekcije Židovske općine Zagreb proslavljen je 16. svibnja 2019. u ŽOZ-u pozdravnim riječima, te čestitkom predsjednika ŽOZ-a dr Ognjena Krausa koji je “od srca zahvalio i podržao rad” Čitateljskog kluba. Uslijedio je nastup mlade pijanistice Hane Pračić s dvije kompozicije (Bela Bartok i W.A. Mozart), a uz brojne fotografije prikazan je rad Čitateljskog kluba. Podsjetili smo se na osnivački sastanak 7. svibnja 2014. kada se okupilo 23 budućih polaznika koji vole knjige. Na prvom sastanku govorilo se o knjizi Amosa Oza “Među svojim” u kojoj se opisuje život u kibucu u Izraelu a kao uvod u temu razgovora uslijedio je nastup plesne grupe Or hašemeš (Sjaj sunca) pod vodstvom Nede Wiesler i to s plesovima koji su se plesali u kibucima u Izraelu. A sve je počelo idejom članica ŽOZ-a koje su tijekom radnog vijeka profesionalno bile vezane uz knjige sa željom da se slijedi novi svjetski “trend” pojave klubova čitatelja pa da i mi u našoj sredini u okviru Ženske sekcije osnujemo klub ljubitelja knjiga. Sastanci su organizirani za sve koji žele slušati kritička izlaganja o novim ili posebno zanimljivim knjigama, a sve je prihvaćeno s komentarom — pa i mi smo — kaže se “narod knjige”.

Voditeljica Čitateljskog kluba od osnivanja je Narcisa Potežica, profesora

FOTOGRAFIJA: PET GODINA ČITATELJSKOG KLUBA ŽENSKE SEKCIJE ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

rica-magistar književnosti s dugogodišnjim iskustvom rada u zagrebačkim knjižnicama gdje je organizirala i vodila književne susrete i tribine. Dogovoreno je da teme razgovora Čitateljskog kluba budu židovski pisci, ne nužno izraelski književnici ali knjige sa židovskom temom. Sastanci su se prve dvije godine održavali prve srijede u mjesecu, zatim prvog četvrtka u mjesecu.

Na Čitateljski klub pozivani su gosti, na osnivačkom sastanku je prof. Mirta Šimić održala predavanje o važnosti čitanja i o čitateljskim klubovima u svijetu.

Uoči prve obljetnice rada obzirom da je bio Pesah i poslužena je maces

torta, a prva godišnjica zaokružena je i provedenom anketom — ispunjavanjem Upitnika o Čitateljskom klubu s rekapitulacijom mišljenja i ocjena djelovanja Čitateljskog kluba, s ciljem istraživanja želja i prijedloga.

Tijekom pet godina imali smo brojne goste, među ostalima s nama su bili Sonja Smolec, književnica i autorica romana “Moja sestra Sarah”, psihologinja i spisateljica Vladimira Becić, Darko Fischer i Vjera Balen-Heidl, ugledna prevoditeljica i urednica koji su predstavili knjigu Vlaste Diamant “Socializm.v.Santa”.

Drugi rođendan obilježen je prigodnim glazbeno-poetskim nastupom knji-

ževnika, pjesnika, novinara, kolumniste i kantautora Stjepa Martinovića “Putovanje po Mediteranu”. U trećoj godini gost je bio književnik Miro Gavran, susret je bio nezaboravan, s velikim brojem posjetiteljica. Taj susret ne pamte samo naše članice već i Miro Gavran koji je čestitajući pet godina djelovanja Čitateljskog kluba napisao da se nada “da je i on dio naše priče”.

Četvrti rođendan obilježen je zajedno sa Ženskom sekcijom kada je organizirano predstavljanje knjige “Šifra optimist” Mile Ajzenštajn-Stojić uz razgovor s autoricom koja je tiskanu dvojezičnu knjigu (hrvatski i hebrejski) dobila za svoj 95-ti rođendan kao poklon od svojih nećakinja iz Izraela.

Treba naglasiti da je u proteklih pet godina održano ukupno 48 sastanaka, od toga 47 u ŽOZ-u i jedan u Domu zaklade L.Schwarz. Na popisu polaznika Čitateljskog kluba nalazi se 63 imena, a svi koji su sudjelovali na sastancima pozivaju se svaki put bilo pismeno ili telefonom, e-mailom ili SMS-om. Prosjek godina je od 43 do 97 godina, a cilj nam je zainteresirati i mlađe. Čitateljskom klubu Ženske sekcije pridružilo se povremeno i petero muških članova, gotovo uvijek s nama je i naš rabin Luciano Moše Prelević a na sastanke dolaze dugogodišnje članice Kulturnog društva “Miroslav Š. Freiberg” koje žele bolje upoznati književnost židovskih pisaca. Na zadnjem sastanku podijeljen je popis 49 pisaca i 35 knjiga

koji su bili na program, među ostalima, osam knjiga Amosa Oza, tri knjige Etgara Keret i Zeruyje Shalev, te po dvije Nobelovca Patricka Mondiana, Davida Grossmana i Mira Gavrana.

Prvi jesenski sastanak bit će 3. listopada kada očekujemo dolazak Rajka Grlića koji je napisao knjigu “Neispričane priče” a obzirom na njegove filmove i životni put sigurno će razgovor biti zanimljiv.

U Čitateljskom klubu svi su dobro došli, čak i ako nisu stigli nabaviti ili pročitati knjigu, jer naši susreti i rasprave potvrđuju da je lijepo u ŽOZ-u u prijateljskoj atmosferi i ugodnom druženju okupiti se oko knjige.

HRVATSKA JOŠ JEDNOM POMOGLA U GAŠENJU POŽARA U IZRAELU

PIŠE: F.C.

Hrvatski tim s ukupno devet pripadnika Protupožarne eskadrile i jednim kanadom u svibnju je sudjelovao u humanitarnoj pomoći gašenja požara u Izraelu, a na pruženoj pomoći Hrvatskoj se u ime izraelskog naroda zahvalio izraelski veleposlanik u RH Ilan Mor.

Izrael se u svibnju suočio s velikim požarima u središnjem dijelu zemlje, koji su nastali kao posljedica toplinskog vala i temperatura viših od 45 stupnjeva. Prema podacima izraelskih vatrogasaca, oko tri tisuće ljudi moralo je napustiti svoje domove a u požarima je izgorjelo 45 obje-

kata. Požari su pustošili i šume i usjeve, a na gašenju požara bilo je angažirano 14 izraelskih protupožarnih aviona Airtractor i tri izraelska helikoptera. Osim hrvatskog kanadera pomoć izraelskim snagama u gašenju požara pružala su i po dva kanadera iz Italije i Grčke, dva Airtractora iz Cipra te helikopteri iz Egipta.

Ilan Mor zahvalio je Hrvatskoj u ime izraelskog naroda na angažmanu i velikoj potpori u pružanju pomoći u gašenju požara. Istaknuo je također kako su Hrvatska i njezino vodstvo ponovno potvrdili dobro prijateljstvo između Izraela i Hrvatske.

“Angažman hrvatskih snaga pokazuje solidarnost, a na taj se način također

stječu iskustva letenja u međunarodnom okruženju i provjeravaju nacionalne i međunarodne procedure. To je važno i za održavanje spremnosti za angažman u projektu ResCEU i ako Republika Hrvatskoj zatreba pomoć u gašenju požara iz zraka”, priopćili su iz Ministarstva obrane RH.

U Izraelu je održana ceremonija dodele priznanja i zahvale za države koje su poslale svoje zračne snage u pomoć Izraelu. Iz MORH-a ističu da je ovo četvrti put kako su hrvatske zračne protupožarne snage pružale pomoć u gašenju požara u Izraelu u posljednjih deset godina.

IZRAELSKA PLESNA SKUPINA AVSHALOM POLLAK DANCE THEATRE U ZAGREBU

PIŠE: NATAŠA BARAC

Izraelska plesna skupina “Avshalom Pollak Dance Theatre” oduševila je svojom predstavom “Icetree” početkom lipnja, u sklopu Tjedna suvremenog plesa, prepuno Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu. Ovogodišnje gostovanje izraelske plesne skupine nastavak je suradnje Hrvatskog instituta za pokret i ples i Veleposlanstva Države Izrael u Republici Hrvatskoj.

Prije početka predstave publici su se obratili izraelski veleposlanik u RH Ilan Mor i ravnateljica Tjedna suvremenog plesa Mirna Žagar.

“Izraelsko veleposlanstvo u Hrvatskoj već dugi niz godina sudjeluje i pomaže Tjednu suvremenog plesa i u okviru te

suradnje brojne izraelske plesne skupine posjetile su Zagreb i drago mi je da možemo nastaviti s tom tradicijom. Za kulturu će Izraelsko veleposlanstvo učiniti sve što je moguće”, rekao je veleposlanik Mor. Mirna Žagar zahvalila se na pomoći izraelskom veleposlanstvu te istaknula veliku podršku koju Država Izrael daje plesu i plesnim skupinama u zemlji, što je — kako je kazala — vidljivo u kvaliteti i popularnosti plesa u Izraelu.

Predstava “Icetree” razvila se iz iz predstave “Rushes”, u suradnji izraelskih umjetnika Inbal Pinta i Avshaloma Pollaka, te Robbya Barnetta iz američke plesne trupe Pilobolus Dance Theater. U dubini fantastičnog svemira u ovoj predstavi, Ionescove “Stolice” oživljavaju kroz ples, a apsurdno postaje racionalno. Ovaj tragikomični susret likova koji traže au-

tora i zaboravljenih bića na mjestu koje je istovremeno nigdje i svugdje, stvara svijet sastavljen od uništenih snova. “Icetree” je fascinantni put otkrivanja, zaranjanja u arheološke slojeve zajedničkog rada Inbal Pinta i Avshaloma Pollaka. Zagrebačka publika nagradila je izraelske plesače gromoglasnim pljeskom.

FOTOGRAFIJA: IZRAELSKA PLESNA SKUPINA AVSHALOM POLLAK DANCE THEATRE U ZAGREBU

DVOJE IZRAELACA DOBITNIKA NOBELOVE NAGRADE NA KONFERENCIJI U SPLITU

PIŠE: F. C.

Na 11. Konferenciji o forenzičkoj i antropološkoj genetici — ISAB, koja je u lipnju održana u Splitu sudjelovalo je i četvero dobitnika Nobelove nagrade, među kojima i dvoje Izraelaca: prof.dr. Avram Hershko (Technion) i prof.dr. Ada Yonath (Weizmann Institute of Science).

Na otvorenju ISAB-a bio je i izraelski veleposlanik u RH Ilan Mor koji se tom prigodom sastao s prof.dr. Hershkom, izraelskim biokemičarem rođenim u Mađarskoj koji je 2004. dobio Nobelovu nagradu za kemiju.

Prof. dr. Ada Yonath dobila je Nobelovu nagradu za kemije 2009. i bila je prva žena s Bliskog istoka koja je dobila Nobelovu nagradu iz područja znanosti, te prva žena u 45 godina koja je dobila Nobelovu nagradu za kemiju.

U radu ISAB-a sudjelovali su znanstvenici i liječnici iz vodećih svjetskih institucija, a pokrovitelj događaja bila je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU). Glavne teme kojima su se bavili sudionici ISAB-a bile su personalizirana i regenerativna medicina, farmakogenomika, molekularna dijagnostika, terapija matičnim stanicama, genska terapija,

epigenetika, mikrobiom, genetika raka, imunoterapija, forenzička i antropološka genetika itd.

FOTOGRAFIJA: IZRAELSKI VELEPOS LANIK ILAN MOR S PROF. DR. AVRAMOM HERSHKOM

ŽIDOVSKJE INSTITUCIJE — JEDINSTVENI SLUČAJ MANJINE U DIJASPORI

TEKST I ILUSTRACIJE: SRĐAN MATIĆ

Židovi su nesumnjivo oduvijek predstavljali zasebnu religijsko-nacionalnu zajednicu, koja se održala kroz svoju vjersku i kulturnu različitost i održavajući, sve do suvremenosti, obiteljski život unutar vlastite zajednice. Učinkovita unutrašnja i vanjska organizacija bila je nužni preduvjet njihovog opstanka. Povijest Židova obilježena je migracijom kao središnjim fenomenom, što je pridonijelo tome da religijska tradicija nije bila izgrađena u teritorijalnom smislu, omogućivši jedinstvo židovskog naroda bez obzira na to gdje su se zatekli, iako je središnji motiv židovstva stvaranje nacije u vlastitoj zemlji.

VJERA, RITUALI, POLITIKA

Organizacijski oblici su bili i odgovor na pitanje identifikacije: kako su doživljavali sami sebe, definirali svoje vjersko ili nacionalno jedinstvo suočeni s raznolikošću diljem svijeta i u različitim društvenim sredinama? Osnovni element židovstva — savez s Bogom (brit) — ima individualni, ugovorni karakter. Da bi bili Židov, morate aktivno prihvatiti pisani i usmeni zakon. Ali istovremeno ima i klanski, obiteljski, objektivni oblik budući da vjerujemo da su svi Židovi potomci zajedničkih praotaca i pramajki, te da je savez s Bogom sklopljen podno Sinajske gore između Boga i cijelog naroda. U suštini je politička organizacija židovskog naroda

oduvijek bila republikanska — savez na Sinaju je bio preveden u tradiciju koja nije propisivala strukture, već samo temeljna načela političkog djelovanja koja su dobila izričaj u specifičnom prostoru i vremenu. Dok je suština vjerovanja i nacionalnog ethosa bila zajednička svim Židovima, bilo gdje i bilo kada, organizacija ritualnog života i političkih i ekonomskih odnosa bila je prilagođena specifičnim okolnostima u kojima se takva mjesna zajednica nalazila. Zahvaljujući tome je bilo moguće da Židovi budu i ostanu jedan te isti narod.

TOLERIRANI, A NE INTEGRIRANI

Tijekom dvije tisuće godina u dijaspori, Židovi su bili Corpus Separatum -tolerirani, ali ne i ravnopravni. Ta izdvojenost je omogućila visoki stupanj autonomije unutrašnje organizacije i kontinuitet u prenošenju vjere i običaja bez vanjske intervencije. Kako Židovi nisu bili dio šire političke zajednice, opstanak je ovisio o odlukama gradskih vlasti, plemstva, te crkvenih vlasti. Uživali su autonomiju u pogledu privatnog, obiteljskog prava, a često je i pitanje kaznenih propisa, javnog reda i mira u židovskoj zajednici bilo u domeni zajednice — kehile. Zajednica je imala i dužnost prikupljati poreze za feudalnu vlast koja ju je tolerirala i za troškove vlastitog održavanja. Funkcije rabina su bile ograničene na duhovna pitanja i tumačenje halaha, dok su zajednicu u ostalim odnosima vodili izabrani predstavnici s titulom suca ili predstojni-

ka. Kršćanstvo, naročito ne-protestantsko kršćanstvo, svoju je dugovječnost osiguralo snažnom hijerarhijskom organizacijom i vjerom koja se tumači s vrha osiguravajući jedinstvo vjere. Nasuprot tome, za Židove je osnovna ustanova mjesna židovska zajednica ili općina — kehila — koja je od najranijih početaka imala punu autonomiju u odnosu na ostale kehile, iako je bilo pokušaja osnovati udruženja na teritoriju nekih država već tijekom predemancipacijskog doba.

POČETAK EMANCIPACIJE ŽIDOVA — FRANCUSKA

Deklaracija o ljudskim pravima iz 1789. nije se odnosila na Židove, a zakon o punoj emancipaciji je donesen 1791. Glavni argument je bio da Revolucija ne može biti dovršena tako dugo dok postoji zasebni narod unutar francuskog nacionalnog korpusa. Među revolucionarima je prevladavalo mišljenje da Židovi kao narod ne mogu imati nikakva prava, ali da moraju imati sva prava kao pojedinci. Takav stav je zapravo zahtijevao potpunu integraciju i asimilaciju Židova.

NAPOLEONOV SANHEDRIN

U travnju 1806. je Napoleon sazvao skupštinu uglednika kojoj je postavio 12 pitanja kako bi razumio vjeru i položaj Židova u Francuskoj, te u kojoj ih je mjeri moguće emancipirati i asimilirati. 9. veljače 1807. je sazvan Sanhedrin u Parizu, sastavljen od 71 rabinskih i svjetovnih uglednika, a po uzoru na antički Sanhe-

drin i s namjerom da time da božanski legitimitet njegovim odlukama.¹ Dekretom od 1808. su ustanovljene sinagoge i konzistoriji u svakom okrugu s najmanje 2.000 Židova ili u grupi okruga tako da čine zajednicu od najmanje 2.000 članova. Na čelu svakog konzistorija nalazio se Glavni rabin, koji je uz sebe imao još jednog rabina i tri svjetovna lica koje su izabrali ugledni Židovi odobrenih od vlasti, a središnji Konzistorij u Parizu se sastojao od tri rabina i dva svjetovna lica. Funkcija konzistorija je bila primjena državnih propisa među Židovima, nadzor nad podučavanjem vjere u skladu s odlukama Sanhedrina, nad upravljanjem sinagogama i prijava vojnih novaka državnim vlastima. Napoleonova reforma je time izjednačila Židove kao pojedince s ostalima, dodijelila im status građana, a židovsku zajednicu odredila kao čisto vjersku udrugu, iako joj je ostavila u nadležnosti i neke svjetovne funkcije poput popisivanja židovskih regruta. Ovaj konzistorijski obrazac organizacije se zadržao do danas u Francuskoj i Belgiji. Širenjem francuskog imperija i okupacijom brojnih zemalja u kojima su primjenjeni francuski zakoni, Napoleonska vlast je predstavljala veliki napredak u položaju Židova. Francuzi su ukinuli geta, uveli formalnu ravnopravnost Židova, po prvi put sustavno regularizirali status Židova i njihovih zajednica. Ova reforma se održala kratkotrajno do Napoleonovog pada 1815., nakon čega su zemlje pobjednice, jedna po jedna, ukinule ravnopravnost Židova.

¹ Sanhedrin je, u antičkim vremenima pa sve do njegovog raspuštanja 425. godine, bio vrhovno sudbeno tijelo koje je odlučivalo o teološkim, svjetovnim (kaznenim) i političkim pitanjima. Činio ga je 71 dostojanstvenik, među kojima su bili svećenici, politički vođe i obični Židovi.

Broj 17.

Naredba

bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 31. ožujka 1908. br. 2418.,

kojom se uređuje obseg izraelskih bogoštovnih općina.

Provođeci § 3. zakona od 7. veljače 1906. o uređenju izraelskih bogoštovnih općina određujem, što slijedi:

§ 1. U kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji imadu postojati ove 32 izraelske bogoštovne općine i to:

1. Bjelovar, 2. Brod na/S., 3. Cernik-Nova Gradiška, 4. Čepin, 5. Dalj, 6. Daruvar, 7. Đakovo, 8. Erdevik, 9. Ilok, 10. Karlovac, 11. Koprivnica, 12. Križevci, 13. Kutina, 14. Ludbreg, 15. Miholjac donji, 16. Mitrovica, 17. Našice, 18. Orahovica, 19. Osijek gor. grad, 20. Osijek, donj. grad, 21. Pakrac, 22. Požega, 23. Ruma, 24. Sisak, 25. Slatina, 26. Valpovo, 27. Varaždin, 28. Vinkovci, 29. Virovitica, 30. Vukovar, 31. Zagreb, 32. Zemun.

Teritorijalni opseg svake pojedine izraelske bogoštovne općine razbira se iz posebnoga preglednog iskaza, priklopljenoga ovoj naredbi kao dodatak.

§ 2. Podjela i ograničenje područja izraelskih bogoštovnih općina u smislu ove naredbe stupa u krepost 1. srpnja 1908.

Od toga dana počevši imadu se izraelske bogoštovne općine, navedene u § 1., smatrati uredenima u smislu zakona od 7. veljače 1906. o uređenju izraelskih bogoštovnih općina.

U Zagrebu, 31. ožujka 1908.

Rauch v. r.

FOTOGRAFIJA: ŽIDOVSKA INSTITUCIJE — JEDINSTVENI SLUČAJ MANJINE U DIJASPORI

ŽIDOVSKA ZAJEDNICA U HRVATSKIM ZEMLJAMA² DO OKONČANJA EMANCIPACIJE

Prvi "suvremeni" Židovi se pojavljuju u kontinentalnoj Hrvatskoj tek u 17. stoljeću, a trajno se naseljavaju u kasnom 18. i prvoj polovici 19. stoljeća, s izuzetkom Kvarnera i Dalmacije gdje su naseljeni već i ranije. Njihov se status razlikovao između austrijske Dalmacije, Istre i Kvarnera, mađarskog Međimurja i Baranje, Kraljevine Hrvatske i Slavonije pod hr-

² U ovom tekstu se pod "hrvatskim zemljama" podrazumijevaju krajevi koji su ili pripadali Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, ili su se našli kasnije u Hrvatskoj nakon 1945. Na primjer, tu su uključeni srijemski gradovi i mjesta koji su danas u Srbiji, ali i Baranja, Rijeka, Opatija i Istra koje su sjedinjene s Hrvatskom tek nakon 1945.

vatskim Saborom, te Vojne krajine. Položaj Židova u Splitu, jednoj od najstarijih kehila s kontinuiranim postojanjem u hrvatskim zemljama, bio je reguliran propisima Venecije do francuske okupacije, a u Dubrovniku Dubrovačke Republike.

Predemancipacija je bila obilježena postupnim i djelomičnim ukidanjem ograničenja nastanjivanja i gospodarske djelatnosti. Država se nije miješala u unutrašnje organiziranje općina i nije bilo nastojanja da se njihov položaj i organizacija standardiziraju, niti je postojao konsenzus oko toga što je zapravo židovska zajednica — vjerska ustanova ili nacionalna zajednica. Iako su se prvi Židovi stalno naselili u hrvatskim gradovima već ranije, prve organizirane općine postoje tek od početka 19. stoljeća (Zagreb 1806., Varaždin 1807., Darda prije 1810.,)

s par izuzetaka (Split 1500., Dubrovnik 1538., Zemun 1746., Orahovica 1777. i Rijeka 1781.).

Zajednice su imale osobine tradicionalne hehile. Njihov je osnovni zadatak bio osnivanje i održavanje molitvenih prostora i bogoslužja, mikve, groblja i škole, prikupljanje tolerancijske takse i općinskog poreza za izdržavanje zajednice. Na čelu im se nalazio predstojnik ili židovski sudac. Imale su rabina ili predmolitelja, te kantora i šahtera koji je obredno klao životinje.

U kontinentalnoj Hrvatskoj je emancipacija započela Ediktom o Toleranciji Josipa II. iz 1782. i uredbom o uređenju židovskih općina iz 1789. pod utjecajem prosvjetiteljstva i Francuske revolucije. Edikt je omogućio bavljenje gotovo svim gospodarskim djelatnostima, a uveo je obavezu školovanja djece u kršćanskim školama ili u židovskim školama na njemačkom jeziku, regrutaciju u carsku vojsku. Hebrejski i jidiš su morali biti zamijenjeni lokalnim službenim pismom i jezikom, rabini su morali imati i svjetovno obrazovanje, a svi Židovi su morali uzeti prezimena. Ukinuta je autonomija općina u području građanskog i kaznenog prava, te je kehila definirana samo kao konfesionalna zajednica.

Jozefinske reforme su bile ograničene — put do pune emancipacije će trajati još punih 90 godina — ali su nepovratno otvorile vrata punoj integraciji Židova i njihovoj rastućoj asimilaciji. Ovo razdoblje je obilježeno ubrzanim rastom broja Židova u gradovima, njihovim gospodarskim i društvenim usponom, vjerskim reformama i jezičnom i kulturnom asimilacijom. Hrvatski Sabor je 1840. donio zaključak o tome da Židovima treba postupno dati punu ravnopravnost. 1846. je ukinuta tolerancijska taksa, a ograničenja su postupno ukidana sve do 1867. kada su Židovi u oba dijela dvojne monarhije dobili punu ravnopravnost

s iznimkom Hrvatske i Slavonije. Carskim patentom je 1852. uređeno pitanje uređenja židovskih općina. Kehile su i dalje imale prvenstveno konfesionalnu i dobrotvornu funkciju. Svaka organizirana općina je tako imala sveto bratstvo (Hevru Kadišu) koja je održavala groblje i brinula o bolesnima. U svakom mjestu je postojala židovska škola ili redovni vjeronauk u svjetovnim školama pod nadzorom države. Osnivaju se i prva ženska, omladinska, sportska, i druga društva u pojedinim općinama.

Hrvatski Sabor konačno donosi Zakon o ravnopravnosti Izraelićana 19. rujna 1873. Tada je na području Kraljevine Hrvatske i Slavonije živjelo oko 14.000 Židova, a u drugim hrvatskim krajevima još oko 4.500. Nove okolnosti su nastupile donošenjem Zakona o vjeroispovjednim odnosima i o uređenju izraelitskih bogoštovnih općina 1906. uveden je austrijski model, propisujući obavezu svih Židova da budu članovi općine na čijem teritoriju uobičajeno borave. Potvrđen je status quo koji je ograničio osnivanje više općina na istom teritoriju, uz priznavanje posebnih prava Sefarada u Zemunu i ortodoksa u Zagrebu. Nove općine su se mogle osnovati samo uz suglasnost već postojeće izdvajanjem na zasebnom području, ako je postojao dovoljan broj članova za njihovo uzdržavanje. Svrha općina je da “nastoje oko vjerskih potreba svojih pripadnika”, te da “pod vrhovnim nadzorom kraljevske zemaljske vlade i u okvirima građanskih zakona samostalno uređuje svoje bogoštovne, nastavne, dobrotvorne i zakladne poslove i njima upravlja”. Ovakvim oblikom organizacije sukehile postale javne vjeroispovjedne ustanove. Unutrašnja organizacija je bila autonomna, a općine su zadržale i neke javne ovlasti poput vođenja matica, provođenja vjeronauka, sklapanja brakova i razvoda. Zakon je odredio da općina mora imati Predstojnika a da se drugi

organi uprave određuju statutom. Manje općine su tako imale Predstojnika i dva ili više zamjenika ili odbornika. Neke su imale i skupštinu članova, a velike općine su imale birana vijeća i predstojništva. Najveća među njima, zagrebačka općina, imala je 45 članova Predstojništva i 45 članova Vijeća već krajem stoljeća. Banskim naredbom iz 1908. je određen teritorijalni opseg 32 židovske općine u kraljevini. Te godine su se izvan Kraljevine Hrvatske i Slavonije, nalazile i općine u Puli, Rijeci (kasnije i u Opatiji), Dardi, Kneževim Vinogradima, Legradu, Prelogu, Dubrovniku i Splitu.

Dr. Hugo Spitzer, poznati osječki odvjetnik i predsjednik tamošnje gornjogradske općine, je već 1905. pokrenuo inicijativu za osnivanje saveza izraelitskih bogoštovnih općina Kraljevine Hrvatske i Slavonije, ponukan pripremama za donošenje zakona iz 1906., pripremanog bez ikakvih formalnih konzultacija sa židovskom zajednicom. Ovaj je savez formalno osnovan tek 1909., ali nikada nije zaživio u punom smislu.

VRHUNAC RAZVOJA I NACIONALNE USTANOVE

Uvjeti i potreba za jačanje židovske političke i reprezentativne organizacije stvoreni su tek ujedinjenjem južnoslavenskih zemalja u Kraljevini SHS, te je 1919. osnovan Savez Jevrejskih (izraelitskih) vjeroispovjednih općina Kraljevine SHS. U novoj državi se zateklo oko 70.000 Židova. Zakon o vjerskoj zajednici Jevreja u Kraljevini Jugoslaviji donesen je 1929., u pripremi je Savez aktivno sudjelovao, a time su Židovi postali jednom od šest zakonom priznatih i uređenih konfesionalnih zajednica u državi. Sveobuhvatno određena organizacija i funkcija židovskih ustanova s javno-konfesionalnom svrhom bila je važna, ali je isto tako važan korak naprijed bilo priznanje kulturne (manjinske), a ne samo vjerske svrhe

zajednice. Židovsku zajednicu čine svi Židovi na teritoriju Kraljevine Jugoslavije i organizirani su u vjeroispovjednim općinama čiji je zadatak briga o vjerskim i po prvi put kulturnim potrebama svojih članova. Sve ortodoksne općine činile su Udruženje ortodoksnih vjeroispovjednih općina (u RH su to bile ortodoksne općine u Zagrebu i Iloku), a sve ostale Savez jevrejskih vjeroispovjednih općina. U međuvremenu su kraljevske vlasti odobrile i osnivanje samostalne ortodoksne i sefardske općine u Zagrebu i dvije zasebne općine u Iloku. Time su otvorena vrata osnivanju više općina na jednom teritoriju ukoliko su za to postojali osnovani vjerski razlozi. Izdvajanje, spajanje i osnivanje novih općina su morali predložiti Savez ili Udruženje, a konačnu odluku je donosila država. Unutrašnje uređenje zajednice je ostalo autonomno, pod upravnim nadzorom države. Uvedena je institucija Vrhovnog rabina, te dva odvojena rabinska sinoda za ortodokse i ostale, koji su davali mišljenja o vjerskim pitanjima. Osnovan je i Središnji teološki zavod u Sarajevu — nacionalna institucija za školovanje rabina. Osim Saveza i njegovih organa, na nacionalnom nivou postojali su Savez rabina, Savez kantora, Udruženje obrazovnih i administrativnih namještenika židovskih ustanova, te niz omladinskih, ženskih i cionističkih udruženja, među kojima najznačajniji Savez Cionista Jugoslavije i ogranak Svjetske organizacije cionističkih žena.

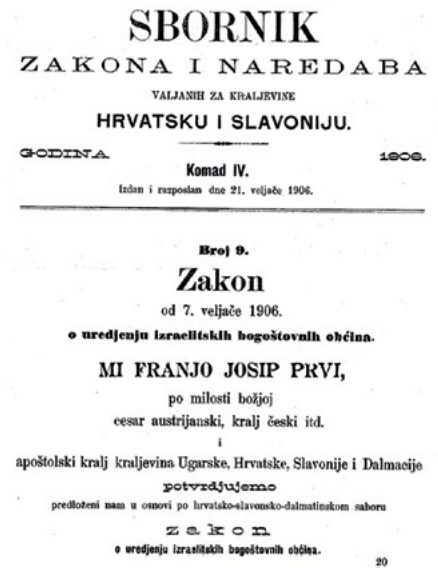
Razdoblje između dva svjetska rata bio je vrhunac židovske zajednice na ovim prostorima. Tako su u Zagrebu, gradu s najviše Židova u zemlji, postojale aškenaska, sefardska i ortodoksna općina, svaka sa svojim sinagogama ili bogomoljama, s tri odvojene Hevre Kadiše i zasebnim poljima na Mirogoju. Općine su uzdržavale ili nadzirale dječji vrtić, osnovnu školu, studentsku menzu, ljetovalište za djecu, Dom zaklade Lavoslava Schwarza, sport-

ske društvo Makabi, više omladinskih, studentskih, ženskih i cionističkih udruga. Izlazio je tjednik Židov, osnovana je loža B'nei B'rith. U tijeku su bili planovi za izgradnju židovske bolnice. 12.000 zagrebačkih Židova imali su snažnu i dobro organiziranu, bogatu zajednicu.

PRAVNI POLOŽAJ ŽIDOVA NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA

Zajednica u Jugoslaviji je prije Holokausta brojala više od 80.000 ljudi, uključujući i one koji smatrani Židovima prema rasnim zakonima. Svi su silom postali članovima židovskih općina 1941., koje su nastavile postojati vrlo kratko do likvidacije Židova, ukidanja svih udruženja i oduzimanja imovine. Tako je do 1942. de facto židovstvo u ovim krajevima prestalo postojati.

Oko 15.000 jugoslavenskih Židova je preživjelo rat, a polovica se iselila u Izrael do 1952. Preostala zajednica u Jugoslaviji je bila visoko asimilirana i dominantno svjetovna. Identitet Židova se uglavnom definirao kao kombinacija osjećaja nacionalne pripadnosti židovskom narodu, zajedničkoj povijesti i povijesnom iskustvu, kulturi i tradiciji, te manjim dijelom vjeri. Nakon 1945. vjerske zajednice potpuno su odvojene od države, te su se mogle slobodno osnivati bez formalnog odobrenja vlasti. Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1953. oduzete su im javno-pravne ovlasti poput vođenja matica i sklapanja brakova s građanskim učinkom. Sve su izjednačene i postale su autonomne od svjetovnih vlasti, ali im je priznat javno-pravni status. U pravnom smislu, ovaj liberalan pristup, koji se razlikovao od svakodnevne prakse koja je bila složena, je zadržao pravne stečevine iz Kraljevine Jugoslavije u pogledu unutrašnjeg uređenja vjerskih zajednica. Općine i njihov Savez su nastavili s radom u okviru propisa za vjerske zajednice, a unutrašnji odnosi su bili organizirani na

FOTOGRAFIJA: ŽIDOVSKJE INSTITUCIJE
— JEDINSTVENI SLUČAJ MANJINE U DIJASPORI

tradicijama Zakona iz 1929. U svakom mjestu gdje je bilo dovoljno članova je postojala samo jedna, teritorijano nadležna općina. Funkcija im je značajno proširena s ciljem održavanja tradicije, kulture i društvenog života, uz gotovo rudimentarne napore za održavanjem vjere i vjeroispovjesti, dijelom iz ideoloških razloga i radi sve manje potrebe.

Zagrebačka općina je ostala bez posljednjeg rabina u Hrvatskoj nakon što je dr. Hinko Urbah iselio u Izrael 1952. Vjerske obrede su sljedećih 45 godina vodili kantori Bernard Grüner, Leon Altarac, Drago Papo i Natan Mandelsamen. Više nisu postojale niti osnovne konfesionalne ustanove poput košer hrane ili mikve; vjeronauk se prestao održavati, a nakon donošenja Zakona o grobljima mnoga su ili likvidirana ili prestala biti židovska. S radom je nastavio Dom Lavoslava Schwarza, dječji vrtić i pjevački zbor, a budući da su sve predratne ustanove ukinute, a imovina nacionalizirana, tradicija ženskog, omladinskog, kulturnog i drugog organiziranja je nastavljena

unutar pojedinih općina. Rad zagrebačke i drugih općina se ponovno intenzivirao osamdesetih godina, nakon čega su osnovane ustanove poput knjižnice i nedjeljne škole i kulturnog društva Šalom Freiberg. Obnova općinske kuće u Palmotićevoj stvorila je i odgovarajući prostor za prošireno djelovanje. Sredinom 90tih je ponovno postavljen i općinski rabin, a nakon 1992. je utemeljena Koordinacija židovskih općina Hrvatske kao središnje predstavničko tijelo.

PRAVNI POLOŽAJ ŽIDOVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Tek je ustavnim zakonom o nacionalnim manjinama RH iz 2000. formalno stvoren okvir da bi se židovska zajednica mogla u punom smislu odrediti onako kako samu sebe vidi u modernom smislu. Manjine su definirane kao "skupina hrvatskih državljana čiji pripadnici su tradicionalno nastanjeni na teritoriju RH, a njeni članovi imaju etnička, jezična, kulturna i/ili vjerska obilježja različita od drugih građana i vodi ih želja za očuvanjem tih obilježja". Ovakav moderni pristup je po prvi put omogućio da se Židovi definiraju i kao vjerska i kao nacionalna zajednica.

Socijalistički zakon je postao potpuno neadekvatan nakon što je Republika Hrvatska sklopila četiri ugovora sa Svetom Stolicom i regulirala položaj Katoličke crkve, te je stvorila de facto neravnopravnost među postojećim vjerskim zajednicama, s obzirom da je položaj samo jedne od njih uredila međunarodnim ugovorom koji ima veću pravnu snagu od domaćeg zakonodavstva. Novi zakon je 2002. uveo registraciju vjerskih zajednica i formalizirao pet kategorija vjerskih zajednica, dodjeljujući im nejednake slobode i prava. Nadalje, pitanja od zajedničkog interesa za RH ili neku ili više vjerskih zajednica se mogu uređivati i ugovorom kojeg sklapaju Vlada RH i vjerska zajednica". Takvi ugovori

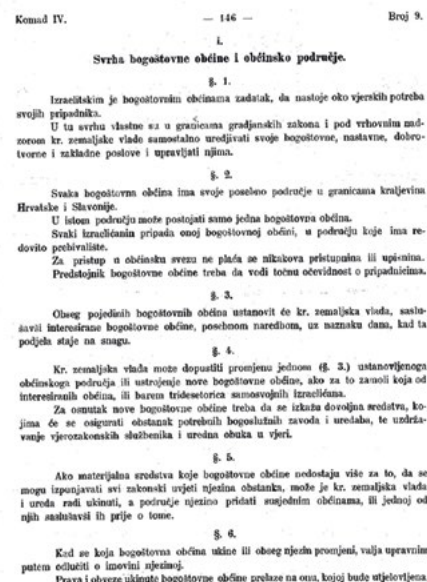
su potpisani s devet kršćanskih crkava i s Islamskom zajednicom, a naknadno i s Koordinacijom židovskih općina u Hrvatskoj i posebno sa Židovskom vjerskom zajednicom Bet Israel. U registru vjerskih zajednica se nalazi i veći broj onih s kojima Vlada RH nije sklopila ugovore, a Katolička crkva se ne nalazi u registru.

Za židovsku zajednicu su od najvećeg interesa potpisani ugovori s Koordinacijom i s Bet Israelom. Vlada je prekršila zakone jer je sklapanje takvih ugovora moguće samo sa zajednicama "koje su djelovale na području RH na dan 6. travnja 1941. i nastavile svoje djelovanje u kontinuitetu i pravnoj slijednosti" ili su "povijesna vjerska zajednica europskog kulturnog kruga (Katolička crkva, Pravoslavna crkva, Evangelička crkva u RH, Reformirana kršćanska crkva u Hrvatskoj, Islamska zajednica u Hrvatskoj, Židovska zajednica u RH)", a što Bet Israel nije. U odsustvu bilo kakvih zakonskih rješenja nakon 1945., zakonske odredbe iz 1929. Su jedini pravni temelj, odnosno tradicija, za tumačenje organizacije židovske zajednice u Hrvatskoj, a po čemu jedino predstavničko tijelo židovske zajednice može biti Koordinacija židovskih općina kao sljednik Saveza. Ovakvim rješenjem je vlada Hrvatske intervenirala u status židovske zajednice na način koji nije bio viđen još od Austro-ugarske monarhije.

Na žalost, svi sklopljeni ugovori su gotovo identični u svojim odredbama i nisu zadovoljavajući u pogledu specijalnih pitanja i problema za židovsku zajednicu. Rješenja u odnosu na povrat općinske imovine, uključujući i kulturno-povijesnih spomenika, groblja i muzejske i arhivske građe je nezadovoljavajuće. S druge strane su regulirana pitanja od minimalnog interesa za židovsku zajednicu poput dušebrižništva u vojsci i policiji. Tako je današnji zakonski položaj židovske zajednice u Hrvatskoj problematičan

u statusnom smislu, a i neadekvatan za uređenje stvarnih suvremenih potreba ove zajednice.

Današnja zajednica u Hrvatskoj je u nestajanju. Dok su postojeće ustanove odgovarajuće za zadovoljavanje vjerskih i socijalnih potreba, trebalo bi napraviti plan za budućnost. Sa sadašnjih par tisuća, zajednica će se smanjiti na par stotina osoba ako se ne dogodi neka velika promjena. To prije svega zahtjeva hitno osnivanje židovskog muzeja i arhiva i ponovno aktiviranje knjižnice, te stvaranje trajnog i sustavnog rješenja inventarizacije, dokumentacije zaštite i obnove pokretnih i nepokretnih spomenika kulture — groblja i sinagoga u svim mjestima kako bi se sačuvali i organizirali posljednji materijalni dokazi židovske prisutnosti u Hrvatskoj.

FOTOGRAFIJA: ŽIDOVSKJE INSTITUCIJE
— JEDINSTVENI SLUČAJ MANJINE U DIJASPORI

JEŠIVA

— NAJVAŽNIJA ŽIDOVSKA INSTITUCIJA

PIŠE: LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ

Ješiva je možda najvažnija institucija židovstva, sigurno ne kao Sanhedrin (najviše zakonodavno i izvršno tijelo u jednom), ali vjerovatno najvažnija za održavanje židovstva kroz stoljeća puna progona i stradanja, a posebno nakon Drugog svjetskog rata za oživljavanje i obnovu brojnih zajednica uništenih u Holokaustu. Ako se osvrnemo i pogledamo našu povijest, vidjet ćemo da je židovstvo preživjelo razaranje Prvog i Drugog hrama, babilonsko ropstvo, nestanak židovske države, uništenje Jeruzalema, odlazak u dijasporu, brojne progone, te iznad svega Holokaust. Ne samo da je židovski narod preživio, nego se i prilagodio i reorganizirao, što predstavlja enigmnu za brojne znanstvenike, filozofe, teologe. Sve je mučilo pitanje kako je moguće da se narod brojčano malen, rasut po svijetu, koji je živio među drugim narodima, govorio drugi jezik, imao drugu kulturu i nije imao ono što narod čini narodom, nije asimilirao nego je utjecao i na druge narode? Da su pitali bilo kojeg religioznog Židova, on bi ih samo začuđeno pogledao i odgovorio jednom riječju: Tora. A institucija koja se pokazala esencijalnom za opstanak židovstva je ješiva, mjesto učenja. Židovska literatura ističe važnost učenja Tore i u ovom tekstu navest

FOTOGRAFIJA: JEŠIVA — NAJVAŽNIJA ŽIDOVSKA INSTITUCIJA

ću samo dva, meni jako draga primjera. Najdraže mjesto mi je na samom početku jutarnje molitve kada talmudski mudraci, autori molitve, nabrajaju čitav niz micvot (B-žjih zapovijedi), u kojima će, ako ih čovjek radi punim srcem ne samo uživati plodove u ovom svijetu, nego će mu biti upisane kao zasluga u drugom svijetu. I na kraju mudraci naglašavaju da sve te micve, zajedno sa svim zaslugama, vrijede kao učenje Tore. Talmud u traktatu Kidušin 40b donosi priču o grupi

rabina koja je posjetila grad Lod. I tom prilikom građani ih pitaju je li važnija teorija ili praksa, učenje Tore ili njeno provođenje? Rabin Tarfon je rekao da je važnije provođenje Tore, rabin Akiva (tvorac rabinskog judaizma) da je važnije njeno učenje, dok su ostali mudraci zaključili da je važnije učenje, jer ono vodi u izvršenje, u provođenje micvot. A mjesto učenje Tore je ješiva.

Ješiva je židovska obrazovna institucija, fokusirana na proučavanje tradicio-

nalnih vjerskih tekstova, prije svega Tore i Talmuda u cilju određivanja Halahe, židovskih vjerskih propisa kojih se religiozni Židov dužan držati. Tora (dolazi od hebrejske riječi uputstvo, a može se prevesti i kao nauk), Talmud (od riječi učenje, a i riječ učenik ima isti korijen) i Halaha (od riječi hodanje) su kao tri razine srodnih tekstova. Tora je prvobitni, temeljni tekst, Talmud sagledava Toru i predlaže njeno tumačenje, a Halaha prevodi talmudski tekst u djelatni program svakodnevnog ponašanja i držanje vjerskih propisa. Halaha je skup vjerskih propisa obaveznog ponašanja. Dolazi od korijena riječi H-L-H koji označava čin hodanja, što znači da je Halaha staza ili put po kojoj se napreduje djelovanjem, izvršavanjem propisa koje židovstvo propisuje. Rabini su poduzimali jučer i danas, a poduzimat će i sutra, da se zakoni zabilježeni u Tori pretvore u stvarni način življenja — Halahu. Rezultati njihovih poduzimanja do 5. st.n.e. su zapisani u Talmudu, a od tada do danas u brojnim rabinskih radovima. Mjesto odvijanja svih tih procesa je ješiva (od hebrejske riječi jošev, što znači sjedenje, množina je ješivot). Drugi nazivi za židovske ustanove učenja su metivta ili mesivta (na aramejskom akademija), Bet Midraš, Talmudska ili Rabinska akademija, rabinska škola. Prema rječniku Merriam Webster ješivu možemo definirati kao školu talmudskih studija ili ortodoksnih židovski rabinski seminar ili židovsku dnevnu školu koja vjersko učenje nadopunjuje sekularnim. Ovisno o uzrastu učenika to može biti ješiva ketana (mala ješiva — osnovna škola) ili ješiva gedola (velika ješiva — srednja škola ili fakultet). Do 1.st.n.e. povijest ješive kao institucije je dosta nejasna i postoje samo indirektni indicije, a ni naziv ješiva nije bio u upotrebi. Za vrijeme Drugog hrama (od 6. st.p.n.e. do 70 god.n.e.) Veliki Sanhedrin je, uz to što je bio vrhovno sudsko tijelo,

bio i glavni izvor učenja Tore. Imao je istovremeno i funkciju Bet Dina (Kuća suda ili pravde), kao i Bet Midraša (Kuća učenja). Članovi Sanhedrina bi oko sebe okupljali učenike, poznavatelje židovskih propisa, da bi sudjelovali u diskusijama. Prije donošenja konačne presude 71 član Sanhedrina bi “sjedio” ispred učenika i učio i podučavao pisanu i usmenu Toru i od tuda dolazi kasnije naziv za sva židovska učilišta ješiva i mesivta. Nakon rušenja Hrama vjerski život kao i učenje Tore se koncentriralo oko rabina izvan Jeruzalema. Najpoznatija ješiva je bila Johan ben Zakaja u Javneu, a od ranije su bile poznate akademije Bet Hilel i Bet Šamai. Do polovine 3.st.n.e. rabine nazivaju tanaim (učitelji). Generacija rabina nakon njih je poznata pod imenom amoraim (interpretatori). Tada su se razvile dvije glavne grupe ješiva, jedna u Izraelu, a druga u Babilonu. U Izraelu najpoznatije ješive proizvele Jeruzalemski (Palestinski) Talmud. U Babilonu su najpoznatije ješive dale Babilonski Talmud, koji je i danas središnji izvor proučavanja u svakoj ješivi. Nakon propasti babilonskih ješiva, židovski život se seli u Europu i ona postaje centar učenja. Otvaraju se brojne ješive koje s vremenom razvijaju svoje kurikulume učenja (litavski, voložinski, poljski, mađarski, hasidski itd). U SAD-u ješive se počinju otvarati krajem 19.st., prva od njih prema voložinskom kurikulumu, koji je uključivao i učenje sekularnih predmeta, te 1945. nastaje Yeshiva University, kao centar učenja modernih ortodoksa. Danas u SAD-u postoji čitava lepeza ješiva raznih usmjerenja i kurikuluma. Nacizam je uništio europsko židovstvo i brojne zajednice, a njihove ješive su uništene ili preseljene u druge zemlje. Tako se danas najbolje i najuglednije ješive nalaze u SAD-u i Izraelu. Interesantno je promatrati kako povijest ješiva reflektira povijest židovskog naroda. Uvijek se s najvećim uzbuđenjem

sjećam svog odlaska na rabinske studije u Jeruzalemu prije 20 godina i svog prvog ulaska u ješivu. Taj osjećaj je jedinstven i ne može se opisati riječima, našao sam se u paralelnom svemiru u kojem je vrijeme stalo. Mirisi, boje, zvukovi, bili su nešto apsolutno novo za mene. I ono što me najviše fasciniralo i što me još uvijek fascinira su bile knjige. Svaki centimetar ješive bio je ispunjen knjigama. Dobro se sjećam i osjećaja tuge i izgubljenosti što sam toliko kasno počeo učiti i što neću imati vremena proći kroz sve knjige koje bih želio.

Ješiva je zapravo laboratorij za ispitivanje talmudskih zamisli misaonim pokusima. Učenje se obično obavlja svakodnevnim šurim (predavanjima), kao i u parovima, koji se nazivaju havrutama (aramejski za prijateljstvo, na hebrejskom prijatelj se kaže haver). Ovakav stil učenja je jedinstvena značajka ješive. Glavna ili najveća prostorija ješive često služi i kao sinagoga, te sadrži i Aron Hakodeš (sveti ormar sa svicima Tore), te bimu (oltar). Danas učenje u klasičnim ortodoksnim ješivama uz male varijacije uključuje proučavanje Tore, rabinske literature (Talmud i Midraš), halahe, proučavanje istaknutih rabinskih autoriteta kroz stoljeća. U nekim ješivama još proučavaju etičku literaturu ili klasične židovske filozofske tekstove ili Kabalu ili hasidsku filozofiju ili klasične radove pojedinih istaknutih mislioca. Kao što sam već spomenuo učenje u ješivi se odvija na dva načina, koji se nadopunjuju, putem grupnih ili zajedničkih predavanja i putem parova. Učenici u paru prolaze kroz tekst pripremajući se za predavanje, koje drži rabin, te pod njegovim vodstvom zajedno prolaze kroz tekst. Nakon predavanja učenici ponovo u paru prolaze kroz tekst analizirajući ga i usvajajući ga. Za razliku od uobičajenog učenja na koje smo navikli u sekularnim školama, predavač predaje određenu tematiku, a

učenik uči informacije, učenje u ješivi izaziva učenika da analizira i objasni materijal, da ukaže na eventualne pogreške u zaključivanju partnera, da ispita i izoštri ideje, često dolazeći do novih spoznaja u značenju teksta. Sjećam se dva trenutka kada sam postavio pitanje na koje nitko u ješivi nije znao odgovor i uzbuđenja koje sam izazvao. U potrazi za odgovorom rabini su uzbuđeno zvali druge ješive i istaknute rabinske autoritete. Na kraju dana kada nitko nije pronašao odgovor su mi rekli da nazovem suprugu i kažem joj što se dogodilo da i ona bude sretna što je njen suprug postavio pitanje na koje nitko nije znao odgovor. Ne moram ni spomenuti sveopću radost kada sam nakon dva dana našao odgovor. Glas se proširio svim ješivama koje su moji rabini kontaktirali u potrazi za odgovorom. Ovaj način učenja pomaže učeniku da zadrži usredotočenost na učenje, izoštri moć rasuđivanja, uobliči misli u riječi, organizira misli u logičke argumente i shvati stajalište druge osobe. Takvo učenje je glasno jer partneri čitaju talmudski tekst često istovremeno, komentiraju ga, analiziraju, raspravljaju, argumentirano brane svoje stajalište i napadaju partnerovo, da bi zatim zamijenili uloge, a sve u cilju razumijevanja teksta. U raspravi viču jedan na drugoga, mašu rukama i lupaju po stolu. Ovisno o broju učenika u ješivi se istovremenu može čuti na desetke ili čak stotine parova koji glasno raspravljaju. Jedna od najvažnijih vještina u ješivi je sposobnost blokiranja drugih rasprava i fokusiranje na vlastito učenje. Kad kažem učenik, ne mislim na određene godine, ali mislim samo na muškarce. Ženama je zabranjen ulaz. Danas postoje i učilišta za žene (midraša, kuća učenja). U ješivi za odrasle uče ljudi raznih godina i iz raznih razloga. Uče prvenstveno za sebe i na taj se način približuju B-gu. S vremenom su se razvile razne metode učenja, ali o tome drugom prilikom. Rad-

FOTOGRAFIJA: JEŠIVA — NAJVAŽNIJA ŽIDOVSKA INSTITUCIJA

ni dan u tradicionalnoj litavskoj ješivi u kojoj sam i sam učio počinje u 7 sati i završava u 20 sati, a ponekad traje i duže.

Do sada sam opisao samo jedan vid toga što Židovi rade u ješivi. Ali što zapravo žele postići, što spoznati, što studirati? Što Tora predstavlja? To je također tema za puno duži tekst, ali ipak ću nabaciti samo par ideja za razmišljanje i to kroz riječi rabina Pinehasa koji je rekao u ime rabina Šimon ben Lakiša ideju o Primordijalnoj Tori. On kaže da je Tora koju je B-g dao Mojsiju na Sinaju bila napisana crnom vatrom na bijeloj vatri i da je crna vatra formirala obličja, slova i riječi. Bijela vatra je prazna, negativan prostor, pozadina. Ali Tora je kao optička iluzija gdje obličje i pozadina mogu zamijeniti mjesta. Prema našoj tradiciji Tora zapravo predstavlja B-žji um prikazan kroz priče u Tori. B-g se na Sinaju obratio Mojsiju sa željom da mu da Toru na najvišoj mogućoj razini. Tora je bila pisana crnom vatrom na bijeloj vatri. Ali Mojsije nije mogao pročitati tekst pisan na tom nivou i B-g mu je davao sve niži i niži nivo, sve dok Mojsije nije bio u stanju pročitati tekst. To je bio tekst Tore koji imamo i danas. To je tzv. Pisana Tora. Uz nju je Mojsije dobio i Usmenu Toru, objašnjenja

Pismene. Naša tradicija kaže da u Tori ima 600.000 slova. Taj broj korespondira s brojem židovskog naroda u Tori. Ideja je da svako slovo Tore predstavlja jednog Židova, što znači da kao ako jedno slovo nedostaje knjiga nije cijela, tako da i ako jedan pripadnik židovskog naroda nedostaje, narod nije cijel i nije u stanju izvršiti svoju misiju. Ako brojimo slova u Tori vidjeti ćemo da ih je samo 304.800. To su slova koja je formirala crna vatra, dok bijela vatra oko njih formira ostala slova, sveukupno 600.000. S obzirom da je brojanje slova Tore toliko važno, da ih mora biti točan broj, ni slovo više, ni slovo manje, čovjeka koji piše svitak Tore na hebrejskom nazivamo Sofer (brojač), a ne pisar kako ga nazivamo na drugim jezicima, pa i hrvatskom. U ješivi osim praktične strane kako da živimo svakodnevnim život, pokušavamo dokučiti i B-žji um ili barem onaj nivo B-žjeg uma koji sa svojim ljudskim ograničenjima možemo dokučiti. Tora je aspekt B-žjeg uma koji nam je On koz Toru otkrio. Zohar (esenčijalno djelo Kabale) sažima to učenje u jednoj rečenici da su narod Izraela, Tora i B-g jedno i da kada židovski narod reflektira Toru, koja zapravo reflektira B-žji um, naša misija će biti postignuta i završena.

BET DIN — ŽIDOVSKA “KUĆA PRAVDE”

PIŠE: LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ

U Ponovljenom zakonu 16:18 Tora zapovijeda židovskom narodu da postavi suce i službenike. Kroz svoju povijest židovski narod uvijek je slijedio ovu zapovijed formirajući razne tipove sudova. Zato je Bet Din jedna od esencijalnih institucija židovstva, jer je neophodan za funkcioniranje svake židovske zajednice. Izraz Bet Din doslovno znači “kuća pravde”, a možemo ga prevesti i kao “rabinski sud”. Aškenazi ga izgovaraju Beis Din.

U starom Izraelu postojala je čitava mreža sudova. Komentatori Tore ukazuju da je Jitro, Mojsijev punac, prvi koji je ukazao i savjetovao Mojsija (Izlazak 18: 14–26) da se vladar mora odreći svojih zakonskih ovlasti i delegirati svoju sudbenu moć na niže sudove. Zato rabini kažu: ako ne židovi posjeduju Toru, ne vjeruj im, ali ako kažu da posjeduju mudrost, vjeruj im.

U drevnom Izraelu postojala su tri tipa sudova:

1. Sanhedrin, veliki središnji sud koji je brojao 71 člana i zasjedao na Hramskoj gori. Prestao je postojati kada su Rimljani uništili Hram
2. Mali Sanhedrin, Sanhedrin Ketana, sastojao se od 23 suca i zasjedao je u većim gradovima.
3. Najmanji sud od samo 3 člana bio je postavljen u malim mjestima s manje od 120 stanovnika, i mogao se baviti samo monetarnim pitanjima.

Suci svih tih sudova su uz to što su morali biti bogobojazni, mudri, ponizni, pošte-

ni, nepotkupljivi, poštovani, istinoljubivi, morali su dobiti i autorizaciju da sude. Ta autorizacija se nazivala semiha (rukopoloženje) i označavala je transmisiju sudskog autoriteta u neprekinutoj liniji od Mojsija. Te osobe su imale i titulu rabina. Originalna semiha je prestala postojati prema nekima rušenjem Hrama i nestankom Sanhedrina, te ukidanjem položaja Nasija, predsjednika Sanhedrina 425. godine. Kasniji položaji da se ustanovi semiha nisu uspjeli, tako da je svaki Bet Din koji je postojao u Srednjem vijeku ili koji postoji danas teoretski sud laika koji djeluju kao arbitri. Uglavnom se sastoje od iskusnih rabina, a danas postoje i posebne ješive za osposobljavanje sudaca, koji po završetku dobivaju titulu dajana (vjerski sudac) i kvalifikaciju “jadin, jadin” koja je superiornija od obične rabinske kvalifikacije.

Usprkos svih ovih ograničenja Bet Din još i danas ima važnu ulogu. On presuđuje između pojedinaca koji tuže jedan drugoga, procjenjuje štetu i određuje odštetu, provodi konverzije na židovstvo, određuje je li prema halahi netko Židov ili nije, nadgleda razvode, poništava zakletve i osigurava pravno vodstvo zajednici. Također se bavi kašrutom i nadgleda lokalne restorane, proizvođače i tvornice dajući im košer certifikate. Može djelovati i kao arbitražni sud ili medijator između dviju strana. Šulhan Aruh, kodeks židovskih vjerskih propisa, poziva Židove da i civilne slučajeve rješavaju na Bet Dinu.

Ortodoksnim Bet Din mora imati tri Židova, “šomer Šabata vešomer micvot” — Židove koji poznaju i drže se vjerskih propisa. Barem jedan od njih mora biti rabin, koji dobro poznaje vjerske propise, da može drugu dvojicu uputiti u propise rele-

vantne za slučaj koji sude. Rabini, članovi Bet Dina ne moraju biti eksperti u svim aspektima židovskog vjerskog prava, nego samo o području o kojem se radi. Svaka zajednica bi trebala imati svoj Bet Din. Službenici Bet Dina su:

1. Av Bet Din je predsjedavajući suda. Obično se bira najpoštovaniji i najobrazovaniji član.
2. Dajan je sudac i to je titula koju nose svi članovi Bet Dina
3. To'en je nešto kao odvjetnik, odnosno savjetnik koji određenoj osobi pomaže da iznese svoj slučaj pred sud. On nije član Bet Dina.

U ortodoksnim zajednicama žene ne mogu biti članovi Bet Dina, ali u nekim zajednicama mogu biti savjetnice ženskoj stranci.

Židovski narod je prepoznao i prihvatio važnost postojanja Bet Dina za život i opstanak zajednice. Kroz 2000 godina dijaspore Židovi su dolazili na sud, odazivali se njegovim pozivima i prihvaćali njegove presude iako Bet Din nije imao nikakve instrumente prisile. To je jedinstven slučaj, bar prema mom saznanju, da sud radi bez mogućnosti implementacije silom svojih odluka, a da istovremeno svi članovi zajednice, uključujući kriminalce, nasilnike i one koji smatraju da ih je Bet Din zakinuo, to dobrovoljno prihvaćaju i sudske odluke provode u život. Želim naglasiti da Bet Din na raspolaganju nije imao ni policiju ni redare da mu da snagu da provede svoje odluke. Snagu mu je davala spoznaja naroda da bez postojanja Bet Dina njihova zajednica, a ni židovstvo u cjelosti ne bi preživjelo i imalo budućnost, a svaki Židov koji ne bi prihvatio njegovu odluku bi sam sebe zapravo isključio iz zajednice.

UDRUGA PREŽIVJELIH HOLOKAUSTA U HRVATSKOJ

PIŠE: DR. SC. MELITA ŠVOB

Udruga preživjelih Holokausta u Hrvatskoj osnovana je 2001. po uzoru na slične organizacije u svijetu koje okupljaju osobe koje su preživjele Holokaust. Udruga je članica "World Federation of Jewish Child Survivors of the Holocaust - WFJCSH&D" koja okuplja više od 50 organizacija iz cijelog svijeta. Udruga je samostalna organizacija, nalazi se u Registru udruga RH, ima svoj bankovni račun, Statut, Skupštinu i na izborima izabrane članove odbora i predsjednicu (Melita Švob) te suradnike većinom volontere. Udruga uspješno surađuje s Istraživačkim i dokumentacijskim centrom Cendo, koji daje tehničku potporu, opremu i surađuje u projektima. Udruga je ostvarila uspješnu suradnju i potporu sa Židovskom općinom Zagreb (dr. Ognjen Kraus) koja daje prostor i potporu kao i s ostalim organizacijama Općine. Udruga predstavlja interese preživjelih Židova kako bi oni ostvarili prava na odštetu, pomoć i restituciju. Uz to zadaća Udruge je međusobno pomaganje, održavanje uspomene na 6 milijuna ubijenih Židova, sudjelovanje u edukaciji o Holokaustu, borba protiv antisemitizma i prenošenje te zadaće na nove generacije.

"Osobe koje su preživjele Holokaust" su Židovi rođeni prije 1945. koji su u vrijeme Drugog svjetskog rata živjeli su u zemljama pod nacističkim režimom,

okupacijom ili režimom nacističkih suradnika i bili su proganjani u logorima, getima ili se sakrivali. Danas "osnovnu židovsku populaciju" (prema definiciji vodećeg židovskog demografa Della Pergole) čini 14.511,000 Židova od čega u Izraelu živi 44,5%, u SAD-u 39%. Broj Židova koji su preživjeli Holokaust stalno se smanjuje i oni danas predstavljaju oko 6% ukupne židovske populacije.

Claims konferencija, osnovana 1951., zastupa interese preživjelih Židova i pregovara s vladom Njemačke o sredstvima kompenzacije (mirovinama, socijalnim fondovima, odštetama za prisilni rad, dječjem fondu itd.). No nisu svi "preživjeli" ostvarili jednake mogućnosti, a to se posebno odnosi na Židove Hrvatske, kao dijela populacije koja je preživjela u (tada) komunističkoj istočnoj i srednjoj Europi (oko 70.000 Židova, ne računajući SSSR). Oni su sve do pada "željezne zavjese" bili zakinuti za osobne kompenzacije i fondove koje su imali preživjeli u zemljama zapadne Europe (njih oko 100.000).

Udruga preživjelih Holokausta u Hrvatskoj imala je tešku zadaću i borbu za ostvarivanje prava preživjelih Židova i zato se uz potporu ŽOZ-a (Sanja Tabaković) Melita Švob prihvatila da bude direktorica najprije "Švicarskog fonda" i kasnije za "Claims CEEF penzije" pa i za nedavni "dječji fond". Židovima koji su počeli tražiti svoja prava i ispunjavati silne birokratske formulare bila je potrebna stručna pomoć u pronalaženju brojne dokumentacije (uništene u Holokaustu)

i u prijevodima korespondencije. Ta je sakupljena dokumentacija osnova za kasnije osnivanje arhiva Udruge.

Rad u međunarodnim židovskim organizacijama započeo je već u studenom 1997. kada je Vlada RH imenovala Povjerenstvo za istraživanje povijesnih činjenica o sudbini imovine nacističkih žrtava u koje je uključila Melitu Švob, tada još na radu u Institutu za migracije i narodnosti. To je rezultiralo uključivanjem u međunarodne forume te za lokalno dobivanje fondova Claimsa i JOINT-a za osnivanje Cenda i početak rada na Bazi podataka žrtava Holokausta, najprije Zagreba i zatim u cijeloj Hrvatskoj (oko 20.000 imena), koja se nalazi na web stranici Udruge "Preho.hr" i "Cendo.hr" te se može "online" pretraživati, a nalazi se i u Jad Vašemu, po čijem je uzoru strukturirana.

Udruga preživjelih Holokausta u RH jedan je od osnivača EUAS (Europske asocijacije preživjelih,) koja je odigrala veliku ulogu u ostvarivanju jednakih prava preživjelih Židova. Samo u Zagrebu je Udruga organizirala pet konferencija EUAS-a i dobila potporu za jednaka prava Židova iz postkomunističkih zemalja. Udruga sudjeluje na konferencijama i u radu svjetskih organizacija, a dr. Švob je članica Izvršnog i Upravnog odbora WFJCSH&D, organizacije članice glavnog odbora Claims gdje se donose odluke.

Socijalna i zdravstvena anketa 2005. koja je obuhvatila osobe (tada) starije od 65 godina u židovskim općinama

Zagreb, Osijek, Split i Rijeka, uz veliko angažiranje socijalnih radnika, volontera i omladine, publicirana je i distribuirana, te upozorila na položaj preživjelih i njihove potrebe i pridonijela radu socijalnih službi. Organizirane su brojne izložbe, publicirane knjige, članci, seminari, okrugli stolovi, predavanja, prezentacije. Ostvarena je suradnja s organizacijama u zemljama bivše Jugoslavije, organizacijama u ŽOZ-u osobito s Unijom židovskih žena RH i ženskim sekcijama, Klubom seniora, Socijalnom službom (Ana Hermanović), Čitateljskim klubom (Narcisa Potežica), brojnim omladincima koji su pomagali u radu organizacije, a osobito asistentima Mateji, Dini, Andreji i sada Hani.

UDRUGA PREŽIVJELIH HOLOKAUSTA JE OSOBITU PAŽNJU POSVETILA POTREBAMA SVOG ČLANSTVA I ZATO JE ORGANIZIRALA:

- Prikupljanje pomoći i donacija (posebno lijekova) u vrijeme Domovinskog rata (ICJW)
- Organiziranju sudjelovanja na komemoracijama za Židove ubijene u Holokaustu
- Suradnju sa "Šoa akademijom" (Sanja Tabaković)

- Keramičku radionicu koja je djelovala dugo vremena, ali je prestala radom zbog gubitka adekvatnog prostora (Neda Wiesler)
- Bazare i priredbe u Domu Lavoslava Schwarza, pomoć izbjeglicama smještenih u Domu
- Mrežu volontera zajedno s dr. Nadom Reiner
- Radionice za održavanje Tečajeva kompjutera za preživjele (Siniša Jurica i neko vrijeme prof. Darko Fisher)
- Seriju predavanja s temama značajnim za prehranu, zdravlje, lijekove i liječenje starijih osoba zajedno s dr. Jelicom Polak-Babić
- Rekreativne i gimnastičke vježbe u Općini (dva puta tjedno, dvije grupe) uz stručni kadar (Vera Kern, Nikolina Lisica)
- Prikupljanje dokumentacije i organiziranje tematskih izložbi o životu preživjelih Holokausta (u Hrvatskoj i inozemstvu) uz veliku suradnju i povjerenje članova udruge
- Organiziranje izleta, posjeta i suradnje sa židovskim zajednicama i organizacijama u zemlji i inozemstvu
- Organiziranje jednodnevnog rekreativnog i kulturnog druženja u Opatiji (već 13 godina) u okviru Cafe Europe fonda

Claims-a, za sve preživjele u Hrvatskoj, uz sudjelovanje rabina, predsjednika Koordinacije židovskih općina, eminentnih predavača, veleposlanika, predstavnika međunarodnih organizacija, lokalnih vlasti i značajnih gostiju.

- Rad na istraživačkim projektima Claims konferencije, savjeta za nacionalne manjine, Rotschild Europe Fonda, Joint-a i drugih u koje su uključeni i mladi suradnici.
- Istraživanje demografskih promjena u židovskoj populaciji, istraživanje popisa stanovništva (projekt Rotschild Europe Fonda)
- Sada radi na bazi podataka za osobe koje su preživjele Holokaust, u koju će biti uključeni i oni koji otišli u Izrael i druge zemlje (Projekt Claimsa konferencije)
- Otvorena je posebna web stranica Udruge "Preho.hr" i osnovana "Fotobaza" (projekt Claims konferencije)
- Rad na digitalizaciji publikacija (Savjet za manjine HR).

DOBROVOLJNI PRILOZI ZA ŽIDOVSKU OPĆINU ZAGREB ZA SOCIJALNE POTREBE ŽOZ-A

- **ARIJANA KRALJ (NA SPOMEN DJEDA LAVA KALDE) — 1.600,00 KN**
- **MILA AJZENŠTAJN STOJIĆ (U SPOMEN NA DRAGOG SUPRUGA DR. JERONIMA STOJIĆA I RODITELJE ELZIKU I MILČEKA) — 400,00 KN**

DOBROVOLJNI PRILOZI ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAV SCHWARZ

- **OBITELJI WEISZ-MALEČEK**
POVODOM GODIŠNJICE SMRTI MAJKE ADELE WEISZ — 500,00 KN

UNIJA ŽIDOVSKIH ŽENA HRVATSKE

TEKST I FOTOGRAFIJE: DR.SC. MELITA ŠVOB

Unija židovskih žena Hrvatske je krovna organizacija koja okuplja Ženske sekcije u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci, a uključene su i žene u manjim židovskim općinama Hrvatske. Unija je članica “International Council of Jewish Women” — ICJW, organizacije koja okuplja židovske ženske organizacije iz 47 zemalja i ima svoje predstavnike u svim važnim međunarodnim forumima i organizacijama. Za nas je ICJW odigrao veliku ulogu u ratnim vremenima, mi smo bili jedini predstavnici bivše Jugoslavije u međunarodnim forumima, sakupljali donacije, lijekove, pomoć, širili istinu o Domovinsko ratu, primali izaslanstva. I danas sudjelujemo u borbi protiv ksenofobije i rasizma, borimo se za prava žena, zaštitu djece i kada možemo odlazimo na godišnje konferencije ICJW-a (svaki puta u drugoj zemlji). Uniju je posjetila predsjednica Robyn Lenn i predala zahvale za aktivnost Melite Švob u ICJW-u.

Organizacije židovskih žena su kontinuirano djelovale u židovskim zajednicama, od prvih “Izraelskih gospojinskih društava” krajem 19. stoljeća do danas i mijenjale se zajedno s njima, ali su uvijek imale humanitarni karakter i predstavljale faktor stabilnosti i solidarnosti.

I danas “ženske sekcije” (ime je relikv iz socijalizma) okupljaju židovske žene bez obzira na godine, profesiju, političku, obiteljsku ili religijsku pripadnost, ali se njihov položaj u zajednici, a time i djelovanje promijenilo. U “ženskim sekcijama” danas dominiraju starije generacije žena,

FOTOGRAFIJA: UNIJA ŽIDOVSKIH ŽENA HRVATSKE

većinom udovica. Mnoge od njih su preživjele Holokaust i školovale se u vrijeme socijalizma kada su i osnovale obitelji. No usprkos sekularizacije društva i asimilacije zajednica, zasluga židovskih žena je da se u židovskim zajednicama održala židovska tradicija, proslave židovskih praznika, sjećanje i komemoracije Holokausta te edukacija novih generacija. To je omogućilo i povratak religioznog života i rabina u zajednice.

Danas su židovske žene školovane, emancipirane, ostvarile su profesionalne karijere, poznate su liječnice, znanstvenice, književnice, umjetnice, a u zajednicama žene “srednje” generacije preuzimaju vodeće uloge, predsjednice su (nekih) općina, odbora, glasila...

Njihovu tradicionalnu humanitarnu ulogu postepeno preuzimaju Claims fondovi i njihove organizacije. Zato postoji razlika u djelovanju ženskih sekcija u velikim i malim židovskim općinama. U malim se zajednicama održala tradicionalnija uloga žena, volontiranje i

briga za članove, priprema praznika, uz nove obaveze. U velikoj zajednici takvo se djelovanje postepeno prepušta fondovima i socijalnom radniku. No humanitarni rad se ne sastoji samo u distribuciji sredstava i organiziranju njege (što je u Zagrebu vrlo uspješno organizirano), a i izostanak humanitarne aktivnosti u zajednici doveo bi do marginalizacije uloge Ženske sekcije.

Ženska sekcija ipak nastavlja svojim tradicionalnim radom, organizira bazare, posjete Domu Lavoslav Schwarz, predavanja s interesantnim temama, posjete drugim sekcijama i zajednicama, povremene posjete potrebnim članovima, osnovan je uspješni Čitateljski klub, a osobito su popularni izleti.

Iako u Ženske sekcije nisu učlanjene mlađe generacije žena, ne zaboravimo da je židovska općina zapravo “zajednica obitelji” i da se danas, konačno, pojavljuje naša četvrta generacija — mlade obitelji i njihova djeca, s novim potrebama čije rješavanje treba imati apsolutnu prednost.

CENDO — ISTRAŽIVAČKI I DOKUMENTACIJSKI CENTAR ZA ŽRTVE I PREŽIVJELE HOLOKAUSTA

PIŠE: DR.SC. MELITA ŠVOB

Istraživački i dokumentacijski centar za žrtve i preživjele Holokausta osnovan je u Židovskoj općini Zagreb 2000. Osnivači su Claims konferencija, ŽOZ i JOINT. Cendo je registriran kao samostalna organizacija 2002. i upisan u registar Udruga RH i znanstvenih udruga Ministarstva znanosti i tehnologije (direktorica: dr.sc. Melita Švob). Udruga je osnovana u cilju prikupljanja, očuvanja i istraživanja materijala, dokumenata i svjedočanstava o Židovima, te izradi baze podataka o žrtvama Holokausta u Hrvatskoj. Udruga djeluje na području obrazovanja, znanosti i istraživanja.

DJELATNOSTI UDRUGE SU:

- Poticanje i organizacija stručnog i znanstvenog rada. Istraživački timovi se formiraju prema projektima, osoblje su samo direktorica, tajnica i volonteri
- Prijenos znanja i informacija
- Organiziranje radionica, seminara, anketa, simpozija, predavanja, okruglih stolova, konferencija, prezentacija, izložbi
- Organiziranje humanitarnih kulturnih i rekreativnih i sličnih aktivnosti
- Informiranje o djelatnosti udruge (web stranica: www.cendo.hr)
- Publiciranje rezultata istraživanja
- Razvijanje međunarodne suradnje, suradnja s institucijama i organizacijama
- Izdavanje knjiga i časopisa, članaka, informativnih i edukacijskih materijala
- Jačanje suradnje sa srodnim organizacijama u Hrvatskoj i izvan nje
- Suradnja sa židovskim općinama i njihovim institucijama i organizacijama, muzejima, arhivima
- Organiziranje izleta i aranžmana za svoje članove — bez stjecanja dobiti
- Cendo se financira iz istraživačkih projekata: Claims konferencije, Rothschild Europe, Hanadiv, Savjeta za manjine RH, Ministarstva znanosti, Ministarstva kulture, Gradskog ured za kulturu i drugih institucija i fondova
- Rad na istraživačkim projektima:
 - *Izrada baze podataka o žrtvama Holokausta*
 - *Izrada baze podataka o Židovima koji su preživjeli Holokaust*
 - *Demografska istraživanja židovske populacije u Hrvatskoj*
- *Istraživanje matičnih knjiga Židovske općine u Zagrebu;*
- *Židovska općina Zagreb*
- *Sakupljanje, zaštita i arhiviranje građe o Židovima Hrvatske*
- *Digitalizacija — knjige Židovi u Hrvatskoj — Židovske zajednice*
- *Photo database — Jewish life and heritage in Croatia*
- *Comparative research on Jewish communities in Croatia*
- *Social and cultural history of the Jews on the Eastern Adriatic*

NAJVAŽNIJI REZULTATI ISTRAŽIVAČKOG I DOKUMENTACIJSKOG CENTRA CENDO

- Pomoć u ostvarivanju prava osoba koje su preživjele Holokaust:
 - “Švicarski fond” (direktorica dr. sc. Melita Švob) bio je prvi fond pomoći koji je jednokratnom donacijom obuhvatio Židove u postkomunističkim zemljama istočne Europe. Registrirano je više od 90 % preživjelih Holokausta u 60 naselja Hrvatske. Ured Claims-a, kojeg je vodila Melita

Švob, za CEEF (Central and Eastern European Fund), brinuo se za Židove (njih oko 500) koji su bili u logorima, getima ili su preživjeli krijući se.

- Baza o žrtvama Holokausta u Zagrebu (u suradnji s ing. Zoranom Mirkovićem) osnovana je 2000. Baza žrtava Holokausta svih židovskih općina postavljena je 2007. na web stranici www.cendo.hr i može se pretraživati, tražiti ispravke i dopune. Do sada je primljeno više od tisuću pisama koja se unose u bazu (što rade naši mladi članovi). Baza se radi u suradnji s Jad Vašemom.

- web stranica www.cendo.hr osnovana je 2007. Na stranici se nalaze rubrike: Vijesti i arhiva, baza žrtava Holokausta, dokumentacija, publikacije i istraživanja, bibliografija, židovske općine, foto galerija, multimedija i linkovi
- Socijalna i zdravstvena anketa — anketa za osobe starije od 65 godina (preživjeli Holokausta) u cijeloj Hrvatskoj (JOINT). Napravljena je publikacija s rezultatima ankete i CD na hrvatskom i engleskom
- Arhiv (sakupljene dokumentacije). Katalozi za židovske općine, logore

- u NDH, popise stanovništva, knjige i časopise, organizacije, alije, NOB, itd.
- Izložbe (izrada panoa, eksponata, kataloga, pozivnica, filma, CD i DVD-a)
- “Jewish resistance to the Final solution” (Bruxelles); “Still going strong 1945.-2005.” (Amsterdam); “Židovski rapski bataljun”; EUAS konferencije u Zagrebu (2007., 2012. i 2016.) Izložbe knjiga i publikacija; “Holokaust u Hrvatskoj”; “Opatija 2007. - 2017.”; “Vremeplov”; “Preživjeli” Limud 2018..
- Publiciranje rezultata istraživanja

JEVREJSKO GOSPOJINSKO DOBROTVORNO DRUŠTVO U LUDBREGU

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Četiri teške i krvave godine Prvog svjetskog rata uvelike su izmjenile gospodarsko i društveno stanje u ovim krajevima. Osim što je nestalo višestoljetne Austro-Ugarske i stigla najprije Država Slovenaca, Hrvata i Srba pa potom Kraljevstvo sa Srbijom, promjenile su se granice, nestalo je mnogih plemićkih veleposjeda, likvidirane neke organizacije. U malom podravskom gradiću Ludbregu, nakon 1918. dolazi do utemeljenja

nekoliko udruga u sklopu Izraelitičke bogoštovne općine Ludbreg. Većinom su im članovi bili Židovi iz samog Ludbrega, dok su se oni iz okolnih sela rjeđe odazivali. Najprije je na sam Božić 1918. osnovan Cionističko udruženje “Agudat Cijon” u koje se odmah učlanila cjelokupna prisutna omladina. Rabin Josef Leopold Deutsch inicirao je početak hebrejske škole. Dužnost predsjednika dugo je obavljao ugledni ludbreški trgovac tekstilom Rudolf Appler. Istovremeno, s radom započinje i Hevra kadiša, sveto društvo. Članovi su vodili brigu o bolesnima i nemoćnima te umrlim članovima zajednice.

FOTOGRAFIJA: JEVREJSKO GOSPOJINSKO DOBROTVORNO DRUŠTVO U LUDBREGU

LUDBREG

Zabava. Jevrejsko dobrotvorno gospojinske društvo u Ludbregu priredjuje u nedelju 23 o. mj. u 5 sati po podne, u dvorani g. Flzira zabavu sa rasporedom: Bethoven: I. Romanca, Božo Schlesinger. Ja hoću dva muža, gdjica Giza Deutsch. Humek: Ruske saonice, Finka Gross i Ljarka Weiss Bruch: Kol Nidreh, Vlado Schlesinger. Marionetsko kazalište za djecu. Poslije programa ples. — Ovo je društvo osnovano u januaru, dve godine, pa mu je to prva javna produkcija. Svrha je društva potpomaganje siromaha u našoj domovini bez razlike vjere. Za ovu zabavu vlada u Ludbregu i okolici vrlo veliki interes.

FOTOGRAFIJA: JEVEJSKO GOSPOJINSKO DOBROTOVORNO DRUŠTVO U LUDBREGU

Osim Hevre kadiše, društvo karitativnog tipa bilo je i "Jevrejsko gospojinsko dobrotvorno društvo u Ludbregu". Pravila ovog društva donesena su na glavnoj skupštini, održanoj 6. prosinca 1931., a odobrena u travnju 1932. od organa kraljevske vlasti. U doba kada je velika većina žena bila nezaposlena te nesamostalna u upravljanju financijama, Gospojinsko društvo usmjerilo je svoje aktivnosti upravo prema njima. Svrha društva bilo je materijalno potpomagati stradalnike, naročito siromašne bolesne gospođe, siromašne roditelje, udovice i siročad te darivati siromašne mladenke na dan vjenčanja. Novac se stjecao od godišnjih prinosa redovitih članica, kamata na glavnice, dobrovoljnih darova, prihoda od raznih zabava u organizaciji društva i milodara. Uplatom u iznosu od 500 din, postajalo bi

se članicom — utemeljiteljicom. Društvo je bilo pod nadzorom Izraelitičke občine Ludbreg. Za prvu predsjednicu bila je izabrana Vilma Schlesinger, ugledna supruga ludbreškog odvjetnika dr. Leona Schlesingera i majka četvorice sinova. U to je vrijeme dr. Schlesinger obavljao funkciju predsjednika Izraelitičke občine. Vilma je bila nadarena glazbenica, odlično je pjevala i svirala piano. Tajničke je poslove obavljala Hermina Gross, supruga bankara Ignaca Grossa. Supotpisnice Pravila društva bile su Elza Scheyer, Gizela Deutsch i Irma Scheyer. Gospojinsko društvo održalo je 23. listopada 1933. svoju prvu javnu aktivnost. Najprije je nakon svečanog obreda u sinagogi proslavljeno 30 godina djelovanja rabina Deutscha, a potom je održana zabava s glazbenim programom.

Nastupili su braća Schlesinger na violinama, Gizela Deutsch, Finka Gross i Ljarka Weiss, članice Društva. Poslije je bio ples. O tome svjedoči i članak iz Varaždinskih novosti: sam program je odlično izveden pa su sve tačke uz buran pljesak morale biti ponovljene. Moralan i materijalan uspjeh je bio iznad svakog očekivanja. Čisti prihod će se razdijeliti među siromašne i nemoćne bez razlike vjere. Skromni novčani pokloni dodjeljivani su svima, bez obzira na vjeroispovijest. Siromašnim učenicima poklanjali su se kaputići i odijela te cipele. Mnogim su učenicima to bile prve prave cipele u životu. Uskoro se javlja i prorežimska udruga "Kneginja Zorka" sličnih ciljeva, u koju pristupa više Židovki, među njima i Vilma Schlesinger.

Jevrejsko gospojinsko društvo nastavilo je s radom još nekoliko godina sve dok i službeno nije zabranjeno od strane ustaških vlasti NDH. Tragičnu sudbinu doživjela je predsjednica Vilma Schlesinger. Uhapšena je u ljeto 1941., odvedena u Zagreb pa je pobjegla u Primorje. Završila je u talijanskom logoru Rab gdje je ostala i nakon oslobođanja otoka od partizana 1943.. Nakon što su na otok stigli Nijemci, Vilma je uhvaćena i gubi joj se trag. Stradala je kao žrtva Holokausta ili u Auschwitzu ili u zloglasnoj Rižarni u Trstu.

KOL YISRAEL AREVIM ZEH BEZEH — SVI ŽIDOVI SU ODGOVORNI JEDNI ZA DRUGE

PIŠE: NATAŠA BARAC

Kada se 230 delegata, predstavnika židovskih zajednica iz 32 zemlje, sastalo u kolovozu 1936. godine u Ženevi kako bi osnovali Svjetski židovski kongres (WJC) svima je bilo jasno da se nalaze pred važnim povijesnim trenutkom u kojem se još jednom, kao toliko puta prije u povijesti, nad židovski narod nadvila velika opasnost: Židovi su se u nacističkoj Njemačkoj već suočavali s progonima i stalnim ograničavanjem svojih prava, a val antisemitizma nezaustavljivo se širio Europom.

Glavni cilj nove organizacije, čiji je prvi predsjednik bio Julian Mack, bila je mobilizacija židovskog naroda i demokratskih snaga protiv nacističke prijetnje, ali jasno su bili zacrtani i ciljevi kojima se ova organizacija bavi i danas — a to su borba za jednaka politička i gospodarska prava Židova u svijetu, pružanje podrške židovskoj državi te stvaranje tijela koje će predstavljati Židove diljem svijeta, a koje će biti demokratski organizirano i moći reagirati na pitanja od općeg interesa za židovske zajednice.

WJC je na svom kongresu 1942. upozorio slobodan svijet da se u Europi provodi Holokaust nad Židovima te tražio od

WORLD
JEWISH
CONGRESS

FOTOGRAFIJA: KOL YISRAEL AREVIM ZEH BEZEH — SVI ŽIDOVI SU ODGOVORNI JEDNI ZA DRUGE

američkih i britanskih čelnika da poduzmu hitne akcije u povijesnom “Riegnerovom telegramu” kojeg je poslao tadašnji glavni tajnik WJC-a general Gerhart Riegner. WJC je na tom kongresu uspostavio odbor za pomoć židovskim izbjeglicama te počeo surađivati s Međunarodnim odborom Crvenog križa u pokušaju da zaštite Židove u zemljama pod nacističkom okupacijom.

Tijekom Drugog svjetskog rata WJC je aktivno lobirao kod savezničkih vlada da daju vize židovskim izbjeglicama iz Europe, više ili manje uspješno. U travnju 1945. WJC je uspio dogovoriti oslobađanje

4.500 logoraša iz koncentracijskog logora Ravensbrück kroz direktne pregovore s vođom SS-a Heinrichom Himmlerom. Nakon Drugog svjetskog rata WJC je poduzimao napore u ponovnoj izgradnji devastiranih židovskih zajednica u Europi, pružao pomoć raseljenim osobama i preživjelim žrtvama Holokausta, te tražio suđenja nacističkim vođama.

Pedesetih godina 20. stoljeća predsjednik WJC-a bio je Nahum Goldmann. On je 1951. ustanovio Konferenciju o materijalnim potraživanjima protiv Njemačke (Claims Conference) čija zadaća je bila pitanje odšteta. Godinu dana

kasnije s tadašnjom Saveznom Republikom Njemačkom potpisan je Sporazum iz Luxembourga a zahvaljujući tom sporazumu gotovo 300.000 preživjelih žrtva Holokausta počelo je dobivati novčane kompenzacije za svoje patnje. Te isplate traju već više od šest desetljeća. WJC je bio aktivan i u brojnim drugim važnim pitanjima poput pregovora sa švicarskim bankama, te pregovorima s europskim zemljama oko restitucije i kompenzacije židovske imovine.

Pod vodstvom Edgara M. Bronfmana, koji je bio predsjednik WJC-a od 1979. do 2007. godine, WJC je svijetu — između ostaloga — izložio zatajenu nacističku prošlost bivšeg austrijskog predsjednika i glavnog tajnika UN-a Kurta Waldheima.

Danas, nakon dugih godina djelovanja i upornog rada, možemo reći da je WJC međunarodna organizacija koja predstavlja židovske zajednice i organizacije u 100 zemalja svijeta. WJC predstavlja pluralitet židovskog naroda, a u samoj srži postojanja ove organizacije nalazi se talmudska izreka “Kol Yisrael Arevim Zeh beZeh” (Svi Židovi su odgovorni jedni za druge). WJC se smatra svojevrsnom “diplomatskom rukom židovskog naroda” i oduvijek je vrlo aktivan u brojnim kampanjama važnim za židovski narod.

Od 2009. predsjednik WJC je Ronald S. Lauder, a organizacijom upravlja Izvršni odbor koji se redovito sastaje. Važne odluke donose se i na sastancima Upravnog odbora te na Skupštinama WJC-a koje se organiziraju svake četiri godine i na kojima sudjeluju izaslanici svih židovskih zajednica. WJC je podijeljen u pet regionalnih ogranaka: WJC Sjeverne Amerike, Latino-američki židovski kongres, Europski židovski kongres, Euro-azijski židovski kongres i WJC Izrael.

Sjedište WJC nalazi se u New Yorku, a organizacija ima svoje međunarodne urede u Bruxellesu, Jeruzalemu, Parizu, Moskvi, Buenos Airesu i Ženevi. WJC ima

THE WORLD JEWISH CONGRESS

1936-2016

Foreword by **Ronald S. Lauder**

Edited by **Menachem Z. Rosensaft**

FOTOGRAFIJA: KOL YISRAEL AREVIM ZEH BEZEH — SVI ŽIDOVI SU ODGOVORNI JEDNI ZA DRUGE

posebni savjetodavni status u Gospodarskom i socijalnom vijeću Ujedinjenih naroda, a desetljećima održava i privilegirane odnose sa Svetom stolicom te

stalno razvija dijalog s Rimokatoličkom crkvom, ali i drugim religijama.

ŽIDOVSKA AGENCIJA I SAN O ŽIDOVIMA U VLASTITOJ DRŽAVI

PIŠE: NATAŠA BARAC

Židovska agencija za Izrael ili HaSochnut HaYehudit L'Eretz Yisra'el najveća je židovska neprofitna organizacija na svijetu. Zadaća ove agencije je da "potakne Židove diljem svijeta da se povežu sa svojim narodom, nasljeđem i zemljom, te da ih ohrabri u izgradnji židovske budućnosti i jakog Izraela" a to radi već dugi, dugi niz godina.

Osnovana pod imenom Palestinski ured (cionističke organizacije) 1908. godine u Jaffi, ova organizacije bila je ustvari operativno krilo cionističke organizacije u tadašnjoj Palestini koja je bila pod kontrolom Otomanskog carstva. Glavna zadaća Palestinskog ureda bilo je predstavljanje Židova u tadašnjoj Palestini u pregovorima s turskim sultanom i turskim vlastima, pomoć židovskim imigrantima te kupovina zemlje kako bi se Židovi na njoj mogli naseliti.

Palestinski ured bio je osnovan inspiriran vizijom Theodora Herzla o osnivanju židovske države. Kada je na početku 20. stoljeća sve veći broj Židova počeo dolaziti u tadašnju Palestinu, kupovina zemlje postalo je ključno i važno pitanje. Uz pomoć Židovskog nacionalnog fonda, Palestinski ured počeo je kupovati zemlju i u nekoliko desetljeća ustanovio

FOTOGRAFIJA: ŽIDOVSKA AGENCIJA I SAN O ŽIDOVIMA U VLASTITOJ DRŽAVI

je stotine mošava i kibuca. A onda je uslijedio Prvi svjetski rat i tadašnja Palestina potpala je pod britanski mandat. Novi odnosi u regiji donijeli su nove izazove pa je Palestinski ured spojem s Cionističkom komisijom kojom je predsjedao dr. Chaim Weizmann (tada predsjednik britanske cionističke federacije). On je restrukturirao Palestinski ured i osnovao odbore za poljoprivredu, doseljavanje, obrazovanje, zemlju, financije, imigracije i statistiku.

Godine 1929. organizacija je dobila novo ime, rekonstruirana je i službeno inaugurirana kao Židovska agencija za Palestinu na 16. Cionističkom kongresu održanom u Zürichu. Novo tijelo je dobilo i veći broj članova a uključeni su i predstavnici određenog broja necionističkih židovskih pojedinaca i organizacija koji su bili zainteresirani za židovska naselja u Palestini. Velik broj njih bio je više filantropski nego politički nastojen, a Židov-

ska agencija je nastavila s radom u okviru promjena i ideja Chaima Weizmanna o načelu jednakosti između cionista i necionista koji zajedno rade na izgradnji židovskog nacionalnog doma.

Među onima koji su sudjelovali u radu Židovske agencije za Palestinu bila su i velika imena poput Leona Bluma i Alberta Einsteina. Ali Weizmanova ideja o suradnji cionista i necionista nije se ukazala plodonosnom pa je tako do 1947. Židovska agencija uglavnom postala cionistička. Rad agencije je od 1929. do 1948. godine bio podijeljen u četiri glavna odbora: upravni odbor (zadužen za vanjske odnose židovske zajednice u Palestini), odbor zadužen za sigurnost, odbor za alije i odbor za obrazovanje.

Od 1934. do 1948. Židovska agencija pomagala je Židovima da dođu u svoju pradomovinu bez obzira na kvote koje su odredili Britanci. A za to je bio zadužena

“institucija za imigraciju B” ili “HaMosad LeAliyah Bet”: u navedenom razdoblju Agencija je zajedno s drugim organizacijama pomogla više od 150.000 ljudi u njihovim nastojanjima da uđu u Palestinu, organiziravši ukupno 141 putovanje na 116 brodova. Potencijali imigranti bili su Židovi koji su bježali od nacističkih zločina u Europi, a nakon Drugog svjetskog rata preživjeli koji su se nalazili u logorima za raseljene osobe. Veliki broj brodova Britanci su spriječili u pokušajima da dođu do Palestine, ali nekoliko tisuća Židova ipak je uspjelo u svojim namjerama. Tih godina Agencija je počela koristiti tzv. metodu “toranj i ograda” kojom su doslovce preko noći bili u stanju uspostaviti nova židovska naselja, bez prethodne dozvole britanskih vlasti. Naselja su bila izgrađena na zemlji koju je Agencija kupila i temeljila su se na otomanskom zakonu da niti jedna zgrada koja ima krov ne smije biti srušena.

Židovska agencija je odigrala važnu ulogu i tijekom Drugog svjetskog rata, pa je tako 1933. s nacističkom Njemačkom ispregovarala dogovor Ha'avara prema kojem je oko 50.000 njemačkih Židova dobilo dozvolu da napuste Njemačku. Od 1933. do 1948. spašeno je više do 5 tisuća mladih Židova iz Europe. Oni su dovedeni u Palestinu i bili smješteni u posebne škole. Ilegalne alije nastavile su se i nakon Drugog svjetskog rata, pa je između 1945. i 1948. u Palestinu došlo 66 brodova s izbjeglicama.

Židovska agencija sudjelovala je i u pokretu otpora protiv britanske vlasti a nakon što su Ujedinjeni narodi izglasali plan o podjeli Palestine, Židovska agencija je zajedno sa Židovskim nacionalnim vijećem oformila Nacionalno vijeće i nacionalnu administraciju. Nakon proglašenja neovisnosti 14. svibnja 1948. ova dva tijela su oformila privremenu vladu Države Izrael. Židovska agencija odigrala je središnju ulogu u osnivanju i razvoju Države Izrael. David Ben Gu-

rion bio je predsjednik Izvršnog odbora Agencije od 1935. i upravo je u tom svojstvu 14. svibnja 1948. godine proglasio neovisnost nove Države Izrael, te postao prvi izraelski premijer.

Nakon proglašenja države, Židovska agencija fokusirala se na gospodarski razvoj zemlje i prihvata velikog broja imigranata, te je stoga malo promijenjena i struktura agencije. Samo godinu dana nakon uspostave Države Izrael, Židovska agencija u zemlju je dovela 239.000 preživjelih žrtava Holokausta iz logora za raseljene osobe u Europi i na Cipru. U godinama koje su uslijedile, Agencija je organizirala prebacivanje Židova iz arapskih zemalja. Od 1948. do 1952. oko 700.000 imigranata došlo je u novu državu. Židovska agencija pomogla im je da izgrade nove živote. Bilo je jasno da je jedan od uvjeta za brzo prilagodbu znanje jezika, pa je Agencija ustanovila škole za brzo učenje hebrejskog. Prva takva škola bila je Ulpan Etzion a prvi student koji se upisao u tu školu bio je Ephraim Kishon. Agencija se također brinula i za hranu, smještaj i obrazova-

nje novih imigranta. Od 1948. do danas, Židovska agencija za Izrael dovela je tri milijuna imigranata u Izrael i pružila je tranzicijski smještaj u “prihvatnim centrima” koji postoje diljem Izraela. Danas se Židovska agencija velikim dijelom bavi jačenjem židovskog identiteta među mladim Židovima diljem svijeta.

Od 2017. godine Židovska agencija provodi i/ili financira program diljem svijeta koji se odnose npr. na dovođenje Židova u Izrael kako bi doživjeli “iskustvo Izraela ili kroz program “Izrael u vašoj zajednici” koji uključuje veliki raspon izraelskog obrazovanja ili programa za židovske zajednice. U Izraelu Židovska agencija pomaže osjetljivim skupinama Izraelaca, Židovima i Arapima. Židovska agencija financira se uglavnom od Židovske federacije sjeverne Amerike; velikih židovskih zajednica i federacija, te donatora i zaklada iz Izraela i svijeta.

Za svoj je dugogodišnji rad agencija dobila brojna priznanja ali vjerojatno najvažnije priznanje je uspjeh Države Izrael i brojnih imigranata kojima je pružen novi život.

FOTOGRAFIJA: ŽIDOVSKA AGENCIJA I SAN O ŽIDOVIMA U VLASTITOJ DRŽAVI

ABRAMOVICH DONIRAO 5 MILIJUNA DOLARA ŽIDOVSKOJ AGENCIJI

PIŠE: F.C.

Ruski oligarh i filantrop Roman Abramovich, koji posjeduje i izraelsko državljanstvo, dao je u lipnju 5 milijuna dolara Židovskoj agenciji za pomoć u borbi protiv antisemitizma diljem svijeta.

Razlog zbog kojeg se Abramovich odlučio na ovaj potez je sve veći broj antisemitskih incidenata u Europi, SAD-u i drugdje.

Proteklih godina zabilježen je porast antisemitskih incidenata u Ujedinjenom Kraljevstvu, Francuskoj i ostatku Europe, ali i SAD-u. Neki od tih incidenata bili su posebno nasilni, te istaknuli potrebu za boljim nadzorom, te jačim obavještajnim i sigurnosnim mjerama za židovske zajednice u svijetu. Abramovich nije komentirao ovaj potez, ali predsjednik Židovske agencije za Izrael Isaac Herzog izrazio je svoju zahvalnost.

“Židovske zajednice u raznim zemljama pokušavaju se nositi s brojnim opasnim antisemitskim napadima. Pozdravljam i čestitam potez Romana Abramovicha koji je poduzeo jaku inicijativu u borbi protiv antisemitizma i zahvalan sam za njegov doprinos naporima Židovske agencije da osigura sigurnost Židova u njihovim zajednicama diljem svijeta”, rekao je Herzog.

FOTOGRAFIJA: ABRAMOVICH DONIRAO 5 MILIJUNA DOLARA ŽIDOVSKOJ AGENCIJI

Milijarder Roman Abramovich, poznat između ostaloga i po tome što je vlasnik nogometnog kluba Chelsea, dobio je izraelsko državljanstvo 2018. nakon što je u Ujedinjenom Kraljevstvu imao problema s produženjem vize, te je njegov boravak u Britaniji bio nemoguć. Izraelski državljani mogu u Ujedinjenom Kraljevstvu boraviti do šest mjeseci bez vize, ali ne mogu raditi.

Napetosti između Ujedinjenog Kraljevstva i Rusije bitno su se pojačale nakon što je 2018. u Salisburyju otrovan bivši ruski špijun Sergej Skripal. To je dovelo do toga da je britanska vlada po-

strožila ograničenja posebica za bogate strane državljane koji žele dobiti vizu koja omogućuje ulaganja. Tzv. investicijsku vizu mogu u Ujedinjenom Kraljevstvu dobiti državljani bilo koje strane zemlje ako su spremi uložiti dva milijuna funti u britanske tvrtke.

Abramovich je do sada donirao oko 500 milijuna dolara za razne židovske institucije posebice u Rusiji i Izraelu, a sveukupno je do sada dao više od 2,5 milijardi dolara za razne dobrotvorne organizacije.

TRIDESET GODINA ZAKLADE RONALD S. LAUDER

PIŠE: J.C.

Zaklada Ronald S. Lauder vodeća je organizacija koja radi na revitaliziranju života europskih židovskih zajednica kroz obrazovanje, a tu važnu zadaću obavlja već više od trideset godina.

Od svog osnutka 1987. godine, Zaklada Ronald S. Lauder radila je na izgradnji židovskog života u središnjoj i istočnoj Europi kroz osnivanje dana židovskih škola, ljetnih kampova i klubova za mlade.

“Osnovao sam Zakladu Ronald S. Lauder, jer sam bio duboko zabrinut time da gubimo generacije židovske djece u središnjoj i istočnoj Europi”; kazao je povodom 30. godišnjice osnivanja njezin osnivač Ronald S. Lauder.

“Trideset godina kasnije, programi Zaklade koji se odnose na obrazovanje i život židovskih zajednica izgradili su dvije generacije židovske kulture. Bojim se da bi židovski život, da nismo osnovali Zakladu, danas izgledao drugačije u središnjoj i istočnoj Europi, a u nekim dijelovima vjerojatno ne bi ni postojao. Ponosan sam na sve ono što je dosada učinjeno i već gledam u budućnosti u kojoj nas čeka daljnji rast, širenje i uspjeh”, napisao je Ronald Lauder. Rabin Josh Spiner, izvršni dopredsjednik Zaklade, kazao je kako je iz “prve ruke vidio kako su zahvaljujući naporima Zaklade ponovno izgrađene židovske zajednice nakon uništenja tijekom Holokausta i nakon pretrpljenih posljedica komunizma”

“Naš zajednički rad na tome da unesemo židovski život u zajednice diljem

FOTOGRAFIJA: TRIDESET GODINA ZAKLADE RONALD S. LAUDER

Europe ojačao je židovske zajednice od Budimpešte do Berlina i povezoao dvije generacije Židova s njihovom vjerom i zajednicom”, istaknuo je rabin Spiner.

Tijekom trideset godina, Zaklada Ronald S. Lauder utjecala je na živote više od 35.000 djece i njihovih obitelji kroz

brojne programe koje uključuju dječje vrtiće, centr za mlade, ljetne kampove, programe obuke za rabine i brojne druge. Zaklada Ronald S. Lauder trenutačno djeluje u dvanaest škola u deset europskih zemalja.

BEČKI ŽIDOVSKI SALONI

PIŠE: NATAŠA BARAC

Moderno doba donijelo nam je i nove tehnologije i nove načine komuniciranja, pa se tako danas sve češće umjesto u realnome svijetu, družimo virtualno na društvenim mrežama. Mladi danas teško mogu zamisliti kako su se ljudi družili prije interneta, Facebooka i svih mogućih društvenih mreža i aplikacija, preko kojih oni stvaraju svoje “mreže” prijatelja, suradnika, poslovnih partnera — svoje mreže utjecaja.

U razdoblju od 1780. pa do 1938. bečki saloni bili su mjesta koja bi se danas najbolje mogla opisati kao tadašnje “društvene mreže” ili mjesta na kojima su ljudi stvarali svoje “mreže” prijatelja i utjecali na tadašnje društvo. Većinu bečkih salona tada su vodile njihove židovske “domaćice”, a ti prostori za komunikacije bili su također mjesta emancipacije i osnaživanja te stoga posebno važni za žene koje su tada još uvijek bile isključene iz javnog života ali i za razvoj kritičnog, civilnog društva srednjeg društvenog sloja.

Tim salonima nedavno je u Beču posvećena izložba “Mjesta za boravak: saloni — prostor emancipacije”. Tristotinjak eksponata pokazalo je i dokumentiralo ulogu žene i poznate bečke židovske salone od kraja 18. stoljeća pa sve do pred početak Drugog svjetskog rata. Velika izložba u palači Eskeles obuhvaćala je fotografije,

FOTOGRAFIJA: BEČKI ŽIDOVSKI SALONI

crteže, ulja na platnu, knjige, namještaj, odjeću te video projekcije.

Prema riječima direktorice Židovskog muzeja u Beču Danielle Spera bio je to zajednički istraživački projekt cijelog tima muzeja, a izložba je prikazala dio židovske povijesti, te ulogu žena koje su u svojim kućama i stanovima organizirale salone koji su od 1780. do 1938. bili središte umjetničkog, političkog i društvenog života te mjesta emancipacije i komunikacije i potvrđivanja žena.

“Izložba prikazuje interijere bečkih salona, koji su bili jednostavno namješteni i funkcionalni, mjesta razgovora koja su osjećivali protagonisti književne, kazališne, likovne i glazbene scene, ali i političkog i gospodarskog života”, istaknula je.

Na izložbi su prikazani saloni Fanny Arnstein i Josephine Wertheimstein, kao i reformistički saloni Berte Zuckerkandl i Eugenie Schwarzwald. U tim salonima raspravljalo se o politici i kulturi, o gospodarstvu i skandalima, te o svim aspektima

društvenog života Beča. Izložba je prije svega pokazala važnost bečke salonske kulture, koju je nakon Drugog svjetskog rata ponovno pokušala obnoviti Hilde Spiel, nakon povratka iz egzila u Engleskoj, koja je tu kulturu ponovno učinila "salonfähig" (socijalno prihvatljivom).

Uz ostale gosti salona bili su književnici Hugo von Hofmanstahl, Arthur Schnitzler, Stefan Zweig, glazbenici Arnold Schönberg, Gustav i Alma Mahler, slikari Oskar Kokoschka, Gustav Klimt, arhitekti Otto Wagner, Josef Hoffman i Adolf Loos.

Berta Zuckerkandl, Eugenie Schwarzwald, Josephine i Franziska von Wertheimstein bile su poznate bečke židovske "salonnières" koje se opravdano mogu smatrati pokretačima modernizma s kraja stoljeća. Uz ova četiri salona i njihove domaćice, poznati su bili i konvencionalniji saloni u palačama Todesco ili Wittgenstein. Židovski saloni stvarno su predstavljali svojevrsnu židovsku instituciju. Iako su židovski saloni postojali i u kulturnom životu Pariza i Berlina, ti su saloni upravo u Beču saživili u pravom smislu. Čak su i najprivilegiranije židovske obitelji, s najboljim vezama, bile isključene iz života bečke aristokracije, a uz pojavu male ali sve jače srednje klase, postalo je gotovo prirodno da bogate i dobro obrazovane židovske obitelji uspostave svoje vlastite kriterije za društveno uključivanje — a ti kriteriji nisu bili toliko povezani s bogatstvom i položajem već više s kreativnošću i talentom. Glavnim gradom monarhije kružile su priče da se u salonu Fanny von Arnheim redovito mogu susresti lokalni umjetnici ali i ruski car. U židovskim salonima, položaji i titule nisu puno vrijedili, jer Židovi nisu mogli sudjelovati u društvenoj utrci u kojoj su položaji već bili određeni davno uređenom hijerarhijom. Sve do svoje "emancipacije", Židovi nisu smjeli nositi titule osim ako nisu prešli na kršćanstvo, što je bilo vrlo rijetko. Jer za vanjski svijet, Židov je uvijek bio i ostao

Židov, bez obzira na konverzije. Uz takva ograničenja, bogati Židovi su se počeli zanimati za sve ono što aristokraciju nije zanimalo. Naravno, aristokracija je na neki način patronizirala slikare i kompozitore, ali vrlo rijetko je patronizirala inovacije, pa tako nisu pokazivali ni poseban interes za knjige ili novine. Tako su židovski saloni prvenstveno i prije svega postali prava mjesta kulture, literarne institucije na kojima su sudjelovali i slikari i muzičari: pjesnici bi čitali svoje stihove, glumci recitirali, muzičari svirali a slikari pokazivali svoja najnovija platna. Svatko tko je bio zanimljiv, zabavan i dobar u održavanju zanimljive konverzacije, bio je dobrodošao gost. U bečkim židovskim salonima, "elitu" su činili najduhoviti i najpametniji, bez obzira na titulu koju su nosili ili nisu nosili.

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća Franziska von Wertheimstein, koja je preuzela salon od svoje majke Josephine, u svom je salonu okupljala stariju generaciju pisaca koje je predstavljao Ferdinand von Saar. Vila obitelji Wertheimstein privlačila je umjetnike iz čitavog svijeta, ali i iz okolnog mjesta Döblinga. Kada je Franziska preminula 1907. godine, intelektualna krema prebacila se u vilu novopečenog bračnog para Berte Szeps i njezinog supruga Emila Zuckerkandla. Berta je dolazila iz obitelji frankofila, te je u više navrata ugostila braću Clemenceau, Georgea (uglednog francuskog političara) i Paula. Njezina sestra se udala za Paula Clemenceau, a Berta je odbila Georgeovu bračnu ponudu. Bertin osobni život bilo je jednako zanimljiv kao i život njezinog salona u kojem su Klimt, Kolomann Moser i Carl Moll osnovali secesijski pokret 1897. godine, a 23 godine kasnije u tom istom salonu su Hofmannsthal, Strauss i Max Reinhardt osnovali festival u Salzburgu. Berta je tijekom Prvog svjetskog rata radila kao špijunka i bila je jedna od najutjecajnijih novinarki u Beču. Nakon nacističkog pri-

pojenja Austrije Njemačkoj, ona je pobjegla prvo u Pariz, a zatim u Alžir.

Važan i ugledan bio je i salon Eugenie Schwarzwald, ambiciozne mlade žene koja je otišla na sveučilište u Švicarskoj kako bi tamo stekla doktorat. U to vrijeme žene u Austriji nisu smjele ni studirati, a kamoli doktorirati. Eugenie Schwarzwald bila je velika pobornica obrazovanja žena i vodila je školu koju su pohađale neke od najpametnijih mladih žena tadašnjeg Beča: buduća supruga Bertolta Brechta, glumica Helene Wiegel, književnice Vicky Baum i Hilde Spiel, psihoanalitičarke Anna Freud i Else Pappenheim. Školu je osmislio Adolf Loos, a Eugenie Schwarzwald u školi je angažirala Oskara Kokoschku kao profesora umjetnosti i Adolfa Loosa kao profesora arhitekture.

Kultura bečkih salona nestala je pripajanjem Austrije nacističkoj Njemačkoj. Organizatorice salona poput Berte Zuckerkandl, Hilde Spiel, Fany Arnstein i drugih morale su napustiti Beč, jer više nisu bile poželjne. A s njima je nestalo i jedno veliko razdoblje...

FOTOGRAFIJA: BEČKI ŽIDOVSKI SALONI

JEWISH CARE — ŽIDOVSKA SKRB U VELIKOJ BRITANiji

PIŠE: VESNA DOMANY HARDY

Kad je židovska dobrotvorna udruga Jewish World Relief 1992. iz opsjednutog Sarajeva izvela i spasila konvoj pripadnika tamošnje 500 godina stare židovske zajednice, doveli su većinu njih u London gdje su o njima početnu brigu preuzeli domaćini-lokalne karitativne židovske udruge, poput npr. udruge Jewish Care (židovska skrb). Osim prvotnog zbrinjavanja oko smještaja ili zdravstvene pomoći, omogućili su im učenje jezika, pomoć u kreditima kod pronalaženja stanova i zaposlenja i općenito bili od ruke oko relativno brze i uspješnije integracije u novoj sredini. Kada su se sarajevski Židovi dovoljno osamostalili i potražili vlastite stanove, karitativne su židovske udruge inzistirale da ostanu živjeti u istom sjevernom djelu Londona kako bi se njihova zajednica mogla održati. Gotovo 25 godina kasnije, londonski ogranak sarajevske Benevolencije i dalje aktivno djeluje, premda su londonski Sarajlijci u međuvremenu ostarjeli, njihova su, u dolasku još mala djeca već odavno završila fakultete, našla zaposlenja, dok su nas nažalost, s vremenom, neki ostavili zauvijek. Preostali se sastaju redovno na proslavama židovskih i drugih praznika ili izletima, često u Shalvati, centru za

brigu preživjelih stradalnika Holokausta koja je pod okriljem udruge Jewish Carea.

Slučaj je htio da sam među ovim Sarajlijama pronašla meni do tada nepoznatu rodbinu majčine obitelji Izrael. Do njihovog dolaska u London nisam znala da postoje, ni da su stariji izdanci ove grane majčine obitelji preživjeli Drugi svjetski rat, a druženje s njima meni i mojoj obitelji značajno je obogatilo londonsku egzistenciju. Kako su neke pripadnice moje novo/stare obitelji već godinama zaposlene u u Jewish Careu i srodnim udrugama, kroz druženje s njima saznala sam mnogo više o židovskim karitativnim udrugama i njihovom širokom opsegu djelatnosti.

Najveća udruga socijalne brige židovske zajednice u Velikoj Britaniji. Jewish Care formirana je 1990. stapanjem dviju srodnih karitativnih udruuga, obje s dugom poviješću i dugogodišnjim dragocjenim iskustvom. Njihova povijest zadire u daleku prošlost i tradiciju pomaganja zajednice kada i gdje je njenim članovima potrebno.

Godine 1859. članovi "Starateljskog odbora", kasnije poznatijeg kao "Jewish Care, utemeljili su prvu dobrovoljnu udrugu za pomoć najsiromašnijima u

njihovoj zajednici. U to vrijeme pripadnici židovske zajednice, njih 25.000 do 30.000, većinom su bili siromašni pri došlice s malom ili nikakvom imovinom, izbjegli iz zemalja gdje su bili podvrgnuti diskriminacijama i pogromima. Od polovine 19. stoljeća, u vrijeme vladavine kraljice Viktorije, dobrotvorne udruge i društva nicala su svugdje u Velikoj Britaniji. Veliki broj takvih udruuga osnivane su isključivo za pomoć određenim grupama kao slijepima, siromašnima, starim ljudima ili siročadi. Sve te udruge imale su specifična pristupna pravila i djelovale neovisno od ostalih.

Židovski "Starateljski odbor" nastao je iz potrebe povezivanja djelatnosti brojnih karitativnih židovskih udruuga i društava kakva su tradicionalno ispomagala siromašne članove zajednice odjećom, hranom ili pružale pomoć bolesnicima, starcima i djeci. Odbor je imao zadaću razmatranja i ispitivanja pojedinih slučajeva, administraciju privremene pomoći, usmjeravanje molbi prema odgovarajućim agencijama za dugotrajniju pomoć i općenito pružanje podrške suradnji i spajanju postojećih agencija. Početno je "Starateljski odbor" utemeljen s namjerom da se smanji preklapanje djelatnosti

i pojednostavi pristup udrugama u svrhu standarizacije i izjednačavanja razina pomoći. Uslijed velikog siromaštva fondovi udruga židovske zajednice bili su prilično ograničeni pa je bolja suradnja očevidno bila najučinkovitiji način pružanja pomoći.

Još je 1819. utemeljena Židovska sljepačka udruga za pojedinačnu pomoć slijepim Židovima. Stoljeće kasnije židovska zajednica i njene dobrotvorne udruge prošle su kroz drastičnu promjenu kada se zajednica desetorostruko povećala ali i s vremenom stabilnije utemeljila. Uslijed općeg napretka i profesionalizacije, dobrotvorni sektor prerastao je u vitalni dio britanskog društvenog poretka u svakodnevnom životu. Usprkos tome, spajanje djelatnosti i sklapanje partnerstva nisu bili česta pojava stoga je osnivanje Jewish Carea 1980. spajanjem dviju karitativnih židovskih udruga obilježilo preokret u shvaćanjima ne samo židovske zajednice, već općenito u Velikoj Britaniji.

Udruga Jewish Care simbiotski je ukorijenjena u temeljima židovske zajednice. U raznim razdobljima životne dobi, bilo kad da im zatreba, članovi se zajednice mogu obratiti svojoj karitativnoj udruzi, dok ona s druge strane ovisi o zajednici za održavanje potrebnih usluga. Rad udruge ne bi bio moguć bez dobrovoljnog rada u suradnji s profesionalnim osobljem, kao i bez donatora i značajnih odanih sponzora, od kojih neki redovno doniraju milijunske svote za pomoć onima kojima je to potrebno.

U vrijeme kad se u Velikoj Britaniji nacionalna zdravstvena služba, a posebno socijalni rad nalaze pred nepremostivim problemima i svakodnevnim prijetnjama privatizacije na američki način, tim je značajnija uloga židovske karitativne skrbi. Danas više od 70 zdravstvenih i socijalnih službi ove udruge svakog tjedna dotakne na neki način živote 10.000 ljudi. Tri tisuće dobrovoljnih djelatnika

FOTOGRAFIJA: JEWISH CARE — ŽIDOVSKA SKRB U VELIKOJ BRITANIJ

pomažu osoblju od 1.300 stalno zaposlenih u izvršavanju mnogih usluga i servisa. Bitno obilježje ove udruge je poštovanje treće dobi i uvjerenje da stariji ljudi mogu mnogo pridonijeti ako i kad im se omogući smisleni način života, a što je u osnovi cilj udruge.

Ovakav sistem sveobuhvatne brige još je jedinstven, premda postaje uzor za socijalnu brigu u budućnosti. Službe Jewish Carea uključuju cjelovitu brigu oko starijih osoba s psihičkim, osjetilnim ili mentalnim problemima, srčane bolesnike, osobe koje boluju od Parkinsona, Alzheimerova ili drugih formi demencije. To je danas sektor u kojem nacionalna zdravstvena služba zaostaje uslijed smanjene državne financijske podrške kao i zbog rastuće potrebe kriznog postmodernog i postindustrijalnog društva. Upravo radi toga za zbrinjavanje takvih osoba udruga raspolaže s jedanaest rezidencijalnih domova, pet komunalnih i dnevnih centara, tri specifična centra za bolesne od demencije, posebnu službu za mentalno oboljele, ali i apartmane za samostalne osobe.

Židovske vrijednosti i način djelovanja utkani su u etiku udruge po čemu se razlikuje od svih ostalih: Jewish Care je mnogo više od košer obroka i proslava židovskih svetkovina jer obuhvaća sve

verzije židovstva. Tako recimo mnogi klijenti udruge nisu posebno religiozni premda se svejedno osjećaju Židovima a mnogostruke veze povezuju ih s ostalim pripadnicima zajednice. Nekima poštovanje vjere i pridržavanje s tradicijom i običajima oblikuje dan i osmišljava život. U domovima Jewish Carea često se obnavljaju stare međusobne veze, zajednička iskustva iz prošlosti ponovno ih povezuju, a davna poznanstva i prijateljstva se obnavljaju.

Kao jedna od najvećih karitativnih udruga u Velikoj Britaniji i posebno cijenjena zbog socijalne brige, Jewish Care igra aktivnu ulogu u podržavanju ovog sektora i izvan židovske zajednice. Udruga na dnevnoj bazi surađuje s velikim brojem socijalnih udruga i s Nacionalnom zdravstvenom službom. Premda Jewish Care zadovoljava potrebe židovske zajednice kao organizacija ponosi se vlastitom raznolikošću jer u stalnom radnom odnosu zapošljava ekipu od pripadnika 68 nacionalnosti, sa svih kontinenta. Svi zaposlenici izabrali su raditi za Jewish Care jer dijele iste vrijednosti omogućavanja kvalitativne skrbi.

— Za podatke u tekstu o udruzi “Jewish Care” zahvaljujem Lisi Wimborne koja mi je ljubazno poslala svoje izlaganje o radu udruge.

STOGODIŠNJICA SMRTI ROSE LUXEMBURG: NEUNIŠTIVA SNAGA MISLI CRVENE ROSE

PIŠE: JAROSLAV PECNIK

Na berlinskom groblju Friedrichsfeld svake se godine na dan ubojstva uz grob Rose Luxemburg okupi mnoštvo ljudi kako bi odali počast ovoj u svakom pogledu izuzetnoj ženi, koja nije bila poznata samo kao teoretičarka društvenih promjena (s naglaskom na ekonomiju), već je svijet zadužila i zadivila svojom hrabrošću i revolucionarnom djelatnošću, te se s vremenom pretvorila u ikonu međunarodnog radničkog pokreta. Svake godine poklonici lika i djela “Crvene Rose” prekriju njen grob hrpom cvijeća, a posebice su je bogato darivali tradicionalnim crvenim ružama ove godine povodom stote obljetnice od kako su je paravojne postrojbe (Freikorps) brutalno mučile i 15. siječnja 1919. ubile, a tijelo potom bacili u jedan od berlinskih kanala da bi ga vlasti tek nakon nekoliko mjeseci aljkave potrage, našli posve unakaženog. Ovogodišnja obljetnica njene smrti odvijala se u duhu pjesme “Epitaf” koju je Rosi u čast, zgrožen viješću o njenoj smrti, ispjevao slavni Bertolt Brecht (stihove je uglazbio veliki njemački kompozitor Kurt Weil i postale su dio njegovog slavnog

FOTOGRAFIJA: STOGODIŠNJICA SMRTI ROSE LUXEMBURG:
NEUNIŠTIVA SNAGA MISLI CRVENE ROSE

“Berlinskog requiema”, svojevrsne himne Rosi), čime se željelo naglasiti značaj njenog revolucionarnog angažmana i po čemu je ona bila neobična i posebna žena, koja je kao malo tko u 20. stoljeću toliko snažno utjecala na svoje vrijeme

i društvo. Od početaka političke aktivnosti imala je jasno zacrtanu ideju tzv. demokratskog socijalizma i kritizirala revizionizam tadašnjih društvenih gurua njemačke ljevice Karla Kautskog i Eduarda Bernsteina, ukazujući da postoji

suštinska razlika između tzv. prirodne i tzv. povijesne nužnosti; naglašavala je značaj pojedinca kao subjekta promjene, ali i revolucionarne prakse, da bi kasnije oštro kritizirala vođe Oktobarske revolucije, zamjerajući Lenjinu i Trockom da su počinili temeljnu grešku kada su u ime “diktature proletarijata” zapostavili ideju “diktature demokracije”. Među prvima je ukazivala na opasnosti i mogućnosti birokratizacije revolucije unutar radničkog pokreta; tvrdila je kako bez demokracije nema ni socijalizma i obratno, odnosno kako će i proleterska revolucija skrenuti u dogmatizam ukoliko se pretvori u jednopartijsku, jednomnu vlast što se razvojem kulta ličnosti i staljinizma na žalost i obistinilo. Zapisala je: “Nikada nismo bili idolopoklonici formalne demokracije; jasno razlikujemo socijalnu jezgru od političkog oblika građanske demokracije i jasno otkrivamo socijalne nejednakosti i neslobode pod ljuskom formalne jednakosti i slobode. Radnici se ne smiju zadovoljiti ljuskom, već naprotiv moraju osvojiti političku vlast kako bi je ispunili novim socijalnim sadržajima. Stoga, povijesna je zadaća proletarijata kada dospije na vlast da umjesto građanske demokracije stvori socijalističku, ali nikako ne i da ukloni svaku demokraciju”.

Oko ubojstva Rose Luxemburg već se godinama vode polemike i postavljaju pitanja: tko zapravo snosi odgovornost za počinjeni zločin. A povodom stogodišnjice njena ubojstva mistifikacije i kontroverze oko tog pitanja su u Njemačkoj dosegly vrhunac; mnogi upiru prstom u njene negdašnje socijaldemokratske drugove, a najglasniji je ugledni njemački intelektualac lijeve provenijencije Klaus Geitinger, jedan od najupornijih istraživača njena bogatog i inspirativnog i još u mnogo čemu nedovoljno poznatog (i)li kritički obrađenog teorijsko-idejnog opusa. Veliki broj Rosinih tekstova ispisanih na poljskom jeziku (ali i na njemačkom)

“razbacan” je po brojnim svjetskim arhivima i bibliotekama i čeka da ga netko konačno obradi, kompletira i objavi, tako da će se tek tada vidjeti koliko i što je sve pisala ova jedinstvena žena. Poznata izdavačka kuća “Verso” prihvatila se tog velikog i zahtjevnog posla, a naznake što je sve neobrađeno mogu se vidjeti u nedavno objavljenom zborniku radova o liku i djelu R. Luxemburg koji je izazvao i brojne polemike.

Rosa Luxemburg se rodila 5. ožujka 1871. (neki tvrde 1870.), u poljskom gradu Zamość, nedaleko od Lublina, tada u sastavu ruske imperije, kao peto dijete Eliasa i njegove supruge Line (Löwenstein), u relativno dobrostojećoj židovskoj obitelji koja je iznimno držala do obrazovanja svoje djece. Budući da je kao dijete često poboljevala (posljedica toga bila je hromost), morala je puno ležati i tako razvila strast za čitanjem. S obitelji se preselila u Varšavu gdje je pohađala gimnaziju, a nakon što je preživjela antižidovski pogrom (samo jedan u nizu od tada čestih diljem ruskog carstva), zgrožena onim što je vidjela, odlučila se suprotstaviti antisemitizmu, a rješenje je vidjela u približavanju socijalističkim idejama. Ti su pogromi zapravo sudbinski utjecali na nju i obilježili cijeli njezin kasniji rad i život. 1886. priključila se Poljskoj radničkoj stranci, a kada je stranka odlučila organizirati opći štrajk, policija je pohapsila najviđenije vođe (četvoricu po kratkom postupku ubila), tako da je Rosa u strahu za svoj život, odnosno da izbjegne uhićenje, prešla u ilegalu, a 1889. emigrirala u Zürich, gdje je upisala studij filozofije, povijesti i političke ekonomije. Disertacijom o industrijskom razvoju Poljske doktorirala je 1897., a sam rad objavila godinu dana kasnije u Leipzigu. Studirala je zajedno s Anatolijem Lunačarskim, kasnije prvim Lenjinovim komesarom za prosvjetu i kulturu, s kojim se sporila,

ali i ostala u dobrim prijateljskim odnosima. U Zürichu je upoznala i litavskog revolucionara Lea Jorgihesa, s kojim je kao partnerom živjela 20 godina, sve dok ih, tijekom Siječanjske revolucije 1919. nisu ubili pripadnici Freikorpsa. Tijekom studija bila je iznimno angažirana u lijevom socijalističkom pokretu; tako je 1893. zajedno s Juliusom Karskim (pravo ime Julije Marchlewski) osnovala list “Sprawa Robotnicza” (“Radnička uprava”) kao oporbeni organ politici Poljske socijalističke partije, u kojem je iznosila svoje stavove o borbi protiv kapitalizma koja se mora voditi na globalnom, a ne samo na nacionalnom planu. Tvrdila je također da samo posredovanjem socijalističkih revolucija u Njemačkoj, Austriji i Rusiji može doći do oslobođenja Poljske od ruskog carskog imperijalizma i stvaranja samostalne poljske države. Već tada se počela sporiti s Lenjinom i ta je polemika trajala sve do njene smrti. Zajedno s Jorgihesom je 1893. osnovala Socijal-demokratsku stranku u Poljskoj koja se 1899. spojila s litavskim socijal-demokratima; u organizacijskom smislu stranku je vodio Leo, a Rosa je bila teorijski spiritus movens. Većinu vremena je provodila u Njemačkoj, jer je tamo imala bolje uvjete za svoj znanstveni rad i stekla je veliki ugled i autoritet u međunarodnom radničkom pokretu; podjednako su uvažavali i njen blistavi um i ogromnu energiju koju je unosila u svoje revolucionarne aktivnosti. Kako bi mogla boraviti u Njemačkoj, formalno se udala za Gustava Lübecka, a potom se trajno nastanila u Berlinu i priključila se lijevoj frakciji Socijal-demokratske stranke Njemačke (SPD). U brošuri “Socijalni reformizam ili revolucija” (1899.) obračunavala se s Bernsteinovim revizionizmom. A upravo su joj te polemike poslužile kao temelj za brojne analize i komparativne studije o europskim socijalnim i gospodarskim

problemima. U obrazovnom centru SPD-a u Berlinu (gdje joj je jedan od učenika bio i kontroverzni Friedrich Ebert, kasniji predsjednik SPD-a i prvi kancelar Weimarske republike), predavala je marksizam i političku ekonomiju, a istodobno oštro istupala protiv njemačkog militarizma i imperijalizma. Na II. Kongresu socijalističke Internacionalne 1907. u Stuttgartu izradila je i predložila nacrt rezolucije o ujedinjenju svih europskih socijalističkih stranaka; smatrala je da je to najbolja moguća brana protiv ratne hysterije i uopće priprema za veliki rat najmoćnijih europskih zemalja. Kao delegat SPD-a na europskom socijalističkom kongresu 1912. zajedno s prvakom francuskog radničkog pokreta Jeanom Jaurèsom predložila je da u slučaju izbijanja rata, sve europske radničke stranke proglase opći štrajk i tako spriječe krvavu ratnu klaonicu. Zbog svojih političkih stavova ali i akcija, Rosa je nekoliko puta uhićena; 1904. odležala je u zatvoru tri mjeseca zbog uvreda njemačkog kaisera Wilhelma II. Iduće 1905. s lažnom putovnicom je otputovala u Poljsku kako bi pomogla socijalistima u organizaciji radničkih nemira, štrajkova i po mogućnosti i organizaciji ustanka protiv ruske carske okupacijske vojske. Vlasti su je uhitile i samo zahvaljujući jakoj reakciji međunarodne javnosti i europskih socijalista bila je uz visoku kauciju oslobođena i protjerana iz zemlje.

Kada je 1914. buknuo Prvi svjetski rat, svi dogovori među europskim socijalistima su pali u vodu; gotovo su svi pružili potporu svojim vladama da uđu u rat. Njemački su socijalisti u Reichstagu digli ruke za ratne kredite i preuzeli obvezu kako neće organizirati štrajkove dok rat traje. Rosa je oštro istupila protiv kukavičluka svojih drugova; prozvala ih za revizionizam i sama krenula organizirati antiratne demonstracije u Frank-

furtu. Međutim, vlasti su je uhitile i osudile na godinu dana zatvora. Iste 1914. Rosa je zajedno s Karlom Liebknechtom, Franzom Mehringom i Klarom Zetkin oformila skupinu Internacionala koja je 1916. prerasla u Spartakov savez (aluzija na veliki ustanak robova u antičkom Rimu) i počeli su s ilegalnim antiratnim akcijama; pisali antiratne pamflete, a najagilnija je bila Rosa koja je svoje tekstove potpisivala pseudonimom Junius (prema Luciusu Juniusu Brutu, jednom od osnivača Rimske republike). Spartakovci su svim silama nastojali utjecati na njemačko radništvo kako bi otkazalo poslušnost carskim, vojnim zapovjednicima, uvjereni kako će time doći do obustave vojnih operacija. Zbog otvorenog pozivanja na "veleizdaju" sud je uhićenu Rosu, zajedno s Liebknechtom osudio na 2,5 godine zatvora; prvo su bili utamničeni u Poznanju, a potom u Wroclawu, gdje je i napisala neke od svojih najboljih radova. Tu su nastala djela "Kriza socijal-demokracije" i "Ruska demokracija", gdje je zauzela jasan i nedvosmislen stav: diktatura proletarijata da, ali ne i jednopartijska diktatura. Kada je pisala o Rusiji, praktički je proročki opisala u što će se Lenjinova revolucija pretvoriti, odnosno kako će boljševička revolucija svršiti i deformirati se. 1920. posmrtno su izdana Rosina "Pisma iz tamnice" u kojima je elaborirala teoriju socijalističke revolucije.

Spartakov savez se 1917. spojio s Neovisnom socijal-demokratskom strankom (USPD) u kojoj su se nalazili i reformisti i revizionisti, a nakon što je car Wilhelm abdicirao, USPD i SPD su preuzeli kontrolu i revolucionarna euforija se počela širiti zemljom. Vođe SPD-a su se da će stvari izmaći kontroli i strahujući od boljševičkog modela preuzimanja vlasti u Rusiji, počele su "kočiti" revolucionarni val njemačkog radništva. Naime, nakon poraza u Prvom svjetskom ratu, Njemač-

ka se našla u katastrofalnoj ekonomskoj situaciji: velika nezaposlenost, inflacija, nedostatak hrane, općenito bijeda i siromaštvo zahvatili su zemlju. Činilo se da je revolucija neizbježna i da će se ponoviti ruski scenarij. U studenom 1918. počeli su veliki nemiri mornara u Kielu; njih 40.000 odbilo je dalje ratovati s Britancima, jer je bilo jasno da je rat izgubljen. Novooformljena radnička i vojnička vijeća zauzela su gotovo sva veća mjesta u zapadnim dijelovima zemlje. USPD i SPD koji su imali vodeći ulogu u ovim zbivanjima, dogovorili su se da Friedrich Ebert postane kancelar, formira zajedničku vladu, ali kada su Rosine pristaše shvatile da ih Ebert želi zaobići i da upravo on inicira da se policijskom intervencijom skrše ratoborni radnici, USPD je istupio iz koalicije. Upravo u to vrijeme, Rosa je bila puštena iz zatvora zajedno s Liebknechtom i odlaze u Berlin gdje proglašavaju Slobodnu socijalističku republiku. Reorganizirali su Spartakov savez i počeli izdavati novine "Crveni barjak" ("Die rote Fahne") u kojima su tražili amnestiju za sve političke zatvorenike i ukidanje smrtne kazne. Krajem 1918. Spartakovci su s dijelom neovisnih socijalnih demokrata i tzv. međunarodnim komunistima Njemačke osnovali Komunističku partiju Njemačke koja je formalno s radom počela 1. siječnja 1919. Komunisti su podržali formiranje ustavotvorne skupštine, koja je potom proglasila tzv. Weimarsku republiku, ali društvena i politička situacija se nije smirila; ubrzo je došlo do druge tzv. Siječanjske revolucije. USPD je dobio masovnu potporu radništva koje se odazvala njihovom pozivu za organizaciju općeg štrajka; na ulice je izašlo više od pola milijuna ljudi, a Rosa, iako se nije izravno angažirala u ovim demonstracijama, pod pritiskom kolega iz "Crvenog barjaka", nevoljko je podržala njihov poziv za okupaciju liberalnih novinskih redakcija kao i vladinih

uređa. Istodobno, osudila je nasilje dijela radikalnih Spartakovaca, koji su svojim rušilačkim akcijama zapravo radili u korist vlastite štete. Premijer Ebert je oštro osudio nasilje i pozvao paramilitarne, desno nacionalistički orijentirane pripadnike Freikorpsa (uglavnom sastavljene od pripadnika bivše carističke vojske) na gušenje revolucije. Ubrzo potom Rosa i Liebknecht su uhićeni; nekoliko stotina članova KP Njemačke je ubijeno, a među likvidiranim u čuvenom berlinskom parku Thiergartenu, našao se i Liebknecht. Od tzv. povijesnih osnivača KP Njemačke preživio je samo Wilhelm Picht a kasnije je nakon dugotrajne ilegale spašavajući glavu pred nacistima, pobjegao u Moskvu gdje je jedno vrijeme bio i šef Kominterne, a poslije rata postao je prvi predsjednik Njemačke Demokratske Republike.

Za ubojstvo Rose Luxemburg bio je uhićen i osuđen na dvije godine zatvora samo jedan pripadnik Freikorpsa, zloglasni Otto Runge kojeg su nacisti nakon preuzimanja vlasti, rehabilitirali. Po iskazima jednog od zapovjednika Freikorpsa Waldemara Pabsta u "Der Spiegelu" 1962., do ubojstva R. Luxemburg i K. Liebknechta došlo je uz znanje i odobrenje premijera Eberta i njegova ministra Gustava Noskea. Interesantno je spomenuti da je Ebert imao sina Friedricha koji je sudjelovao u ratu, bio je blizak Rosi, a kada su nacisti došli na vlast bio je uhićen i deportiran u logor koji je čudom preživio. Nakon Drugog svjetskog rata postao je član istočnonjemačke komunističke partije, a jedno vrijeme je bio čak i gradonačelnik istočnog Berlina. Noske je u svojim memoarima izjavio da se tijekom Siječanske revolucije moralo oštro i nasilno reagirati jer su "istočnožidovske skupine (asocijacija na R.L.) opasno utjecale na njemačko radništvo; prijetila je eskalacija nasilja i stoga se s komunistima trebalo obračunati i pogromima".

FOTOGRAFIJA: STOGODIŠNJICA SMRTI ROSE LUXEMBURG:
NEUNIŠTIVA SNAGA MISLI CRVENE ROSE

Istina, 1999., njemački su socijal-demokrati prihvatili (su)odgovornost za tragični usud R. Luxemburg i K. Liebknechta, a na njihov prijedlog je 2004. u Berlinu podignut spomenik "Crvenoj Rosi". Danas se o njoj izbjegava govoriti — u Njemačkoj su njene ideje prisutne na lijevoj sceni; ali u njejoj rodnoj Poljskoj već godinama je nitko ni ne spominje. Na njejoj rodnoj kući nema spomen ploče, što ukazuje na to da se sve postkomunističke poljske vlade žele što je moguće više distancirati od vlastitog "komunističkog nasljeđa". Žrtva takvog odnosa je i Rosa, iako bi zapravo svakomu narodu trebala biti na ponos. Zar nije upravo ona prva pozivala na obustavu rata, borila se protiv ratnih strahota, proklamirala antimilitarističku politiku i strasno se borila za slobodu pojedinca? U sve je enciklopedije ušla njena poznata rečenica: "Sloboda je uvijek sloboda za one koji drukčije misle". Bavila se i sindikalnim pitanjima, i bila veliki zagovornik

emancipacije žena. Iako svjesna položaja žene, nije se smatrala feministkinjom u strogom smislu riječi, jer nije smatrala da joj je kao ženi dužnost baviti se isključivo ženskim pitanjima, koje je tretirala, jednako kao i antisemitizam, kao sastavni dio širih klasnih, rodnih, socijalnih i političkih problema.

Na koncu, ne treba bježati ni od pogrešnih procjena Rose Luxemburg, a bilo ih je (pitanja neovisnosti Poljske, ocjena menjševizma itd.), ali sve su to marginalije u odnosu na njen ogroman doprinos razumijevanju i potrebi borbe pojedinca za slobodan život dostojan svakog čovjeka. U tim pitanjima Rosa Luxemburg u povijesti marksističke, ali i uopće lijeve misli, naprosto nije imala premca. Učinila je iskorak koji je u poimanju i recepciji fenomena slobode, revolucije, demokracije značio veliki civilizacijski napredak, na žalost, još uvijek nedovoljno prepoznat i valoriziran.

UMBERTO ECO: UR-FAŠIZAM JE SVUDA OKO NAS I MORAMO GA RAZOTKRITI

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

Umberto Eco (1932. – 2016.) u svojem djelu “Vječni fašizam” rekonstrukcijom i redukcijom na bitno zaključuje da je “ur-fašizam” i danas svuda oko nas a naša je dužnost da ga razotkrijemo, rekao je Žarko Puhovski, predstavljajući u lipnju u ŽOZ-u Ecoov esej nastao na temelju predavanja koje je taj pisac, filozof i jezikoslovac održao 1995. na Sveučilištu Columbia u New Yorku, povodom 50. obljetnice proslave oslobođenja Europe od fašizma. U Hrvatskoj je esej “Vječni fašizam” izašao ove godine u izdanju TIM pressa iz Zagreba, u prijevodu Damira Grubiše koji je i autor pogovora.

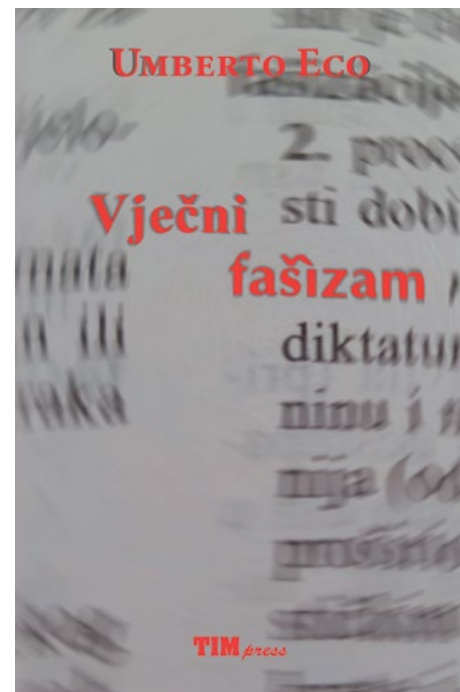
“Ur-fašizam (pojam nastao spajanjem riječi fašizam s prefiksom — ur iz njemačkog jezika u značenju stari, originalni, prvi), može se još vratiti u najnevinijim oblicima. Naša je dužnost da ga razotkrijemo i da ukažemo prstom na svaku od njegovih novih formi — svakog dana u svakom dijelu svijeta...”, upozorava u svom djelu Eco, te ističe kako ur-fašizam koji se “ponekad javlja u civilnoj odjeći”, otežava posao njegova prepoznavanja. “Bilo bi toliko jednostavnije, kada bi se na svjetskoj sceni pojavio netko i rekao:

‘Želim ponovno otvoriti Auschwitz, želim da crne košulje ponovno paradiraju na talijanskim trgovinama’. No život nije tako jednostavan”, kaže Eco.

Puhovski, filozof, politolog i politički analitičar, u svojem se izlaganju u ŽOZ-u najprije osvrnuo na sam pojam fašizma kojim se bavi Eco, istaknuvši da je “zadnjih desetljeća došlo je do inflacije pojma fašizma, zbog kojeg je on izgubio svaki smisao i gubi svoj sadržaj. Kao da je fašizam postao najobičnijom javnom psovkom, čime se zbiva sprdnja s milijunskim žrtvama. Stoga je paradoksalna zadaća danas da se obrani značenje tog pojma”.

U povijesnoj realnosti fašizam u striktnom smislu najblaži je od tri velika totalitarizma 20. stoljeća: fašizma, nacizma i boljševičkog komunizma, a opet je postao nekom vrstom rodnog pojma koji se nameće za sve režime koji se čine neprihvatljivima, ističe Puhovski.

Za Eca fašizam je zbrkani i konfuzni totalitarizam, mješavina različitih nekoherentnih političkih i filozofskih ideja. Eco je pisao: fašizam je “prava košnica proturječja, pojam fašizam se prilagođava svemu, jer je moguće eliminirati iz

FOTOGRAFIJA: UMBERTO ECO: UR-FAŠIZAM JE SVUDA OKO NAS I MORAMO GA RAZOTKRITI

jednog fašističkog režima jedan ili više aspekata, a i dalje će se moći prepoznati kao fašistički. Oduzmite fašizmu imperijalizam i dobit ćete Franca ili Salazara; oduzmite mu kolonijalizam i dobit ćete

balkanski fašizam. Dodajte talijanskom fašizmu radikalni antikapitalizam (koji nikada nije privlačio Mussolinija) i imaćete Ezru Pounda... sva inat ovoj konfuziji smatram da je moguće navesti popis tipičnih obilježja onoga što bih htio nazvati ur-fašizmom ili vječnim fašizmom. Ta obilježja ne mogu se usustaviti jer su mnoga međusobno proturječna i tipična i za druge oblike despotizma ili fanatizma. Ali dovoljno je da jedno od njih bude prisutno kako bi oko njega mogao koagulirati fašizam.”

Eco je pokušao napraviti listu općih elemenata fašističke ideologije koje po njemu nije moguće organizirati u koherentan sustav, no dovoljno je prezentirati jednog od njih da bi se fašizam oko njega počeo stvarati.

“Fašizam se danas kao ideologija i pokret reinkarnira u stotine novih likova — skinheadsi, nogometni navijači-huligani, kršćanski fundamentalisti i homofobi, ratni veterani koji se pretvaraju u društvene arbitre, evokatori poraženih snaga iz minulog rata, promicatelji nasilja, kse-

nofobi, šovinisti, militaristi, degutantni zazivači fašističke nostalgije”, pisao je Eco, dodajući da se kod svih njih mogu naći neki od elemenata 14 arhetipova ur-fašizma, među kojima su kult tradicije i kult akcije, odbacivanje modernizma, strah od različitosti, opsesivna ksenofobija, antiintelektualizam, strah od (ne) definiranog neprijatelja, veličanje kulta heroizma, mačizma, populizam te politički novogovor.

